

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 3 / 2024

СӨЕМБІКӘ

ISSN 0869-1398

Алинә
Шәрипжанова
ТОРМЫШ
кагыйдәләре

ҮЗ ДӨНЬЯМ
хатын-кыз
үжәтләнсәме

бәйрәм
табынына
ИТЛЕ РУЛЕТ

Альбина
ГАЛМУЛЛИНА:

«Хатын-кыз ут булсын!»

Бергә – гомергә!

Меңнәр арасыннан икәү бер-берсен эзләп таба да, киләчәккә карап, бер сукмактан атлап китә. Мәхәббәт, өмет, яратуны юлдаш итеп... Барасы юл озын, ә сынаулар адым саен. Әйе, гаиләне саклау – иң авыр хезмәтләрнең берсе. Ул уйларның, ниятләрнең, адымнар һәм гамәлләрнең чисталыгын, ихласлыгын таләп итә. Икеңнән дә зур тырышлык сорый.

2024 ел – Россиядә Гаилә елы дип игълан ителде.

Илнең бөтенлеге һәм ныклыгы гаиләләргә дә бәйләнгән. Бигрәк тә – киләчәге! Шул уңайдан «Бергә – гомергә!» дигән проект башлыйбыз. Көмеш туйларын бәйрәм иткән һәм аннан да күбрәк еллар бергә яшәгән парларны барлыйбыз. Сездән туй көнегездә төшкән һәм хәзер балаларга, оныкларга баеган зур гаиләгезнең фотосурәтен көтәбез.

■ Гамир белән тормыш корып яши башлавыбызга үткән елның 28 июлендә 33 ел булды.

Бу шигыремне шул көнгә багышлап язган идем. Пединститутны тәмамлагач, Зәй районына эшкә билгеләндем. Сеңлем белән Чаллыга барышлы юл буендагы Югары Пәнәче авылына тукталасы иттек. Мәктәп директоры Харрас абый урынында туры килде һәм... шунда ук эшкә алу турында гариза яздырды. Язмыш... Аның җиңел кулы белән укытырга калдым бу авылда. Кич белән яшьләр мәктәпкә җыела – спортзалда волейбол уйныйбыз. Гамир мине шунда күреп алган.

Унынчы сыйныф укучыларыннан: «Бу тугызынчы класска килүче кызымы?» – дип сораган. Ул чакта күрше авыллар да укырга йөри иде Пәнәче мәктәбенә. Яңа ел бәйрәме җитәрәк, мәктәп коридорында: «Әйдә, күрше, кайтабыз», – дип эндәште ул миңа... Аның шәһәрдә йөргән кызы, минем авылда дуслашып йөргән егетем бар иде. Әмма күктә, күрәсеп, никахыбыз инде укылган булгандыр. Өч ел дуслашып йөргәннән соң ка-выштык. Башта энекәшнә армиягә озатып, каршы алдык – ул кайткач кына туй иттек. Күңелем яралы – олы абыемны югалткан идем: туемда энекәшсез утырасым килмәде.

Туебызга ике көн кала җәй буге яумаган яңгыр яуды. Койды ғына! Шул яңгырда да Гамир кичтән барыбер яныма килеп китте. Өч бит авыллар арасы 15 чакрым! Өч икенче көнне ялт итеп кояш чыкты! Чаллыда язылыштык, ә мәжлес авылда узды. Өти-әни, апалар бик матур туй табыны корганнар иде.

Яшьлекнең ул гүзәл мизгелләрен бүген дә сагынып искә алам – шигырь юлларына салам. Без йөрмәгән сукмак калмагандыр Пәнәче буенда. Таш елга, Төбәк, Мунчала бүесе, Туры урман юлы... Аллага шөкер, нигә юллар кисеште икән, дип үкәнергә туры килмәде. Алмадай ике бала үстердек, онык сөябез.

Тормыш матурлыгы – күзләрездә:

Өздерепләр карый яратып.

Яшәвеңне теләм озын-озак,

Безгә шатлык кына таратып.

Рәмзия ЖИҖАНШИНА.
Чаллы шәһәре.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сеембика» 2024

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сеембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтөнтатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сеембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмат
технологиялар һәм
массакүләм
коммуникациялар
өлкәсендәге
күзәтчеклек буенча
Федераль хезмәтәндә
(Роскомнадзор)
2019 елның
1 октябрендә
«Сеембика»
дип теркәлгән.
Теркау таныклыгы
ПИ № ФС 77-76920

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчermәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
җәмгыяте

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир

Л. Н. Маликова

Редколлегия:

Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны

8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары

Гөлнур Хәсәншина 8 (843) 222-09-78
Алсу Шакирова

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Сайт мөхәррире

Камилә Димөхәммәтова

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакциянең язмача рөхсәтеннән башка
материалларны «Сеембика»дән күчереп
басу тыела.

Тышлыкты:

Альбина Галиуллина
Фото: Алиса Жабина

Мөхәррирләр

Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Дизайнер-верстальщик
Анна Арахамия
Корректор

Фирдәвес Исмагыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия

Гамәли хезмәткәрләр

Ильмира Сөләйманова

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.

www.syuyumbike.ru

E-mail: suumbike@tatmedia.com

ssuum@yandex.ru

тел./факс: 8 (843) 222-09-77

Язылу индексы

ПАП рәсми каталоги буенча:

Татарстанда П2204 (ярты еллык),

П8299 (берьеллык)

Татарстаннан

читтә: П0279

Нәшер итүче: «Татмедиа» АҖ
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

Кәгазь форматы 60х90/8
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 22.02.2024 ел.

Чыгу көне: 1.03.2024 ел.

Заказ А-0368

Тираж 5326

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакүләм
коммуникациялар республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сююмбикэ»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗҗәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

«Яз». Олеся Сержантова эше

Баш мөхәррир сүзе

Кадерле укучым!

Ел саен март санын аерым бер ярату, ниндидер үзгә дулкынлану хисләре белән әзерлибез. Урамда өле зур-зур кар өемнәре булса да (быел алар аеруча биек!), бу саныбыз өчен язгы фотосурәтләр төшерәбез, язмаларга яз исе, яз төсе өстибез. Быелгы язның беренче саны бит! Бәйрәм саны!

Бәйрәм дигәннән. Республикабызда яшәүче хатын-кызлар өчен «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» бәйгесенең финалы да зур бер бәйрәмгә әйләнә. Ел саен нәкъ бер вакытта – 8 Март алдыннан була ул. Бу көнне Казанда хөкүмәт житәкчеләре катнашында узучы әлеге тантаналы чарага республикабызның төрле төбәкләреннән хатын-кызларыбыз җыела. Аларны биредә һәрвакыт лалә чәчәкләре белән каршы алалар, кадер-хөрмәткә төрәләр. Сәхнәдәгә гүзәллек, елмаюлар, бәйрәм рухы күңелләргә күчә...

«Татарстан хатын-кызлары» региональ иҗтимагый оешмасы 30 ел дәвамында уздыра инде бу бәйгене. Аны ел саен без дә көтеп алабыз. Журналистларыбыз бәйгенең зона турларында жюри әгъзалары буларак катнаша – яңа язмалар өчен яңа геройлар эзли. Һәм таба!

Бу саныбызда сезне быелгы бәйгенең финалистлары белән генә түгел, ә кайчандыр үзләре шушы конкурста катнашып, җиңү яулаган, бүген үзләре оештыручылар арасында булган ханымнар белән дә таныштырырбыз. Безнең хатын-кызларның уңганлыгына, зирәклегенә, сабырлыгына тагын бер инанырсыз.

Шәхсән үземнең, җиңүчеләрне сәхнә түрендә күрүгә, күземә яшьләр тула. Сокланудан һәм горурланудан ул күз яшьләре!

Яратып, Лариса МАЛИКОВА

«Безнең тышлыкта»

Янымдагы берәүгә дә ял итәргә ирек бермим, үземнең дә өйдә диванда ял итеп утырып торганым юк. Мин – һәрвакыт хәрәкәттә! Хәрәкәттә булганда гына тормыш син теләгәнчә бара.

8

Хатын-кыз – бәйрәм!

Чулпан Галиәхмәтова

14

Ярату
Лилия Гәрәева

18

«Ялгызлык
минем өчен түгел»
Гөлсә ЗАКИРОВА

28

Вәсимә һәм
заман
Чулпан Галиәхмәтова

Заман һәм без

«Ел хатын-кызы.
Ел ир-аты:
хатын-кыз карашы»

Сәнәгатътә –
хатын-кыз
Чулпан Галиәхмәтова

Татар дөньясы

Әнҗерәгә
кемнәр жан өрә?
Лилия Гәрәева

Хатын-кыз
үжәтләнсәме?!
Ирина Хәмидуллина

Уйна, гармун,
уйна...
Чулпан Галиәхмәтова

Рәхмәт сезгә, хәким...
Наил Таиров,
Илһам Таиров

Мәдәни тормыш

6 Вакыт үлчәүләре –
мәхәббәттер
Нәжибә Сафина

12 һәркемнең
үз көймәсе булсын
Эльмира Закирова

22 Яшәеш
Әнинең күзләре,
әтинең сүзләре
Рафис Корбан

27 Хужабика

31 Сорау–жавап
Чәчәкләр
этикеты

32 Бәйрәм
десерты

36

44

54

56

58

62

38

Гөлсем
Роза Туфитуллова

50

«Улы-ы-ы-м!...»
Гөлнур Сафиуллина

60

Бәйрәмгә –
итле рулет
Рөстәм Гайзуллин тәкъдим итә

БЕЗ ХАТЫН-КЫЗНЫ ЗУРЛАЙБЫЗ!

Бу бәйге үзгә! Монда иң беренче чиратта хатын-кызның булдыкылыгы, тырышлыгы, үткенлеге, ул ирешкән үрләр, аның уңышлары бәяләнә. Ул Ана буларак зурлана! «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» республика бәйгесе быел инде Татарстанда утызынчы тапкыр уза. Конкурстың шулай озын гомерле булуының сере, аның матур мизгелләре турында «Татарстан хатын-кызлары» республика иҗтимагый оешмасы җитәкчесе, Татарстан Республикасы Иҗтимагый палатасы рәисе Зилә Рәхимҗан кызы ВӘЛИЕВА сөйли.

Туксанынчы еллар башы. Татарстан Республикасы Югары Советы Рәисенең беренче урынбасары итеп сайланган вакытым. 8 Март бәйрәме алдынан республиканың күренекле хатын-кызларын Казанга җыеп, аларны котлау гадәте бар иде инде. Тик үзгәртәсе – аны доклад укый торган чарагына итеп күрәсе килмәү теләге дә сизелә иде... Очрашу форматында булсын дип тәкъдим иттем. «Казан» милли мәдәният үзәгендә, чәй өстәле артында узды ул. Хатын-кызның, гадәтә, юлы бер: өй дә эш, эш тә өй – арамашуларга бик вакыты калмый. Ә монда бер-берсе белән таныштылар, үзләре турында сөйләделәр, башкаларны тыңладылар... Оешмабызның активлашып, күтәрелеп киткән чагы иде. Хатын-кызларыбыз арасында бер бәйгә дә үткәрсәк, оешма тагын да җанланыр дип уйладым. Эшкә тотындык! Беренче елларда ул хатын-кызлар арасындагы барды, номинацияләр дә күпкә азрак иде. Бәйгенең җиңүчесе булып, бәйрәм сәхнәсенә күтәрелгән күренекле шәхесләрнең барысы да күз алдымда: Россия балеты легендасы Нинель Юлтыева, Республика клиник хастаханәсе баштабы урынбасары Раиса Гусякова, «Күмәч-кондитер комбинаты» генераль директоры Раиса Ким, «Бәхетле» кибетләре чөлтәре генераль директоры Мәслимә Латыйпова, Чиләбе өлкәсе Татар конгрессы Башкарма комитеты рәисе Лена Колесникова, композитор Резеда Ахиярова, җырчылар Зилә Сәнгатуллина, Венера Ганиева...

Әмма без бит хатын-кызлар: күпчелегез үзенең торышын гаиләдән,

балалардан, иреннән башка күз алдына да китерми. Эштә дә, гаиләдә дә безгә таяныч булган ир-атларны ничек инде зурламыйбыз, дип, бәйгегә тагын ике номинация өстәдек: «Ир-ат – лидер» һәм «Олы йөрәкле ир-ат». Лидер дигәндә, үзләре җитәкләгән оешмада эшләүче хатын-кызларны бәяли белгән, аларның торышын җиңеләйтү чаралары тапкан җитәкче ир-атларны күз алдында тоттык. Шуларның берсе – «Теплоконтроль» берләшмәсенең генераль директоры Владимир Константинович Кулагин иде. Ул инде республикада танылган җитәкче, дөүләт бүләкләре дә алган, орден-медалләр дә бер генә түгел. Әмма аның сәхнәгә чыгар алдынан дулкынланып басып торыш хәтерлим. Танылу – һәрвакыт күңелне җылыта, бу исә аның эшләрен бөтенләй көтелмәгән яктан, башкача бәяләү иде бит. Шул көнне без сәхнәдә ун балалы бер ананы да котладык. Ул чакта дөүләттән зур ярдәмнәр юк иде әле, күренеп тора – торышлары җиңел түгел... Бәйрәм тәмамлангач, Владимир Константинович: «Мин алар өчен нәрсә эшли алам?» – дип сорады. Озакламый Казаннан ул гаиләгә бер йөк машинасы бүләк китте.

Без бүген «Майский» теплица комбинатының генераль директоры Илшат Газыйм улы Ганиевны да искә алырга тиеш. Кызганыч, ул арабызда юк инде. Әмма аның белән бәйле истәлекләрнең барысы да җылы, якты... Һәр елны бәйрәмбезгә чәчәкләр җибәрә иде Илшат Газыймович. Залдагы һәркемгә җитәрлек итеп! 8 Март җитә башласа, шалтыратып:

«Әзерләнәсездер, үткәрсездер... Алдан ук әйтеп куям, борчылып тормагыз – чәчәкләр быел да булчак!» – дия иде.

Әйе, «Олы йөрәкле ир-ат» номинациясендә җиңүчеләр, гомумән, үз бер тарих. Бер елны җиңүчеләр дип... Сургутта яшәүче бертуган Фазыл һәм Миндар Әгъләмовларны атадык. Чирмешән районы Әмир авылында туып-үскәннәр. Сургутта «Техтранссервис» компаниясен җитәклиләр. Читтә яшәсәләр дә, туган авыллары, туган яклары яшәсен өчен кылган игелекле гамәлләрен санап бетерерлек түгел. Тагын бер җиңүчегебез – эшмәкәр Илдар Гамиров турында да бу сүзләргә әйтеп була. Ул Сарманда җырчы Илһам Шакировка бюст куйды, балалар арасында җыр фестивален үткәрә, чышмәләргә, зиратларны карый...

Бу конкурста бик күп хатын-кызлар көтелмәгән яклары белән ачылды, урыннарда аларга караш үзгәрде. Иң мөһиме – аларга үз дәрәжәләрен аңлау килде. Шундый очраклар булды: конкурста гади табиб булып катнашып җиңгәннән соң кемнеләр баштабиб итеп куйдылар. Бәйге күпләрдә оештыра белү сәләте ачты. Кемгәдер бөтенләй башка эш тәкъдим ителәр, үз урыннарында калганнары тагын да яхшырак, тагын да җиренә җиткеребрәк эшли башлады – бәйге аларга илһам бирде. Минем үзем өчен монысы иң кыйммәтлесе... Бәйге барышында үз һөнәренә тугры булганнарны барлыйбыз. Берничә ел элек Бөгелмә тегү фабрикасында 50 елга якин эшләгән Мария Кудряшовага игътибар иттек. Бу фабриканың авыр язмышы бере-

безгә дә сер түгел. Ә бу ханым, аның кем кулына күчүенә, кемгә буйсынуына карамыйча, һәр көнне үзенң тегү машинасы алдына барып утырган: көн саен үзенә йөкләнгән эшне башкарган. Бер яктан – һөнәрен, икенче яктан тормышны яратудыр бу. Без аны оешмабыз исеменнән дәүләт бүләгенә тәкъдим иттек. Бөрсүзсез бирделәр!

Төп номинациябез, әлбәттә, «Хатын-кыз – ана». Бәйге башланганда, өйдә бала гына карап утырган хатын-кызларга караш икенчерәк иде әле. Ә без башкача уйладык: хатын-кыз шушы юлны сайлаган икән, әгәр ул әни булып эшли икән, димәк, ул шундый ук хөрмәткә лаек. Тәрбияле балалар үстерү – зур хезмәт!

Конкурс кызыклы мизгелләр, язмышлар белән истә кала.

...Жиде бала үстергән Мамадыш укытучысын хәтерлим. Жиде баласы да югары белемле, җитәкче булып эшләгәннәре дә бар. Әниләрән уртага куеп сәхнәдә вальс әйләнделәр дә, ахырда аның алдында тездәнделәр...

...Хәрби частлар белән элемтәгә кереп, җиңүче әниләрнең улларын бәйрәмгә кайтарган – аларны сәхнәдә очраштырган еллар булды. Бу очрашу мизгелен иң сәләтле артист та кабатлы алмый...

...Бер елны, җиңүче исемен атауга, чәчәк бәйләме тотып сәхнәгә Татарстан прокуроры Илдус Нәфыйков күтәрелде. Әнисе Мәмдүдә ханым катнашкан икән бит! Бу минутта республикабыз прокурорына бөтенләй башка күзләр белән карадым...

Без беренче фермер хатын-кызларны хуллап каршы алдык. Гадәти булмаган һөнәргә ия булучыларны зурладык: бөтен илгә танылган кинолог Екатерина Маклакованы, Түбән Каманың иң яхшы трамвай йөртүчесе Алена Рогожникованы... Һәр елның – үз үзенчәлеге, һәр заманның – үз героинялары. Татарстан Дәүләт Советы Рәисә Фәрит Мөхәммәтшинның: «Узган ел гына иң яхшыларын бүләкләдек, сез бу ханымнарны кайлардан табасыз?!» – дип шаккатканы бар. Мин инде хәзер үзем шикләнмим – башкаларга үрнәк булырдай мондый ханымнар булган, бар һәм булачак!

Фотолар: «Татарстан хатын-кызлары» ижтимагый оешмасы архивынан.

Фото: Алиса Жабина

Бар бит шундый хатын-кызлар: алардан һәрчак энергия ташый, күзләре һәрвакыт янып тора, алар елмаеп-көлеп кенә сөйләшәләр, җитмәсә, үзләрендә харизма көчле. Эшләре дә гөрләп кенә бара, тормышлары да җитеш, күз өстендә каш булып кына яшиләр сыман. Бик булдыклылар да. Тыныч кына тормыш агымына гына яшәргә яратмыйлар – һәрвакыт хәрәкәттә. Хатын-кыз – бәйрәм, диләр алар хакында. Андыйларга тартыласың, чөнки мондый хатын-кызлар янында күңелле, рәхәт, ял итәсең кебек. «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» республика бәйгесенең төбәк-ара сайлап алу этапларының берсендә – Чаллыдагы «Smart people» шәхси балалар бакчасы һәм мәктәбе оештыручысы һәм җитәкчесе Альбина ГАЛИУЛЛИНАның тәкъдим итү презентациясен караганда күңелдә шундый уйлар туды. Ә исиктеч көчле тавышы белән җырлап җибәргәч, аннан соң әниләренә чәчәк бирергә дип берсен-нән-берсе кечкенә биш бала сәхнәгә йөгереп чыккач, сокланудан керфек очларына яшь бөртекләре эленде.

ХАТЫН-КЫЗ – БӘЙРӘМ!

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Альбина – педагог-җитәкче

Ә менә эшендә бик җитди җитәкче булып чыкты. Җитдилеге балаларны бу ярамый, теге ярамый, дип кысаларга кертеп тәрбияләүдә түгел, ә үзе булдырган белем бирү системасының үзенчәлегендә. Балалар бакчасында патриотлыкка һәм иҗатка зур игътибар бирелә. Иҗатка игътибар аңлашыла, җитәкче үзе дә ижади кеше. Ә менә патриотлык?! Заман таләбеме? Юк икән шул, Альбина балалар бакчасын ачканнан бирле, менә инде 12 ел бу тәҗрибәне алып бара. «Безнең балалар Россиянең, Татарстанның җитәкчеләрен генә түгел, ил һәм республика мәгариф министрының да исем фамилияләрен белә. Аларның фотолары безнең үзәктә эленеп тора.

Балалар үзәгендә ижатка һәм патриотик тәрбиягә игътибар зур.

«Без кечкенәләргә гимн өйрәткән бердәнбер балалар бакчасыдыр да әле. Вокал дәресләренә йөргән һәр бала гимнны белә», – ди Альбина. Илнең – көчле, халыкларның дус булып яшәве яклы ул, шул фикерне бакчага йөргән балаларга да сөндерергә тырышалар. Дәүләт бәйрәмнәрен колачлы итеп үткәрәләр. Узган ел Жинү бәйрәме уңаенан зур чара уздырганнар. Балалар патриотик җырлар, шигырьләр өйрәнгәннәр, кыр кухнялары оештырганнар. Альбина Республика Рәисенә, хәтта Ил башлыгына бәйрәмгә чакыру җибәргән. Икенче көнне үк диарлек Президент Аппаратыннан хат килеп төшкән. Кызганыч, ил башлыгының эше бик тыгыз, аның вакыты берничә ай алдан язылып куя, килә алмый, бәйрәмегезне лаеклы итеп үткәрүегезне теләп калабыз, диелә җавап хатында.

– һәрвакыт совет белем бирү системасы яклы булдым. Дөньядагы иң яхшы белем бирү системасы ул. Кызганыч, 90 нчы еллардан соң без аны югалтып бетерә яздык. Шуңа да хәзерге балаларның кыйблалары башкачарак. Әмма дөньяда барган геополитик вазгыять белем бирү системасына да үзгәрешләр кертә башларга мәжбүр итте. Моңа шатланам гына. Безнең балалар үзәгендә бала нәрсә тели, шуның белән шөгыльләнә дигән төшенчә юк. Гомумән, 18 яшенә кадәр нәрсә теләгәннән кайлардан аңлап бетерсен әле. Ул төрле ыңлап үсәргә тиеш. Нәкъ менә тиеш! Тиеш һәм башкача була алмый. Мин үзем дә шулай тәрбияләнгән бала. Эти белән әниңең безне җитәкләп йөрергә вакытлары булмады. Алар юнәлеш кенә бирде, һәм без төрле түгәрәкләргә йөрдөк. Бер буш минутыбыз да булмады. Әллә барысына да теләп йөрдөк дип уйлыйсызмы?! Музыка мәктәбендә укыганда скрипканы стенага бөрөп ватасы килгән чаклар була иде, әмма эти-әни куйган дисциплина аксарга тиеш түгел иде. Аннан кала, театр түгәрәгенә, инглиз теле дәресләренә йөрдөк. Эти белән әни апа белән миннән

нәтижә көттә, һәм ул булды. Менә шул тәрбияләре өчен хәзер эти-әниемә рәхмәтлемен. Безнең үзәк иртәнге җидедән кичке җидегә кадәр эшли. Балалар иртәнге якта акыл эшчәнлегә таләп иткән дәресләр белән мәшгуль, төштән соң – ижади күнекмәләр. Кытай, инглиз, француз, рус, татар телләрен өйрәтүдән кала, программабызда экомәктәп, эксперименталь лаборатория, мәктәпкә әзерлек, шахмат, тхэквондо, вокал, хореография каралган. Безнең балалар кышын хәтта чаңгыга чыга. Һәр яшь категориясенә үз дәресләре бар. Әйе, бездә музыкага күп игътибар бирелә. Бу урынлы да. Балаларның баш миендәге нейроннар бәйләнеше өчен бик яхшы ул. Мин хәтта хор дисциплинасы булдырдым. Музыка мәктәбенә барып сөйләштем. «Альбина Әхмәтовна, балаларыгыз кечкенә әле, оештыра алмассыз», – диделәр. «Булмый дигән сүз юк, кирәк һәм без аны оештырабыз», – дидем. Бездә хәзер хор дәресләре дә уза. Балалар бакчаларындагы концепцияләрдә һәрвакыт сәхнә булды. Кечкенәдән үк аудитория алдында курыкмыйча чыгыш ясау гадәтен булдырырга кирәк. Безнең бар балабыз да сәхнәгә чыгып шигырь сөйли, җырлый ала. Сәхнә ул – барьерларны бетерә. Безгә йөргән балалар шәһәрнең иң яхшы лицей-гимназияләренә укырга керә. Безнекеләрнең белеме икенче сыйныф баласыныкы дәрәжәсендә, дип әйтә икән укытучылар. Шуңа күрә дә мәктәп ачарга уйладым. Үз балаларыбыз белем алуны үзәбездә дәвам итсә яхшы бит. Узган ел августта гына лицензия алсам да, беренче сыйныфка балалар җыелды. Улыбыз Марсель дә шунда укый. Башлангыч мәктәптә дә таләпләр югары, дисциплина көчле. Йөз балага исәпләнгән балалар бакчасы ике катлы якты бинада

урнашкан. Инвесторлар табып, булчак һәр бүлмәне үзә сыза ул. Ә аңа кадәр...

«Хатын-кыз – бәйрәм»нәргә, җәмгыять уйлаганча, бар нәрсә дә җиңел килми. Төрле чаклар була. Бирешми һәм еламый, авырлыктар турында беркемгә сөйләми Альбина. Тәрбиясе үз юлыннан тайпылмаска ярдәм итә. Карабаш бистәсендә тугызынчы сыйныфны тәмамлагач, Бөгелмә педагогика көллиятенә укырга керә. Анда биш ел бие тулай торакта яшәп укый. Шул вакытта әле ул кызлар белән Америкага китеп ярты ел яшәп кайта. «Тормышымдагы иң шәп чыныктыру чоры булды ул. Биш эштә эшләдем, әмма эти-әнигә зарланып шалтыратмадым. Мин анда чын-чынлап тормыш мәктәбе уздым», – дип искә ала ул вакытларны. Училищедан соң, эти-әни-сенә дә әйтеп тормыйча, Чаллы педагогика институтының өченче курсына укырга керә. Исәбе – инглиз теле укытучысы булу. Аннан соң мәктәп, дәресләр, сыйныф җитәкчесе... Башкалардан аерылып торган укытучыларын бик ярата укучылары, алар белән бер ел гына эшләсә дә, әле хәзер дә сәламнәре килеп ирешә. Балалар белән эшләү ошый Альбинага, тик менә көгәз эшләре жанына тия, җитмәсә, электрон көндәлек кертә башыйлар. Балалар белән рәхәтләнеп сөйләшәргә дә вакыты калмый бит. Нинди укытучы инде ул?! Озак уйлап тормый: мәктәптән китә дә, кредитлар алып, инглиз телен өйрәтү буенча курслар ача. Бина арендаый, укытучылар җыя. Әлмәттә дә шундый ук белем үзәге оештыра. Олы улы Артур тугач, балалар бакчасы ачу уе белән яна башлый. Бик кечкенә – бары биш балага исәпләнгән була аның беренчесе. Аннан елдан-ел зурайта аны. Бүген инде ул зур мәктәп турында хыяллана. Зурдан кубып хыялландан да курыкмый...

РЕКЛАМА ХОКУКЫНДА

ЗАМАН ҺӘМ БЕЗ

Биш бала табуны геройлыкка санамыйм. Бары үз миссиямне үтим.

■ Өлкәннәр көнөндә балалар белән өлкәннәргә ипи тараталар. Өеннән чыга алмаганның китереп үк бирәләр.

■ Бөтенроссия Путинга теләктәшлек итү комитеты җитәкчесе Роман Путиннан актив тормыш позициясе алып барган өчен Рәхмәт хаты.

Альбина – гаилә

Ире Ренат белән интернет аша танышалар. Ренат – Чаллы егете, элек КВНнарда уйнаган. Озак очрашып та йөрмиләр, өйләнешәләр. Һәм дөньяга бер-бер артлы биш бала туа. Юк, зур гаилә турында уйлаганнары да булмый. Бары Аллаһы үзләренә биргән һәр җанны алып кайталар. Әле исәпләре биш бала белән генә туктап калу түгел. Яшь бит әле алар! Җитмәсә, әнисе оныкларын үстәрешергә ярдәм итә. Альбина бала кочаклап өйдә утыра торган хатын-кызлардан түгел. Ташып торган энергиясе моңа һич кенә дә ирек бирми. Бала табып бер атна узуга, сабыен бишкәккә сала да эшенә чыга.

– Хәер, балаларны да эш арасындагына таптым, – дип көлә үзе. – Дүртенчесен – Алисәмне тапкан көнне әни белән базарга бардык. Сизәм, берәз эчем тарта башлады. Эшләренә тәмамлап, әнине өйгә кайтарып куйдым да: «Табибка күренеп кайтам әле», – дип, бала тудыру йортына киттем. Сәгәте җиткәнәң аңлаган идем инде. Табиб мине шундук бала табу залына алып кереп китте. 20 минут үтмәгәндер, кызыбызның фотосын әтисенә жиберәм. Соңыннан сөйли:

«Җыелышта утырам, синнән фото килә. Нигә балаларның иске фотоларын жиберә икән, дип уйлыйм әле башта. Аннан соң гына аңыштым», – ди. «Бигрәк мөстәкыйль син минем, сине килеп алыргамы соң, үзең генә кайтасыңмы», – дип көлеп шалтыратты. «Иркә хатын түгеллегемне беләсез, үзем дә кайта алам», – дип җавап бирдем. Әлбәттә, берничә көннән әтибездә безне бер кочак чәчәк белән каршы алды. Вәсиләне табарга да үзем генә бармакчы идем, апам мәҗбүри үзе илтте. «Руль артына утырсаң, юлда табасы булгансың бит», – диде табиблар. Минем бала табу буенча курсларга да йөргәнем булмады. Интернеттан бер ролик кына карадым да, шул җитте. Беренче тапкыр бала тудыру йортына баргач, бер хатынның тыныч кына бала тапканын күрдем. Ул кычкырмаганны нигә мин кычкырга тиеш әле дип, үземне алдан ук көйләп куйдым. Элек әбиләр балаларын кырда тапкан. Әллә кычкырып ятканнардыр дип уйлысызмы?! Үземне геройлык кылучыга санамыйм. Бала табу – хатын-кызның миссиясе ул. Мин миссиямне генә үтим. Күп балалы әни мин, дип, күкрәк кагып та йөрмим.

Ышанмассыз, күп балалы гаилә булуыбыз турындагы документны да бишенчесе тугач кына ясагым.

Артурга – 11, Аринага – 9, Марсельгә – 7, Алисәгә – 5, Вәсиләгә – 2,5 яшь. «Әле итәктән дә төшәргә өлгөрмәгән балалар белән бизнес та, актив тормыш та алып барырга ничек җитешәсез?» – дип сорыйм, гажәпләнүемне яшерә алмыйча.

– Күпләр сорый бу хакта. Аның рецептын бер генә – дисциплина һәм мөстәкыйльлек. Безнең өйдә эш бүленеше бар. Кирәк икән, балалар ашарга да пешерә, кечкенәләрен дә карашалар. Көйсезләнү дигән нәрсә белмиләр. Алар өчен бары бер сүз бар: «кирәк»! Дүртесе да музыка мәктәбенә йөри, төрлесе төрле уен коралларында уйный, бал биоләре белән шөгыльләнәләр. Һәрберсе безнең өчен шәхес. Күп нәрсәгә аларны әбиләре өйрәтә. Мин моның өчен әнигә бик рәхмәтлемен.

Альбина – сәхнә

Сәхнә – Альбинаның стихиясе! Гомумән, игътибар үзгәндә булырга ярата ул. Кечкенәдән шулай. «Игътибар итсеннәр өчен, җавапны белмәсәм дә, дәрестә кул күтәрә идем», – дип көлә ул. Җырларга бик ярата. Тавышы да көчле, матур. Әмма җырчы булмый.

– Бик тө җырчы буласым килгән иде, әмма әни: «Синең һөнәрең, белемең булырга тиеш», – диде. Аның өчен җырчы һөнәр түгел иде. Мин, әлбәттә, карышмадым. Укырга кирәк икән, димәк, кирәк! Хәер, соңыннан үзем дә аңладым. Мин күңел ачтыручы түгел. Студент чакта кичләрен кафеларда җырлаганым булды. Бик авыр хезмәт икәнәң аңладым. Мин җырлаганда ашап утыруларына гарьләнгәң идем. Бу күренешне кимендә әдәпсезлек дип саныйм. Зур чараларда җырчылар чыгышы вакытында бервакытта да ашамыйм. Хәзер үзем өчен генә җырлыйм. Әйе, төрле бәйгеләрдә сәхнәгә чыгам һәм моннан бик зур ләззәт алам. Мин жәмәгәтә эшләрендә бик актив. Артымнан кешеләренә ияртә беләм. Ә иҗади эчке халәтем моңа ярдәм генә итә. Клиплар төшерергә яратам. Әйе, яраткан

жырыма сценарий язып, клип төшерәм. Һәр елны туган көнемә үземә шундый бүләк ясыим. Хәзер клип-ларны балалар, ата-аналар катнашында төшерә башладык. Шундый матур килеп чыга алар. Узган ел Россия көненә бик озын ил флагы табып, патриотик клип төшердек. Мондый эшләргә бер дә иренмим. Оештырам икән, бөтен нечкәлекләрен уйлыйм. Бәйрәмнәр ясарга яратам. Үзбездә үзәктә нинди генә бәйрәмнәр уздырмайбыз. Барысы да масштаблы килеп чыга. Узган ел тәрбиячеләр көне уңаеннан, эшкә иң беренче килдем дә педагогларым узасы юлга роза чәчәгә тажларын сиптем, һәрберсен букет белән каршы алдым. Күңелле бит! Аларның канәгать калуларын күрү миңа тагын да рәхәтлек бирә. Уйламаганда бәйрәм оештыруыма, сюрприз ясап пикникка алып чыгып китүемә ияләшеп беттеләр инде. Үзем дә төрлө бәйгеләрдә катнашырга яратам. Узган ел декабрь аенда гына өч бәйгедә катнаштым. Мәскәүдә узган «Идеаль эни» конкурсында үз номинациямдә җиңеп кайттым. «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» бәйгесендә катнашырга тәкъдим иткәч тә риза булдым. Миңа бәйрәм-бәйгеләргә әзерләнү берни тормый.

Альбинаның тагын бер яраткан шөгыле – хәйриячелек. «Күңелем кушканга эшлим, рәхмәт ишетү рәхәт бит, – ди ул гади итеп кенә. – Аннан соң балалар (үзәккә йөрүчеләренә үзенекенә, читнекенә бүлми, балаларым дип сөйли – Ч. Г.) өчен дә үрнәк. Мәсәлән, Өлкәннәр көне уңаеннан ипи пешерәбез дә балалар белән, урамдагы өлкәннәргә кайнар ипи өләшәбез. Эти-эниләре белән бергә «Помоги хвостикам» акциясенә дә теләп кушылалар, узган ел Лисичанск балаларына бергәләп гуманитар ярдәм җыеп җибәрдек. Мөмкинлекләре чикләнгән, ятим балаларны җыеп та төрлө бәйрәмнәр үткәрәбез. Эти-эниләргә рәхмәтлемен. Алар бар башлангычыбызга теләктәшлек итә. Бу бит балаларыбыз өчен файдага. Миһербанлылыкны, башкаларга ярдәм итүне күрәп, беләп үсәргә тиеш безнең киләчәк буын».

Альбина – хыял

Баланың үскәч нинди кеше булуы тамырлар, тәрбия белән бәйле. Тәрбия – эти-энинен баласына биргән иң зур ике бүләкнең берсе. Берничә сәгать сөйләшеп утыру дәверендә Альбина ничә кат эти-эниемә рәхмәтлемен дип әйтте икән?! Эти-энисе икесе дә җитәкче урыннарда эшләгән. Дөрес, алар моңа зур тырышлык белән ирешкән. Шуңа да балаларына булганның кадерен белергә өйрәтәләр. Молдаван кызы Мария белән Бөгелмә районы Иркән авылы егете Әхмәт Себердә очраша. Икесе дә укыганнан соң Уренгойга эшләргә киләләр. Аннары Татарстанга, Карабаш бистәсенә кайтып төпләнәләр. Альбина белән Татьяна эти-энисе артык сөеп-назлап та үстерми, әмма кызлар беркайчан да алардан «син булдыңсыз», «син булдыра алмыйсың» дигән сүзләренә ишетмиләр. «Безнең бар нәрсә дә бар иде, әмма аннан бозылмадык, намуслы кеше булып үстек. Әйе, Канда булганым юк, йолдызлар келәменнән узганым юк, әмма үземне һәрвакыт йолдыз итеп хис итәм. Башымда һәрвакыт «мин беренче булырга тиеш» дигән уй яши. Шуның өчен дә куйган максатларыма ирешә торганмындыр. Мин – үжәт. Исемем дә җисемемә

туры килә бит. Альбина молдаван телендә бал корты дип тәрҗемә ителә. Шуңа ук вакытта хатын-кыз икәнәменә дә онытмыйм, хыялларыма хыянәт итмим. «Хыяллангыз, хыялану зыян салмый», – дип әйтә иде эни. Ә хыяллар чыңга аша. Ышанмыйсызмы? Менә сөйлим. Әле училищедә укый идек. Инглиз теле дәресендә диктанттан «икеле» алдым. Төркемдәш кызлар миннән көлдә, укытучыбыз Наталья Витальевна мине оялтырга теләпме, нидер әйтте. Шундый ачуым килде. «Наталья Витальевна, инглиз теле мәктәбемне ачкач, мин сезне үземә эшкә алырмын әле», – дидем. Еллар үтеп, Әлмәттә мәктәбемне ачкач, номерын табып, шалтыраттым. Ул мине, минем әйткән сүзләренә шундук исенә төшерде.

Ә хәзер минем хыялым: 2028 ел. Мәскәү. Мин Россия мәгариф министры. Әйе, мин бу хакта ачыктан-ачык әйтергә курыкмыйм да, оялмыйм да. Күпләр моннан көлә, ә мин хыялым чыңга ашачагына шундый ышанам. Моның өчен бик күп эшләргә кирәклеген дә беләм. Ә мин эштән курыкмыйм!

Әлегә мине «хатын-кыз – бәйрәм», дип уйласыннар. Минем об-разым ул.

Лилия ГЫЙЗЕТДИНОВА, «Сибур ПолиЛаб» Түбән Кама тикшеренүләр үзәгендәге полимер материалларның гамәли эшләнмәләре бүлекчәсе баш белгече

Безне еш кына төрле шәһәрләргә командировкага жиберәләр. Аларны Түбән Кама белән чагыштыра башлыйм. Зур шәһәрләрдә чират, бетмәс «бөке»ләр, кеше күп, экология начар. Ә Түбән Камада иркенлек, яшеллек, чисталык... Заводлар шәһәре булса да, бездә экология яхшырак. Безнең «Түбән Кама Нефтехим» территориясендә урман күгәрченнәре, кызыл түшләр очып йөри. Куяннар чабыша, әрләннәр бар. Димәк, завод территориясендә шәһәргә караганда һава чистарак булып чыга. Химия бит сездә, диләр. Ә кайда юк соң ул химия?! Көн күреш мөхитебез химиядән генә тора. Мәсәлән, сезнең кухняны гына алыгыз. Мебель, өстәл, урындыклар, силикон тоткычлар, пластмасс табак-савытлар... Ә өстәлдәгә кием? Барысында да химия бар. Дөресен генә әйткәндә, үсмер чакта инженер-технолог була дип уйлаганым да булмады. Әти белән әни, үзләре завод белән бәйләп кешеләр булмаса да, миңа дөрес юл күрсәтте дип уйлыйм. Түбән Кама химия-технология институтында укыдым. Әле ул вакытта заводта нәрсә эшләгәчәгемне күз алдыма да китерә алмый идем. Практикага баргач, заводны эченнән күрдем. Кечкенә шәһәр кебек тоелды ул миңа. Тормыш кайнаган шәһәр! Менә алты ел инде Европада иң зур сәнәгать предприятиеләренә берсе булган «Түбән Кама Нефтехим»да эшлим. Бездә аны гади генә «химиядә эшлим», дип сөйләшәләр. Безнең лаборатория каучукның яңа төрләрен ясау белән шөгыльләнә. Моңың өчен еллар узарга мөмкин. Әмма ул бик кызыклы процесс. Кешеләр белән эшләү авыр, ә менә минем өчен процесслар белән эшләү күпкә җайлырак, рәхәтрәк.

Каучукны ясаганда бөтен җаныңны бирәсең. Яңа чимал чыгару – әйтеп бетергесез горурлык. Мин эшләгән дәвердә бутадин-стироллы синтетик каучук ясадык. Ул шинаның чыдамлылыгын арттыра, дымлы, бозлы юлдан баруын яхшырта, ягулыкны экономияли. Хәтерләсәгез, 2021 елда Түбән Камада яңа завод ачылды. Ул махсус безнең каучук өчен булдырылды. Хәзер без уйлап тапкан каучук илнең шиналар ясый торган бөтен предприятиеләренә китә. Зур горурлык бу! Каучук импорттан да кертелә иде. Россия санкцияләре шартларында яши башлагач, илнең каучук сәнәгате шиналар ясау компанияләрен ябылудан коткарып калды. Импорт безнең каучук белән алыштырылды. Йөк, пассажирлар ташу техникалары йөрүдән туктамады.

Менә боларның барысында да минем дә өлешем бар! Хезмәтем фән белән бәйләп инде. Ә эре предприятиеләрдә фәнни үзәкләр булмаса, производство туктап калачак. Бөтен сорауларга да фән җавап бирә. Фәнсез сәнәгать була алмый!

Бездә күбрәк урта яшьләрдәгә кешеләр эшли. Яшьләр дә килә. Мин үзем заводка килгәч, белеп житкермәгәнмен тәҗрибеләрәк кешеләрдән сорый идем, хәзер үземнән дә сораучылар бар. Димәк, миннән яшьрәк буын бар инде бездә.

Яшьләр – бик энергияле, ә өлкәннәр – тәҗрибәле. Икесе бергә кушылгач, шәп симбиоз һәм баланс килеп чыга. Предприятиебез «Сибур холдингы»на кертелгәннән соң төрле фәнни үзәкләр белән тагын да ныграк хезмәттәшлек итә башладык. Үз продуктларыбызны тәкъдим итәр өчен төрле фәнни конференцияләргә, предприятиеләргә йөрибез. Минә тиздән Кытайга командировкага жиберәчәкләр. Бик дулкынланып көтәм ул көннәрен.

Бу бит зур тәҗрибә. Бер урында гына утырмыйбыз, һәрвакыт үсештә без. Әйе, предприятиедә яшьләр өчен социаль лифт бар. Ирем Айнура белән интернет аша таныштык. Өйләнешкәч, Чаллыда яшибезме, Түбән Камадамы дигән сорау туды. Барысын да һөнәрем хәл итте. Химик-технолог теләсә нинди заводта эшли алмый, ә Айнура төзүче. Төзүчегә кайда да эш табыла. Хатын-кыз заводта да хатын-кыз булып кала. Моңы даими сизеп торасың. Мәсәлән, авыр шешәләр күтәреп цехтан кайтып барганда (дөрес, без норманы саклап, биш килограммнан артыкны күтәрмәбез), яныңнан үтеп барган ир-ат ярдәм тәкъдим итә. Бервакыт та эндәшми генә үтеп киткәннәрне очратканым булмады. Менә шундый кечкенә игътибардан да рәхәт булып китә инде. Коллективта хатын-кыз ямь булдырырга тырыша, ә ир-атлар – ышаныч! Нинди генә хәл килеп чыкса да, ир-атлардан ярдәм сорарга була. Алар, үз чиратында, бездән сорыйлар. Сәнәгәтә менә шундый үзара ярдәм итешү, күмәк аң көчле. Аннан соң коллективны тагын да бердәмләштерү өчен әледән-әле чаралар уздыралар. Спорт ярышлары, күңел ачу уеннары, җитәкчелек белән очрашулар... Бу җәһәттән профсоюз бик яхшы эшли безнең. Бер бәйрәмне дә билгеләми калмыйлар. 8 Март бәйрәме алдыннан да эшкә килеп җиткәнче үк музыка тавышы ишетәсең. Шундук кәеф күтәрелә. «Проходной»да ир-атлар безгә чәчәкләр бүләк итә. Көнә буге бәйрәм белән котлыйлар, корпоратив почтага котлаулар ява. Кичен тукталышка чыгып басасың – бөтен хатын-кызның кулында чәчәкләр. Күңелле инде.

Быел «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» республика бәйгесендә «Язмышым – һөнәрем» номинациясендә финалга чыктым. Моңа ышанып та бетә алмый йөри идем, тагын бер сөнечле хәбәр алдым: «Ел инженеры-2023» XXIV Бөтенроссия бәйгесендә «Яшьләрнең инженер сәнгате» номинациясендә жиңүче дипломы белән бүләкләнгәнмен. Бәйге фән, техника өлкәсендә эшләгән иң яхшы белгечләрен ачыклау максатыннан уздырыла. Димәк, мин үз өлкәмдә яшәтәшләрем арасында иң яхшыларның берсе! Һөнәрем чынлап та минем язмышым. Үзбездәң предприятиегә, профсоюзга һәм җитәкчелеккә минем кебек яшә белгечләргә игътибар иткәннәре өчен зур рәхмәтлемен. Киләчәгемне бары «Түбән Кама Нефтехим»да гына күрәм. Бар да алда әле!

Лилия ГӘРӘЕВА

ЯРАТУ

Әлки районы Мәдәният йортында «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» конкурсының зона туры гөрли. Алып баручы егет сәхнәгә чираттагы катнашучыны – «Хатын-кыз – бизнес-леди» номинациясендә чыгыш ясаучы САФИНА Гөлнур Таһир кызын чакыра. «Мин – авыл кызы», – дип башлый ул сүзен. – Әни мине кечкенәдән эш яратырга өйрәтте...» Гөлнур Таһировна – Татарстанның атказанган сәүдә хезмәткәре, Алексеевский районының шәрәфле гражданины, «Дуслык» ордены иясе, 41 сәүдә ноктасында 560 кеше эшлэгән «Эдем» жәмгыятенең житәкчесе. Бу оешма республикабызның дүрт районында 11 мең баланы һәр көнне кайнар аш белән тәэмин итә. Яңа пешкән кайнар ипи төялгән 20 машина һәр иртәне республикабызның жиде районына һәм Казанга юл ала. 14 кафе һәм дүрт кунакханә көн дә үзенең кунакларын кабул итә. Һәм боларның барысының да башында гап-гади бер кечкенә авылда туып-үскән татар кызы тора!

Фото: Анна Арахамия һәм «Эдем» жәмгыяте архивынан

Мин – авыл кызы

Әңгәмәбезне ул шулай дип башлады.

– Алексеевскийдан 25 кенә чакрымдагы Олы Әшнәк авылында туып-үстем. Әнием Зөлфия 45 ел колхозда сыер савучы булып эшләде. Апам белән икебезне ялгызы үстергән анага тормышның ачысын да, төчесен дә күп татырга туры килде. Жан-фәрман тырышты, безне әтиле балалардан ким итмәде ул. Яштышларем арасында иң беренче велосипед, иң беренче фотоаппарат миндә булды. Әни безне эшлөттә дә, ашатты да, тәрбияләде дә... Иртүк фермага сыер саварга китә иде. Ә без Рузалия апам белән өйдәге сыерны савып, көтүгә куабыз да, кайтып, ишегалларын, абзарларны себерергә тотынабыз. Ир-атсыз яшәсәк тә, мал-туарны күп асрадык. Елына ике терлек симертә идек. Әниң бер көн дә ферма эшеннән калып, ял иткән хәтерләмим. Берәз үскәч, аның урынына эшлөп, бер-ике көн генә булса да үзебез ял иттерә идек әниңе. 48 сыер сауган вакытлар да булды. Әле безгә кул белән сауган еллар да элөкте.

Мәктәптә укыганда жәйләрен ашлык амбарында эшлөү бар иде. Дус кызларым 15 августтан эштән туктыйлар, ә мин каникулның иң соңгы көненә кадәр эшлим. Сыер савучыларга колхоз дүрт центнер бодай бирә. Аның белән генә терлек асарлык түгел. Амбарда эшлөгән өчен миңа тагын ике центнер язала.

Кыш чыгар өчен өч-дүрт машина утын кирәк. Аны урманда делянка кисеп үзебез әзерлибез. Әни, апа, мин – өчәү кул пычкысы белән башта агачларны кисеп аударалар. Аннары ботакларын бутыйбыз, делянканы чистартабыз... Әзерләгән утынны әрдәнәгә өяргә кирәк. Мин – алтынчы-жиденче класста укучы кыз, берәр ир-атны булышырга чакырырга китәм. Рәхмәт, сүземне тыңлыйлар, ярдәмгә киләләр иде. Печән-салам алып кайтырга дип трактор сорап барсам да, «юк» дип, беркем кире бормады. Ул яктан авылдашларыма рәхмәтем зур. Әтисез булгач, төрлесең иштергә туры килсә дә, сораганда ярдәм иттеләр. Әнә шулай кечкенәдән эшнәң төмен белеп, акчаның ничек килгән аңлап үстек. «Эшлөгез. Эшлөп кеше үлми», – әниң иң яратып әйткән сүзләре иде бу.

Приказчик булам, дидем

Балачакта сорыйлар бит инде, үскәч, кем буласың, диләр. «Приказчик булам», – дип җавап бирә идем. Каяндыр укыганмындыр инде, гәрчә приказчикның кем булуын да аңлап бетерми идем.

Мәктәптә гел «бишле» билгеләренә генә укыдым дип әйтмим. Унынчы классны алдынгы булып тәмамладым. Ул вакытта Рузалия апам кияүдә иде инде, әниңе ялгызын гына калдырасым килмәде. Элек авылларда мәктәп тәмамлаган яшыләрне төрле уку йортларына чакырып йөриләр иде. Райпода кадрлар бүлегендә эшлөүче авылдашыбыз Әдип абый Баһаветдинов: «Безгә кишетчеләр кирәк. Син Бөгелмәдәгә сәүдә училищесына бар», – дип юнәлеш бирде. Бөгелмәгә – сатучылыкка укырга киттем...

Бу һөнәрне сайлавымның үз тарихы бар. Авылдагы кишет бездән берничә йорт аркылы гына иде. Берәр нәрсә кирәксә, әби кишеткә гел мине жиберә. Сатучы Хәдичә апа белән ничектер якынаеп киттек шулай. Мин аңа кишетнең миченә

ягарга булышам, бушаган әржәләрне чыгарып куям.

Рәхмәт Хәдичә апага, «бар кит, йөрмә монда», дип куып жибермәгән. Югыйсә кечкенә идем әле мин ул вакытта.

Кибеткә ипи китерәләр. Хәдичә апа аларны гаиләдәгә кеше санына карап кына сата. Булышып йөргән өчен, миңа берәр ипине артыграк та биреп жиберә. Капчыклап он кайтаралар. Анысын да кеше санына карап бүләсе. Салкын складта салкын онны үлчәп сатып кара син! Хәдичә апа белән икәүләп сатабыз – мин тутырам, ул үлчи... Күрәсең, артыграк та кайткан булгандыр, тиешлесең сатып бетергәч, әржә кадкаланган кечкенә чанама бер капчык онны утырга да мине кайтарып жиберә. Әбидән алып, акчасын китереп бирәм аннары.

Әледән-әле кишеткә ревизия килә. Ә андагы вак товарның күпләге! Барысын да санарга кирәк. Ничә булакка, ничә сәдәф... Мин санап куям да, ревизорлар яза. Ышанганнар инде.

Бөгелмәдән соң читтән торып Казан кооператив техникумын тәмамладым, Чабаксардагы кооператив институтына укырга кердем. Дөрөс, аны тәмамлап чыкмадым, өченче курстан соң укуымны ташладым. Ул вакытта инде башым белән эшкә чумган идем.

Канат куючыларым

Хезмәт юлымны үзебезнең Алексеевскийдагы райпо системасында башладым.

Башта ревизор булып эшләдем, аннан бухгалтер итеп куйдылар.

1986 елда мине Зур Полянка авылына сельпо председателе итеп билгеләделәр. Бик артта калган сельпо иде ул. Территориядә бер колхозга унике кишет... Товар алып кайтырга транспорты да юк үзенәң... Машина бирүләрен сорап, Алексеевский райкомының ул вакыттагы беренче секретаре Алексей Иванович Демидовка кердем. Ике машина бирде. Эшемне, тырышлыгымны иң беренче күреп алган кеше дә ул булды. Аның: «Син булдырасың!» – дип әйткән сүзләре иңемә канатлар куйды. Мин үзем дә бу ышанычка тап төшмәскә тырыштым.

Ул вакытта бит бардың да товар төяп кайттың түгел. Аны әле башта табарга, юнәтергә, сөйләштергә кирәк иде... Кама елгасын паром белән кичә торган еллар. Иртәнгә өчтә торып, паромга чиратка басасы...

Шулай берсендә әни белән болыңга печән чабарга киттек. Алексей Иванович белән совхоз директоры Жәүдәт Касыймович мине эзләп килгәннәр. Эш киёмнәреннән тирләп-пешеп печән чабып яткан вакыт бит. Уңайсызландым инде. Ә әни өчен бик зур горурлык булды ул. Райкомның беренче секретаре әле кемне тагын шулай болыңга кадәр килеп эзләп йөри?! Күрәсең, ул вакытта инде мине райпога күчерү турында сүз булгандыр.

1989 елны Алексеевский райпосы председателенең сәүдә буенча урынбасары итеп билгеләделәр. Бер дә күчәсем килмәгән иде. Инде эшем дә җайлашты, халыкны да беләм...

Әле Зур Полянкада эшлөгәндә, 1987 елны, Алексей Ивановичтан Алексеевскийда фатир сораган идем. Ул чорда эшлөгән һәркемгә бушлай фатир бирәләр иде бит. 1986 ел-

Нәрсәгә дә булса ирешсәм, бары үз көчем белән генә ирештем.

ны эни пенсиягә чыкты. «Бүтән бер көн дә эшләмисең», – дидем. Әнине Алексеевскийдагы фатирыма яшәргә алып килдем, без авылдан киттек...

Иң зур сөөнечем – әнине кадер-хөрмәттә яшәтә алуым. Авылда яшәгәндә дә, Алексеевскийга күченеп килгәч тә бик хөрмәтле кеше булды. Аның еш кабатлый торган тагын бер сүзә бар иде: «Кызым, урамнан кем бара анда, дип сорасалар, Гөлнурның әнисе бара, дип әйтерлек итеп яшә!» Әни-нең бу сүзләрен гел исемдә тоттым. Чынлап та андый көн килде. Син кем, дип сорасалар, «Мин Гөлнурның әнисе», – дип җавап бирә иде.

Менә 14 ел инде без әнисез...

«Тишекле төймә җирдә ятмый»

Әнинең тагын бер яраткан сүзе: «Тишекле төймә җирдә ятмый, аны барыбер күрәләр». Чынлап та, үземне эш белән күрсәттем.

2004 ел иде. Алексеевский юл төзелеше оешмасы җитәкчесе Вәлиев Фоат Вәлиевич белән мине Алексей Иванович үзенә чакыртып алды. Алар үзара киңәшкәннәр дә, юл буендагы дүрт кафеда гыйбарәт «Әдем» җәмгыятен җитәкләүне миңа тәкдим итәргә булганнар. Юл буендагы кафе, кунакханәләр бизнесының әле башланып кына килгән чоры иде. Риза булдым. Безне бит олы кешене тыңларга кирәк, дип тәрбияләделәр. «Әдем»ны кабул итеп алганда анда 20 кеше эшли иде. Хәзер бездә 560 кеше.

Фоат Вәлиевичка шулай ук рәхмәтем чиксез. Күп нәрсәгә өйрәндем аннан. Тормышымда өч маягым, өч остазым булды – әни, Алексей Иванович һәм Фоат Вәлиевич.

Еллар үттә. «Әдем» җәмгыятендә хәзер 41 сәүдә оешмасы. Башлаганда ике йөк машинасы бар иде, бүген 80 машина. Биш юнәлештә эш алып барабыз.

Тагын авылларда цехларыбыз бар. Фоат Вәлиевичның туган авылы Каргалыда яңа балалар бакчасы салганнар да, иске бина буш калган. «Барып кара әле, берәр нәрсә эшләп булмасмы шунда?» – дигәч, барып карадым. Бер ел уйлап йөрдем башта. Хәзер анда 15 кеше эшли торган кечкенә генә бер оешмабыз барлыкка килде. Сугым цехыбыз да шунда. Кибетен дә салып куйдык.

Авылларда эш урыннарына кытлык. Ир-ат читкә чыгып акча эшләсә дә, хатын-кыз өйдән чыгып китә алмый. Шуны истә тотып, Олы һәм Урта Тигәнәле авылларында тагын ике цех булдырдык. Олы Тигәнәледә өчпочмак, гөбәдияләр пешерәбез, Урта Тигәнәледә чәкчәк, бавырсақ, урама ише татлы камыр ашлары җитештерелә. Берсендә – җиде, икенчесендә биш хатын-кыз эшли. Берсенә кибете ябык иде, аны ремонтлап ачтык. Авыл халкына кибете дә кирәк бит.

Сәүдә нокталарыбызда сатыла торган продукциянең 60 проценты үзбездә җитештерелә. Итне, сөтне, йомырканы, бәрәңгесен-суганын халыктан, җирле фермерлардан сатып алабыз. Аларга да файда, безгә дә.

Эштән арымыйм мин. Тәм табып эшлим. Шуңа күрә зарланмыйм да. Кая барсам, яңа кешеләр белән танышам, берәр яңалык күреп кайтам. Бизнестә ял юк, диләр. Теләгән кешегә ялы да бар. Менә мин үземә үзем хуҗа. Артымнан беркем кумый, беркем тикшерми. Ял итәргә дә, йокым туйганчы йокларга да булыр иде. Ләкин мин кешедән алда эшкә килергә, иң соңыннан гына кайтып китәргә тиеш. Нишләтсәң, шулай тәрбияләнгән...

Туганнар

Узган ел 65 яшем тулды. Гомернең күп өлеше узылган. Язмыш миңа гаилә корырга, балалар үстерергә насыйп итмәде. Шонталы авылына кияүгә чыгып, апа белән аерылып кайткан әнинең язмышын кабатлайсым килмәде. Ә минем әти әле өйләнмәгән егет булган. Әнине яраткандыр, бик чибәр хатын иде әни. Тик әтине аңа өйләндермәгәннәр. Бригадир булып эшләде. Янына трактор-машина сорап барганым булды, кире борганын хәтерләмим. Ул вакытта инде өйләнгән, балалары туган иде. Күрше авылда гына яшәсәләр дә, аралашып үсмәдек.

Райпода эшләгәндә әтинең кызы Гөлнарадан хат алдым. «Әни авылда ялгызы калды. Безгә Алексеевскийдан фатир алырга булышмасың микән?» – дигән. Бу хатны әнигә укыдым. Бер сүз дә дөшмәде. Гыйнвар, февраль, март, апрель узды. Берсендә эштән кайттым да ашап утырабыз. «Хәлеңнән килсә, теге хатка булыш», – диде әни. Кабат Алексей Ивановичка бардым. Ул минем язмышны да, тормышны да белә. Сүземне тыңлап, бер бүлмәле «малосемейка» бирде.

Әни туганнарым белән аралашуымны бик теләде. Безне үзе исән чакта дулаштырып, туганлаштырып калдырды. Сеңлем Гөлшат белән инде егерме ел бергә эшлибез. Баш экономист ул, минем уң кулым. Аңа бик ышанам. Яңа йорт салгач, әни өй туена әтинең хатынын – Нурия апаны да чакырырга кушты. Әнине соңгы юлга озатканда да килде Нурия апа. Үзем дә аның белән бәхилләшәргә бардым. Туганнарыма булдыра алганча ярдәм итәргә тырышам. Безнең язмышлар шундый булганга беребезнең дә гаебе юк.

Мине бөтенесе әтигә охшата. Холкымны да аныкы кебек диләр. Кешене бер кулым белән сугып егам да, тартып торгызырга икенче кулымны сузам. Максат куйганмын икән, мин ничек тә аңа ирешергә тиеш. Бер мәртәбә керәм, кире борып чыгарсалар, тагын керәм. Кич кертмәсә, иртән керәм... Миңа әнинең догалары һәм Аллаһы Тәгалә ярдәм итә. Әни дини кеше иде, намазын, уразасын калдырмады.

Бер кешегә дә үпкә тотып яшәмим. Кайчандыр авыр сүз әйткән, кырын караган кешеләр каршыма килеп ярдәм сорый, берсен дә кире бормыйм.

Авылыбыздагы мәчетне ремонтларга булыштым. Утынасуына түләп торам. Алексеевскийда мәчеткә йөрүче апаларны ел да Болгарга, Биләргә алып барабыз. Хәрби операциядәге егетләргә киёмнәр әзерләдек, азык-төлеген илтеп торабыз. Кешегә өлеш чыгарганнан байлык кимеми, арта гына.

Гөлнур Таһировна турында кырыс, ләкин гадел җитәкче, диләр. Биредә кем белән генә аралашсаң да, аны хөрмәт итүләре, яратулары сизелә.

Безгә ул әни кебек

«Гөлнур Таһировна – таләпчән җитәкче. Иң элек үзенә таләпчән. Без аннан күрәп өйрәнәбез. Шуң сыйфаты артына гажәеп миһербанлы йөрәге яшеренгән. Ул барыбызның да ни белән яшәгәннән белә. Безнең генә түгел, балаларыбызның, туганнарыбызның хәлләренә кадәр сораша. Оешмадагы һәр кешенең туган көнен истә тотып, шәхсән үзе котлый. Авырлыкка очраса, ярдәм кирәксә, иң беренче аңа керәбез. Быел август аенда монда эшли башлаганыма 20 ел була», – ди туклану буенча директор урынбасары Агыйдел Турнина.

Оешманың бухгалтеры һәм транспорт өчен җаваплы хезмәткәре Зөһрә Казилова да «Әдем»да 13 ел эшли. «Сәүдә-икътисад институтын тәмамлагач, Казанда калырга да була иде. Тик Гөлнур Таһировна белән эшлисем килде. Мин аны мәктәптә укыган чагымнан ук беләм. Аның темпераменты, холкы ошый миңа. Монда килгәнәм бер тапкыр да үкенмәдем. Әле яшыләрне дә үзәбезгә чакырам. Гөлнур Таһировна ул шундый кеше: башта юк дисә дә, уйлап йөри дә, кер әле, сөйләшик, дип, киредән чакырып ала. Без ирем белән дә «Әдем»да таныштык. Николай сәүдә бүлеген җитәкли».

Гөлнур Сиражева үзе генә түгел, ике килене дә «Әдем»да эшли. «Гөлнур Таһировнаның кеше белән аралашуда үз стиле бар. Кешенең алдына ашны да матур итеп китереп куегыз, ашыйсы килмәсә дә ашарлык булсын, дип өйрәтә ул. Аның белән эшләр, без үзәбезнең нәрсәгә сәләтле булганыбызны, ниләр эшли алганыбызны ачыкладык. Ул безгә дус. Ул безгә әни кебек. Читтә уздырылган чараларда Гөлнур Таһировна һәрвакыт безнең белән. Кирәксә, хәтта савыт-сабаларны да үзе юарга мөмкин. Бик тә чисталык һәм матурлык ярата. Театр – гардеробтан, ә без болдырдан башланабыз, ди ул».

«Кул астында эшләүчеләрнең берсе турында да беркемнән дә яман сүз әйттерми Гөлнур Таһировна, – ди директорның икътисад буенча урынбасары Гөлшат Тукмакова. – Ковид чорында кафеларыбыз ике ел ябылып торды. Шунда да хезмәткәрләрен югалтмас өчен нидер уйлап тапты ул. Беркемне эштән җибәрмәде. Олы йөрәкле җитәкче Гөлнур Таһировна. Ул командировкадан кайтып керсә, бүлмәләргә кадәр нур тулган кебек. Исемен дә белеп кушканнар бит аңа – Гөл-Нур! Безнең оешма хәйрия өчен генә дә елына 3-4 миллион акча тотта. Мәктәпләргә булышасымы, авылларда Сабантуйлар уздырасымы, ветераннарны котларгамы – бөтен районга ярдәм итә. Гозере булганнар турыдан-туры аңа килә. Алдан язылып кына кабул итү дигән нәрсә юк. Халыктан сатып алган продукциягә дә базар бәясеннән күбрәк хак түли. Үзенең туган авылында кеше аз инде, табыш китермәсә дә, кибет тотта. «Үзем сәүдә өлкәсендә эшләр, үз авылымда ничек инде кибет булмаса тиеш», – ди. Күп җитәкчеләр белән эшләргә туры килде, Гөлнур Таһировна кебек кешене очратмадым. Без аны бик яратабыз, исән генә була күрсен».

«Әдем»да эшләр өчен, «Әдем»не яратырга кирәк. Бу – монда эшләүчеләрнең девизы. Син яратсаң, сине дә яратачаклар. «Эш сөярне ил сөяр», – ди бит Гөлнур Таһировна үзе дә.

Гүзәлия МИНКИНА, «Россия пенсионерлары союзы» Гомумроссия иҗтимагый оешмасының ТР буенча региональ бүлекчәсе рәисе урынбасары. «Хатын-кыз – лидер» номинациясе җиңүчесе (1997)

Казанның Мәскәү районын җитәкләгән вакытта лаек булдым бу бүләккә. Бик дулкынландыргыч мизгелләр булган иде. Мин аны Татарстанның ул чактагы Президенты Минтимер Шәймиев кулыннан алдым. Шундый тантаналы шартларда!

Мин – «Татарстан хатын-кызлары» оешмасының президиум әгъзасы, зона турларында да булырга туры килә. Быел шуларның берсендә, «Олы йөрәкле ир-ат» номинациясендә катнашучы ир-егет сәхнәгә чыкты да: «Сезнең алда шуны эшләдем, моны эшләдем дип сөйләргә теләим. Мин бу эш белән конкурста җиңәр өчен генә түгел, көн саен шөгыльләнәргә тиеш», – диде. Ул, бер яктан, хаклы, әмма, икенче яктан, без аның кебек чыннан да олы йөрәкле кешеләрне беләргә тиеш – алар бит башкаларга үрнәк.

30 ел эчендә инде бик күпләрне бу сәхнәгә күтәрдек. Әмма һәр яңа бәйгедә яңа җиңүчеләр табыла! Һәм безгә аларны сайлап алу бик авыр. Барысы да җиңүче исеменә лаек – һәрберсе турында киң җәмәгатьчелеккә җиткерәсе, ишеттерәсе килә. Сөзгә – «Сөембикә» журналына рәхмәт: бәйгедә катнашучыларның иң-иңнәре белән кабат очрашасыз, алар турында эчтәлекле язмалар әзерлисез.

Әйе, бәйгедә катнашучы хатын-кызлар да үзгәрә. Алар үзләрен хәзер сәхнәдә күпкә ышанычлырак тотта. Район җитәкчеләренә рәхмәт: катнашучыларны команда белән әзерлиләр икән, анда инде бөтенләй башка нәтиҗәләр күрәбез. Үзәбездән хәтерлим, район башлыгы булып эшләгәндә ел саен бу конкурска 10–15 хатын-кызны тәҗдид итә идек бит. Иртәгә бәйрәм буласы көнне минем кабинетта очрашабыз, сөйләшәбез. Катнашучыларның һәрберсе өчен бу, әлбәттә, зур хезмәт. Җаваплылык! Алар бит бәйгедә район данын яклай. Тагын бер ягы бар: гаиләләрен берләштерә торган күңелле мәшәкатьләр бу.

1997-2024

«ЯЛГЫЗЛЫК МИНЕМ ӨЧЕН ТҮГЕЛ»

ТУЛЫ ГАИЛӘ – ИҢ ЗУР БӘХЕТ УЛ. Кемгәдер ялгызлык ошый. Ә миңа – юк. Өйгә һәрчак куанып, очынып кайтам. Анда – балалар, ирем, әнием.... Никадәр арыган булсам да, бусагадан атлап керүгә бар да онытыла. Дөнья рәхәте – гаиләдә ул... Соңгы вакытта репертуарыма да гаилә, туган ил турындагы җырларны күбрәк кертергә тырышам, миңа язган авторлар да, моны сизеп, күңелемнең шушы халәтенә туры килгән җырларны тәкъдим итә хәзер. Оештыручылардан кайчак шелтәләр дә ишетергә туры килә: «Бер банкет җырың юк», – диләр. Бәлки, ун-унбиш еллар элек, беренче урында нәрсә – иҗатмы, гаиләмә, дип сорагалар, әлбәттә, иҗат, дип җавап биргән булыр идем. Ә хәзер кыйммәтләр үзгәрдә: гаиләмә йөз тотам.

ӘБИЕМ – ЙОМШАК КУЛЛАР ҺӘМ... КЕРОСИНКА ИСЕ. Без үскән сиксәнелле елларда Саратов өлкәсендә сәгатъ җидедән тугызга кадәр еш кына утны сүндерәләр иде. Ә газ туксанынчы елларда гына керде әле. Шул утсыз көннәрдә әбием керосин лампасын кабыза һәм керосинкада ашарга пешерә иде. Өйгә килеп керүгә, борынга ризык катнаш керосинка исе килеп бәрелә. Тирә-күрешдә башкорт, казакъ гаиләләре яши: йә бездә, йә аларда җыелып сыйланабыз. Әбием пешергән бишбармак тәмен әлегәчә онытмыйм... Камилә әбиемнең өе музей кебек иде. Ул тау-тау пластинкалар! Фәридә Кудашева, Әлфия Авзалова, Илһам Шакиров... Без аларның җырларын тыңлап үстек. Пластинкага эңнә куйгач, пышылдап әйләнеп утырган тавышына кадәр хәтердә.

ӘНИЕМ – ИҢ ЯРАТКАН КЕШЕМ. Шундый музыкаль тембрлы тавышым да – аңардан. Әниң тамырларында рус кына түгел, украин, белорус, поляк каны да ага. Татарча өйрәткәнгә бик рәхмәтле мин аңа – әтиемне яратканга тырышкан инде. Озын буйлы, зәңгәр күзле, өстәвенә, гармунчы татар егете әниңә үзе оештырган вокаль-инструменталь ансамбльгә җырларга чакыра – алар бергә җырлап йөриләр. Ә аннан әти безне ташлап китте... Миңа 14 яшь иде. Хәзер уйлыйм, энем белән безгә кыен иде, әмма әнигә тагын да авыррак булгандыр... Башкаларга инде йөрәген ачмады... Ул безнең белән яши. Әни – терәгебез дә, балаларны үстерергә булышучыбыз да, ашарга пешереп, өйне ямьләп торучыбыз да.

СӘЛӘТНЕ АЛЛАҢЫ ТӘГАЛӘ БИРӘ, ӘММА ТЫРЫШ-МЫЙЧА ГЫНА БЕРНИ БУЛМЫЙ. Кеше тавышы – бик уникаль инструмент ул. Аның диапазонын үстерергә дә үстерергә... Мин көн саен даими тавыш зарядкалары ясыйм, яңа распевакалар эзли. Остазыбыз Венера Әхәт кызы Ганиева безне: «Уянгач та, тешләргә чистарту, тавышка зарядка ясагыз», – дип өйрәтә иде. Спорттагы кебек: тавыш ярыларын гел тонуста тотарга, төрлө йөкләнешләр аша кислород белән тулыландырып торырга кирәк.

Профессиональ музыкаль белем алу да мәҗбүри. Анда распевакалар белән генә чикләнмисең: хор партитура-лары, нота грамматикасы, музыкаль математика – соль-феджио да өйрәнәсең. «Минусовка» кабызсалар, ничек тә җырларсың анысы, ә оркестр белән башкарырга партия бирсәләр? Ноталарга бер күз салу белән җырлы бөлгәргә тиешсең. Бу – профессиональлек дип атала.

Улым – күзләрем. **АНЫҢ КҮЗЛӘРЭ БЕЛӘН КАРАП, ДӨНЬЯНЫ ЯҢАДАН АЧТЫМ.** Балалар дөньяны бик кызык күрә икән. Әмир җырларга, биергә ярата, курайны үз итә. Дирижер Миләүшә Тәминдарова: «Сизеп торам, баритон тавыш үсеп килә», – дип шатландырды инде. Анысын киләчәк күрсәтер... Ә кызымны нәни тәпиләрәм дим, чөнки Альмира белән инде йөрмәгән җир калмады. Спортта бик актив! Үз-үзенә бик таләпчән, тырыш бала.

БАРЫСЫ ДА БЕРЕНЧЕ ЯЗДЫРГАН ҖЫРДАН БАШЛАНА. Ул чакта продюсер булып эшләгән Фәрит Таишевкә рәхмәтлемен – этәргеч бирде. Гел банкетларда җырлап йөрәп, үз җырымны яздыру турында уйламаганмын да... «Сине көтәм»нең авторы – «Зөләйлә» төркеме солисты Ләйсән Мәхмүтова пианинода уйнап, җырлап күрсәтте. Шундый ошады! Аранжировкалар ясап, «Айфара» студиясендә яздырдым аны. Менә шул җыр дөньяга чыкканнан соң яңаларын авторлар үзләре тәкъдим итә башлады.

ЮРИСТ БЕЛЕМЕ АЛУНЫҢ ФАЙДАСЫН КҮРӘМ. Көн саен булмаса да, төрлө килешүләр төзәргә, документлар белән эш итәргә, кешеләр белән аралашырга туры килә.

Бөек Ватан сугышы, Ленинград блокадасы турында күп укыйм. Шагыйрә, хәрби журналист Ольга Берггольдц язмышы – иң тетрәндергәнеләр. Ленинград блокадасы вакытында күпләрнең өмет өзми яши алуында аның, дәрәс-рәге, радиодан яңгыраган тавышының, шигырьләренең дә зур өлеше бар. Балаларыма да Ольга кебекләр үрнәгендә яшәү кыйммәтләрен, тормыш кадерен аңлатырга тырышам. Кайчак ипи сыныгы калдырып, табыннан торып киткәлиләр бит... Өстәлебез тулы ризык, өйләребез җылы, ут-су бар – **ШӨКЕР ИТЕП ЯШӘРГӘ ГЕНӘ КИРӘК.**

Гомер буга чәчәм озын булды. Хәер, беренче курста укыганда кыска итеп кистәргән идем. Чәчтарашкангә керүгә, озын чәчләремә карап, кисмәскә дип үгетли башладылар. Юк, мин әйтәм, менә шулар кебек буласым килә, дим – җырчы Валерия белән Патрисия Каас фотоларын күрсәтәм. Ярый, бер көн йөрдем үзем теләгән прическа белән. Ә чәчнә югач елар дәрәжәгә җиттем: көн саен «биш тонна» укладка чаралары белән ясарга туры киләчәген беркем дә әйтмәде бит! Менә шуннан соң чәчемне бик нык карый, үстерә башладым. Көн саен диарлек линейка белән

Татарстанның халык артисты
Алинә ШӘРИПЖАНОВАНЫҢ
тормыш кагыйдэләре

Гөлүсә ЗАКИРОВА әзерләде.

Сәрия САБУРСКАЯ,
Татарстан
Республиксында
кеше хокуклары буенча
вәкаләтле вәкил.
«Хатын-кыз – лидер»
номинациясе жинүчесе (1999)

Яшел Үзән районы администрациясендә район башлыгының социаль мәсьәләләр буенча урынбасары һәм аппарат житәкчесе булып эшләгән чагым бу. Яшел Үзәннән киткәнәм инде 24 ел, әмма анда мине, минем эшләремне әле дә хәтерлиләр. Сеңлем социаль хезмәт күрсәтү үзәгендә эшли, шуннан беләм: ниндидер проблема туса, өлкәннәр шунда ук: «Ә без Сабурскаяга мөрәжәгать итәчәкбез!» – диләр икән. Яки аны миңа охшатып: «Ә сез аның кеме буласыз?» – дип сорыйлар... Яшел Үзәндә шактый озак вакытлар эшләргә туры килде миңа – комсомолдан ук башладым. 8 ел мәгариф бүлеген житәкләдем. Катлаулы чор иде: пенсия, хезмәт хакын түләү белән бәйле проблемалар туган вакытлар. Халык алдына чыгып аңлатырга да туры килде... Яшел Үзән күбрәк русча сөйләшә торган шәһәр бит ул. Калада татар мәктәпләре ачу буенча күп эшләдек ул елларда. Беренче татар гимназиясен ачтык. Татарча «Яшел Үзән» газетасы чыга башлады. Балалар бакчаларында балалар саны кискен кимегән еллар: бушап калган бакчаларның берсендә авыр тормыш сынауларына дучар булган хатын-кызлар өчен социаль кунакханә ачтык. Мохтаҗлар өчен бушлай ашханәләр оештырдык... Миңа үз эшем бик ошый иде!

Республикабыз өчен зур әһәмияткә ия бәйге бу.
Ул – хатын-кызлар өчен башка дәрәжәгә күтәрелү!
Без аларга үзләрен гаилә, авыл, район эчендә генә
түгел, республика күләмендә күрсәтү мөмкинлеген туды-
рабыз. Канатлар куябыз! Тормышка яңача карарга,
үз-үзләрен, эш-гамәлләрен баяларга этәрәбез.
Тирә-юньдәгеләрне аларга башка күз белән карарга
өйрәтәбез: күрегең, янәшәгеңдә кем, нинди гөл яши,
ул ничек чәчәк ата, дибез. Без җәмгыятькә потенциалы
булган хатын-кызларны күрсәтәбез – аларга игътибар
итәргә чакырабыз. Ел саен яңа исемнәр ачабыз!

«КИТАП УКЫМЫЙ ЯШИ АЛМЫЙМ»

КИТАП УКУ УЛ...

– Минем өчен сулау, ашау-эчү кебек – шунсыз яши алмыйм.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

– «Кыйссаи Йосыф» һәм «Әбугалисина». Кичке озын кичләрдә Суфиябану әбием гарәп хәрефләре белән язылган китаплар укый иде, ә бабай белән мин – сакаллы һәм сакалсыз ике сабай – аның аяк астына келәмгә утырып авыз ачып тыңлый идек. Шулай итеп, хәреф танырга өйрәнгәнче үк, кәгазьгә язылган сүзне уку тылсымына гашыйк булдым. «Әлифба»ны кулга алганчы, әбием гарәп хәрефләрен өйрәтте. Тик ул гыйлем балачак, яшьлек юләрлеге белән югалды. Менә хәзер, башта чәчләр коелып беткәч кенә, «әлиф... бә... тә...», дип суза-суза, яңадан әбием сабакларын торгызам.

МИНЕМ КАРАШЫМНЫ ҮЗГӘРТКӘН КИТАП...

– Чынлыкта бит укыган һәр китап, глобаль рәвештә булмаса да, тормышның, дөньяның кайсыдыр бер ягына карашны үзгәртә, юнәлтә, кискенләштерә, уйландыра. Үзгәреш зур да, бәләкәй дә, җитди дә, кәмит тә булырга мөмкин. Әйitik, студент елларымда кулыма эләккән Гарсиа Лорка җыентыгы поэзиягә карашымны баштанаяк әйләндерде: аңарчы шигырь сөймәгән егет үземә зур Шигърият дөньясы ачтым. Есенинга, Пушкинга һәм, Аллаһка шөкер, Тукайга Лорка аша килдем дисәм дә була. Соңгы елларда укыган бер китап (аны укучыларга да киңәш итәрмен) һинд киноларында ник гел биегәннән аңлауга китерде.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

– Балачакта, үсмер чакта дусларым – китаплар булды дисәм, һич арттырмам. Ашаганда да, мәктәптә дәрес вакытында укытучыдан яшереп тә, төнлә юрган астында фонарь кабызып та укый идем. Иң якин дуслардан: Антуан де Сент-Экзюпериның «Маленький принц»ы, Майн Рид, Александр Дюма романнары. Жак-Ив Кустоның «В мире безмолвия» китабына чумып, океанолог булырга хыялландым. Аннары Акимушкин, Даррелл, Гржимекның хайваннар дөньясы турындагы китаплары Казан университетының табигатьне саклау кафедрасына алып килде.

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ...

– Габдулла Тукайның ике томлыгы. Укырга гына түгел, ятларга да яратам.

ХӘЗЕР УКЫЙМ...

– Кайчагында ике китапны берьюлы укыйм. Әле дә ял минутларында, 15-16 яшьлек үсмер-

нең шигъриятенә исем китеп, Пушкинның тулы җыентыгының беренче томын укыйм. Ә эшкә кыстырып йөргән (гөнаһлымын – анда да укырга җай табам) һәм йокы алдыннан укый торган китабым – Салтыков-Щедринның «История одного города». Шаккатарлык әсәр – гасырлар узса да, дөньяда берни үзгәрми!

БАЛАЛАРГА УКЫГАН КИТАПЛАРЫМ...

– Иң әүвәл Тукаебыздан башларга кирәк. «Су анасы», «Шүрәле»нең тылсымлы дөньясы битараф калдырмас. Бүгенге балаларның без күрүп үсмәгән уенчыкларына да, без татымаган ризыкларына да кызыкмыйм, ә менә китап кибетләрендәге балалар әдәбиятына кызыгам. Ун китап алсам, бер-икесе балаларныкы була, дөньямы онытып, йотлыгып укыйм шуларны.

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ЯРАТКАН ӨЧ ӘСӘРЕМ ҺӘМ АВТОРЫМ...

– Габдулла Тукай белән Әнгам Атнабаев шигырьләре. Галимҗан Ибраһимовның «Алмачуар»ы. Соңгысын безнең Әтнә театрында танылган яшь режиссер Айдар Җаббаров сәхнәләштерде, ә ул үзе яраткан әдәби әсәрләргә гашыйк иттерә белә.

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺӘМ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

– Мин – консерватор! Кулга тотып, битләрен кыштырдытып, типография буявы исен сулап, бармаклар белән кәгазь фактурасын тоемламагач, китап була алмый инде ул минем өчен. Шулай да таба алмаган басма китапларның электрон вариантыны сатып алып укыйм. Аудиокитапларны бөтенләй кабул итә алмыйм, эчтәлеккә төшенер өчен миңа текстны күрү кирәк. Шуңа да театрыбызда яңа әсәрләрне кычкырып укуны гел миңа тапшыралар.

УКЫРГА КИҢӘШ ИТӘМ...

– Грегори Дэвид Робертс үз язмышына нигезләнеп, «Шантарам» дигән роман язган. Ул китапны укып чыккач, Һиндстанга үлеп гашыйк булдым! Һинд киноларын карагандагы кебек – тышкы матурлыкка түгел, ә шул «реклама плакаты» артында яшеренгән коточкыч авыр, хәрчелекнең соң дәрәҗәсендәге тормышта да бәндәләрен кешелек сыйфатларын саклап, янәшәдәгеләренә мәрхәмәт күрсәтеп, елмая белеп, көлә-көлә, елый-елый биеп яшәгәннәренә гашыйк булдым. Укыгыз, үкенмәсез! Һәм шушы көннәрдә генә укыган китабымны балалар, оныклар белән бергә укырга киңәш итәр идем: Анджела Нанеттиниң «Мой дедушка был вишней». Гаҗәеп җылы, чия сыман әңкелтем татлы китап!

Марат ХӘБИБУЛЛИН,
Әтнә татар дәүләт
драма театры актеры,
Татарстанның
атказанган артисты

ӘНЖЕРӘГӘ КЕМНӘР ЖАН ӨРӘ?

Дүрт ягын урман әйләндереп алган бу авылда нибары бер урам бар. Иортлары да күп түгел, 15 кенә. Санасаң, халкы да иллөгә тулмас. Ә менә балалар саны буенча ул Татарстанда рекорд куя алыр иде, мөгаен.

Жәен-кышын моржасыннан төтен чыккан 13 йортта 21 бала үсә! Гайре табигый дип әйтеп булмаса да, заманыбыз өчен сирәк күренеш. Күпкә зуррак авылларда да бу кадәр бала юк әле.

Шушы кечкенә генә матур авылда гажәеп бер гаилә яши. Гобәйдуллиннар гаиләсе ул. Авылдагы йортларның бишесе – аларныкы.

Монда эш тә юк, йөрергә юл да юк, дип тормаганнар, дүрт бертуган – Ринат, Ришат, Илшат һәм Илгиз туган авылларына кайтып, дүртесе дә өр-яңа йорт салганнар. Чын мәгънәсендә авылны яшәтүчеләр алар. Без бүген бертуган Гобәйдуллиннарның берсендә – Энжә белән Илгиз гаиләсендә кунакта.

Лилия
ГӘРӘЕВА

100 яшьлек авыл

Элки районындагы Яңа Әнжәрә авылы әллә ни зур тарихы белән мактана алмый. Яшь авыл әле ул. Узган гасырның 20 нче елларында күршәдәге Иске Әнжәрәдән аерылып чыккан 24 хужалык нигез салган аңа. Тырыш халык урман кисеп, чөчүлек жирләре, көтүлекләр булдырган. Колхозлашу еллары башлангач, Яңа Әнжәрәнекеләр дә «Комсомол» артеленә берләшкәннәр. Тора-бара артеленә – колхоз, колхозны совхоз алыштырган. 1950 нче еллардан авыл кырларында «Энергетик» совхозының трактор-комбайнлары гөрләгән. Ул чагында, килер бер көн, бу хужалыклар таралыр да, басу-кырлар тынып калыр дип кем уйлаган бит...

Урман куенына сыенган Яңа Әнжәрәгә дә жир йөзеннән юкка чыккан меңләгән кечкенә авыллар язмышы яңый. Иң зур дигән чагында да 40 йорттан артмаган авыл 90 нчы еллар ахырына бөтенләй бушый... Румия һәм Рәшит Гобәйдуллиннарның да биш бала үстергән зур йортлары тынып кала берзаман. Ришатлары Казанга – кооператив техникумга, Ләйсән педагогика институтына укырга китә. Ринатлары Тәтеш авыл хужалыгы техникумын тәмамлый. Илгиз дә абыйларынан калышмый – Казан энергетика колледжына укырга керә. Бары Илшатлары гына ерак кузгалмый, якындагы һөнәри уку йортын сайлый.

Авил инде бу тынлыкка ияләшкән сыман да була. Тик бер иртәдә таң әтәчләрен балта тавышы уята. Шәһәр тормышын тәки үз итә алмаган Ринатлары гаиләсе белән авылга яшәргә кайтып, әти-әниләренә йорты каршысына юан бүрәнәләрдән ике катлы яңа өй салып куя. Ул арада колледжны тәмамлап, Казанда эшкә урнашкан Илгиз дә хәбәр бирә: «Умарталар алыгыз, мин дә кайтам!» 2007 ел була бу.

– Авылда яшисе килде, – ди ул үзен әлегә карарны кабул итәргә этәргән

сәбәпләрне барлап. – Без бит табигать балалары. Бөтен бачагагыбыз урманда узды. Иркәлекне сагындым...

«Без урман малайлары», дип әйтүе хак Илгизнең. Әтиләре Рәшит абый үстергән урманнар, исәпләп карасаң, ничә гектарга сузыла икән? Ә бабалары – әниләренәң әтисе Тәлгать абый үстергәннәрен кушсаң? Бакча башларына авам дип торган ул урманнарны бүген дә Тәлгать исеме белән атый әле авылдашлар.

Маңгай тире тамган басулар

Урманны үстерергә генә түгел, кайчандыр монда килеп урнашкан бабалары кебек, аны яңадан төпләргә дә туры килә әле Гобәйдуллиннарга.

2009 елның язында кулларына пычкы тоткан дүрт егет урман кисәргә юнәлә. 1994 елдан бирле чөчелми ятып, яшь агачлар басып киткән басуларны урман хужалыгына алабыз, дип, авылга урманчылар килә. Ике уйларлык ара калмый. Авылда жирсез яшәп буламыни? Басу-кырлары булмаган авыл – авылмыни? Районның ул чактагы житәкчесе Фердинанд Дәүләтшин да дүрт бертуганга ышаныч белдерә: «Егетләр, эшли алсагыз, эшләп карагыз әле...» Дүрт пар кулга мәктәп укучылары ярдәмгә килә. Уртақ тырышлык белән беренче елны 10 гектар басуны урманнан аралап алалар. Нинди көч, никадәр тырышлык бәрәберенә икәннән үзләре генә белә. Бернинди техникасыз, пычкыга гына ышанып бит ул! Икенче елны тагын ун гектар басу ачыла. Жиң сызганып эшли генә башлаган шул елларны эчкә бер дулкынлану белән искә төшерә Илгиз:

– 2010 елны беренче тапкыр чөчүгә чыктык. Әле бит чөчкәнчә, орлыкны жылгәргә кирәк. Бөтен гаиләбез белән кулдан 5-6 тонна гына ашлык жылгәргәнбездер. Шулай да ничек итсәк иттек, 10 гектарны чөчеп чык-

тык. «Чөчүен аны төпчеккә дә чөчеп була, уруын ничек урырсыз менә», – диде тәҗрибәсе булганнар. Ул елның жәе бик коры килде. Тишелеп чыккан игеннәребез әллә ни алдырып китә алмады. Шулай да корылыкның ярдәме тиде безгә – дым житмәгәч, жирдә калган агач тамырлары кипте, яңадан үсеп чыкмадылар. Яңгырлар яуса, кабаттан дәррәү күтәрелгән булырлар иде. Әле бит рәтле техникабыз да юк иде ул чакта. 80 нче елгы иске ДТ тракторы сатып алдык.

Ә инде уракка төшкәч, «ничек урырсыз» дигән сүзләрнең чын мәгънәсенә төшенергә туры килә егетләргә. Жирдә калган агач тамырлары инде болай да күптән «лаеклы ялда» булырга тиешле комбайнның ургычын тәмам сафтан чыгара. Әниләре Румия апа әйтмешли, бер сәгать эшлиләр дә, ярты көн комбайн рәтлиләр.

Тырышлыкларының әжерен икенче елны күрәләр. Озак хәл жыйган жир бу юлы юмарт бүләкли игенчеләренә.

– Шулкадәр яхшы чыкты уңыш!

Ашлык амбарыбыз да юк иде әле. Кайда буш урын бар, шунда палас жәеп киптерелгән ашлыкны бөтен авылга тутырдык. Авылда бер буш бура калмады, – ди әңгәмәдәшем.

Бүген дүрт бертуган дәүләттән арендага алып, 200 гектарда иген үстерә, 500 гектар көтүлек жирләре бар. 200 гектары – үзләре урман төпләп булдырган, маңгай тирләре тамган басулар. Соңгы кишәрлеккә әле узган ел гына чистартып бетергәннәр.

– Инде бер эштән дә курыкмыйбыз. Кирәкле барлык техниканы, эш коралларын булдырдык, – ди Илгиз. – Хәзер ашлыкны күп чәчмибез дә, үзезбегә кирәк кадәр генә. Авылларда мал асраучылар кими, сатып булмый. Күбрәк печән үстерәбез.

Без үзезбегә бер колхоз

Энә шулай бер-бер артлы дүртесе дә авылга кайтып төпләнеп, бергәләшеп зур эшкә – авыл хужалыгын торгызуга алына Гобәйдуллиннар.

– Мал-туарны электән күп итеп асрадык. Жигә торган атларыбыз гына да өчәү иде. Иртән шул өч атны жигеп, өч якка чыгып китәбез. Әти – урманга, әни – күрше авылга, без – мәктәпкә, – дип сөйли Илгиз.

**Гаиләбездә милли йола, милли тел, милли әдәп яши.
Балаларыбызның туганлыкны белеп үсүләрен,
татарча сөйләшүләрен күрү шундый зур сөенеч.**

1970 елга кадәр Яңа Әнжәрәдә дә башлангыч мәктәп булган ул булуын. Ул ябылгач, белемне Иске Әнжәрәгә йөрәп алырга калган. Авыл балаларын мәктәпкә илтер өчен заманында Рәшит абый хәтта кибитка – өсте ябулы чана ясаган. Бүген инде балаларны мәктәпкә автобус йөртә. Атка ихтыяж юк. Шулай да Гобәйдуллиннар хужалыгында дистәдән артык ат бар. Жигү атлары түгел, сугымга дип симертәләр.

– Хужалыгыгызда тагын нәрсәләр асрыйсыз? – дигән соравымнан Илгизнең хатыны Әнжә елмаеп куя.

– Нәрсәләр асрамыйсыз дип сорагыз сез. Былтыр 150 каз үстердек, индоуткалар 100 ләп булгандыр. Тавыкларның исәбен санаган юк, әллә 100 шунда... Сарыклар... Ике сыер... Узган ел Илгиз тагын яңа эш уйлап тапты, 500 йомырка сыешлы инкубатор ясап, бройлер чебиләре чыгарды. Үзәбезгә генә түгел инде, абыйлар белән уртака, билгеле. Безнең бөтен нәрсә уртака, без – бер колхоз бит. Хәтта ватсапта чатыбыз да «Колхоз чаты» дип атала.

Атлар өчен Илгиз җаваплы булса, кош-корт өчен – әтиләре Рәшит абый. Сарыклар да аныкы. Ә сыерларны Румия апа белән Әнжә икәүләп карый. Савуын да кул белән икәү савалар. Сөтләрен сатмыйлар, каймак аертабыз, май язабыз, корт кайнатабыз, диләр.

Яңа Әнжәрәдә биш хужалык кына сыер малы тота. Шуларның дүртесе – Гобәйдуллиннарныкы. Ришат белән Айгөл дүрт сыер сава. Айгөл үзе – Казан кызы булса да, авыл тормышын үз иткән. Илшат белән Алиһәдә – өч сыер.

Илгизнең тагын бер яраткан шөгыле бар әле – бал кортлары белән мәш килә ул. Узган ел 100 башка җиткезгән. Бу авылда элек-электән һәр йортта

умарта тотканнар. Рәшит абыйның уллары да кечкенәдән бал кортлары карашып үскәнгә, умартачы эше жаннарына якын.

Дүрт бертуган совхозның ташландык умарталыгын яңадан торгызганнар. «Ташландык булып ятмасын әле. Матур булып торсын», – дигәннәр.

Бер авыл – бер гаилә

Зур гаиләнең башында торган Румия апа да, Рәшит абый да – шушы авылныкылар. Рәшит абыйның урманчы булганын әйтеп киттем инде. Румия апа исә гомер буге кибеттә эшләгән. Товар белән бергә авылга почта да ташыган.

– Бездән 15 чакрымдагы Чуаш Кичүенә ат жигеп товарга йөрдем. Ничек курыкмыйча узасың урман эченнән, дип аптырыйлар иде. «И-и, ник шушында хәтле урман булмады икән, дип уфтанам», – ди идем. Урманда жылы бит анда, буран юк, җил юк...

Урман булгач, күрәсен инде – бүресен дә, аюын да... Берсендә шулай чираттан сарык көгүе көгәбез. Рәшитне алыштырырга мин килдем. Акбай исемле этебез аяк астына килә дә керә, килә дә керә... «Нишлисең соң син?» – дим. Берзаман сарыклар дәррәү өелеште. Эләктергән бит бүре берсен. Муенына тешләрен батырган да, сарык белән янәшә тик чаба. Кулымдагы укый торган журналымны селки-селки өстенә барам тегенә. Туктады да текәлеп карап тора. Мин дә туп-туры күзенә карыйм. «Кит! Кит!» – дип кычкыргач, тыңлады тагын, сарыкны калдырып китеп барды.

Яңа Әнжәрәдә гөрләп барган тормышында Румия апаның өлеше дә бик зур. 67 яшен тутырса да, эштән

бушап торганы юк әле. Авыл клубын җитәкли ул.

Клуб димәктән, Яңа Әнжәрәдә клуб ачарга Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов үзе килгән хәтта. Күрәсен, 15 кенә йортлы авылда өр-яңа клуб төзелүе аңа да гажәп тоелгандыр. Клуб өчен «Алексеевскдорстрой» оешмасы җитәкчесе, Татарстан Дәүләт Советының VI чакырылыш депутаты Фәтхәлиевкә рәхмәтле Яңа Әнжәрәнекеләр.

– Шундый матур яңа клубыбыз була торып, бикле торсынмы? – ди Румия апа. – Эшләргә кеше булмагач, үземә алынырга туры килде менә. Мин генә түгел, гаиләбез белән эшлибез. Илгиз – миченә яга, рәсми булмаса да, Әнжә – сәнгать җитәкчесе, оныкларым – артист, Алинә килемем җыештыра...

Бер бәйрәмне дә билгеләп үтмичә калдырмайбыз. Туган көннәрдә дә шунда җыелабыз. Һәр елны августның икенче шимбәсендә Авыл көне уза бездә. Бик күп кунаклар кайта. Узган ел зур Корбан мәҗлесе итеп уздырдык. Авылдашларның һәркайсына атап дога кылдык. Яшләр клуб алдында күңел ачты. 2016 елны авылдашыбыз Марат Сафин башлап җибәргән иде аны, без инде күтәрәп алдык. Бездә халык шундый ул – бердәм.

Бу сүзләргә алар авызыннан бер генә ишетмәдем әле мин.

– Безнең авыл – үзе бер гаилә, – дигән иде Илгиз әңгәмәбез башында ук. Аны тыңлаган саен, сүзләренәң хаклыгына инана һәм аларга булган хөрмәтем арта бара.

Җәннәт почмагы

Кыш азагында килеп тә, бу авылның матурлыгына сокланып туя алмаган идек. Җәйләрен ничек ямьледер бире-

дә! Авылга кергәч тә ике яктан түгәрәк күлләр сәламли. Ә бит әле кайчан бу матурлыкка тарихта гына калу куркынычы да янаган булган.

Сазлыкка әйләнеп, корып барган күлләргә жан өергә беренче булып Илгиз керешә.

– 2010 елгы корылыкта Паровой күле кипте дә, төбен чистартырга жай ачылды, – ди ул. – Элек монда колхозның пар белән эшли торган беренче тегермәне булган. Паровой күле дип йөртелүе шуннан. Тирә-юнен агач басып киткән иде. Трактор белән ләмен эттереп карарга булдым. Ярдәмгә башта Жәмил абый Шәфигуллин килде, аннары бөтен авыл жыелды. Безнең авылда гел шулай – бер кеше эш башладымы, барысы да ярдәмгә жыела.

Тагын ике күлне «Алексеевскдорстрой»дан килеп чистарттылар. Анысына инде безнең кул да тимәде, тулысынча үзләре башкарып чыкты. Бик матур хәзер күлләребез. Тирәләре яшел чирәм. Балыклар да жибердек. Күл буенда балык тотып утырырга гына вакыт юк...

Авыл халкының иң үзегенә үткәнә – юлсызлык. Яңа Әнжәрә халкы да гомергә юлсызлыктан интеккән. «Яз-көз авылга керерлек түгел иде. Машиналарны калдырып, өч чакрым жәяү йөрдөк», – ди алар. Ниһаять 2015 елда авылга кадәр таш түшәлгән яңа юл ачылган. Юлларны тормыш артериясе дип юкка әйтмиләр шул.

Авылга кергәндә жыйнак кына мәчетләренә күз салып узган идек. Шундый бәләкәй авылда яңа мәчет?!

– Бездә беркайчан да мәчет булмаган. 2021 елны Жәмил абыйның уллары: «Булышучылар буламы? Төзибезме?» – дип, авылдашларга мөрәжәгать

итте. Мәчет төзи башлаганчы, имамы билгеләнергә тиеш икән. Йорт саен кереп сорап чыктык, имам вазыйфасын башкарырга беркем дә риза булмады. Үземә алынырга туры килде, – ди Илгиз. – Әлегә укыйм гына.

Бик күп нәрсәләргә өйрәнәсем бар әле.

Илгиз авылның имамы булса, Румия апа – абыстай. Авылдашларына дин гыйлемә бирә, Коръән укырга өйрәтә. «Казан нуры» мәчетендә укып, жөназа озату тәртипләрен дә жентекләп өйрәнгән.

Олы йорт килене

Төп йортта әти-әни янында яшәүче Илгиз белән Әнжә үз гаиләләрен 2013 елда корган. Әнжә күрше авыл кызы – Иске Әнжәрәдән. Илгизләр дүрт малай, бер кыз үссәләр, Әнжәләрдә киресенчә – дүрт кыз, бер малай үсә. Ире шикелле, ул да төпчек кыз. Рәшит абый булачак кодасына гел: «Бер кызыңны алабыз инде», – дип шаярта торгач, сүзләре фәрештәләренчә «амин» дигән мизгеленә туры килгән, күрәсәң. Югыйсә ике дипломы булган кыз тормышын авыл белән бәйләп идеме?

– Мәктәпне тәмамлагач, башта Казанда жиңел промышленность техникумында укыдым. Аннары кооператив институтында белем алдым. «Юбилейное» кошчылык фабрикасына эшкә дә урнашкан идем. Ниятем шөһәрдә яшәп калу иде дә... Илгизне яратуым көчлерәк булган, димәк. Биш ел очрашып йөргәннән соң бергә булыш дигән тәкьдимен кабул иттем, – дип сөйли төп йорт килене. – Баштарак курыктым. Зур йорт бит...

Өч балага гомер биргән алар. 2014 елны – Рәзил, тагын ике елдан –

Диләрә, 2018 елда Камиләләре туган. Талантлы балалар. Әтисе кебек үк, Рәзил дә жырларга ярата. «Созвездие-Йолдызлык» конкурсларына катнашып урыннар да алган. Вокал дәрәсләренә бик йөртәселәре килә дә бит, бокс белән шөгыльләнгән малайның анысына вакыты гына калмый икән. «Борискинога бокска йөри», – ди әтиләре. Диләрәләре гимнастика белән «жөнләнә», үзлегеннән шпагатка утырырга өйрәнгән, сальто ясый, турникта тартыла... Ә Камилә журналист булып, мөгаен. 5 яшьлек кыздагы тел байлыгы! Хәер, аптырарлык түгел. Бу йортта гомер-гомергә дистәләгән газета-журнал алдырганнар. Румия апа хәрәфен дә калдырмый укый аларны. Оныкларының телләре дә шигыр белән ачылган.

Әнжә социаль яклау хезмәткәре булып эшли. Авылда ярдәмгә мохтаж әби-бабайларны карый. Һәрбер йортта иң кирәкле, көтеп алынган кеше.

Илгизнең төп эш урыны – «Алексеевскдорстрой»да. Егеръ ул. 11 ел кулына мылтык тотып йөрсә дә, бик сирәк очракта гына атарга туры килә икән. «Яралы киекләр очрый. Кемдер аткан да, яралап, газапланырга калдырган. Менә шундый очракларда гына...» – ди Илгиз.

Авылны рухи яктан да, жисми яктан да яшәтә Гобәйдуллиннар. Дүрт гаиләгә 14 бала үсә. Әнжә белән Илгиздә өчәү булса, Ринат белән Любада – дүрт, Ришат белән Айгөлдә – шулай ук дүрт, Илшат белән Алинә гаиләсендә – өч бала. Рәзилләр классында өч Гобәйдуллин – өч туган бергә укый.

– Бер-берсен бик яраталар. Үзара бик дуслар, – ди дәү әниләре оныклары белән горуруланып. Ул үзә дә зур

хәрәфләр белән язгарга лаеклы Ана. Үзләренең биш балалары янына тагын ике кыз алып үстергәннәр. Әдилә белән Миләүшә зурлар инде. Узган ел Әдиләләре үз гаиләсен корган. Авыл клубына бөтен авылдашларны чакырып, зур итеп никах укытканнар. Балтач килене хәзер Әдилә.

Энжә дә, Румия апа да – «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» конкурсының зона этабы жинүчеләре. Энжә быел катнашып финалга чыкса, Румия апа 2020 елның жинүчесе булган. Конкурса әзерләнүләре тормышларында үзе бер күнелле сәхифә.

Авырлыктардан зарланмыйча, тормышны яратып, үзләренә үзләре бәйрәм ясап матур яши Гобәйдуллиннар. Казылык ясаган, бал аерткан, каз йолыккан көннәргә дә зур бәйрәмгә әверелдерәләр.

– Андый эшләргә гел өмә белән эшлибез. Әле Казандагы туганнар да кайта, – диләр.

Әлегә Яңа Әнжәренәң урамы берәү генә булса да, тиздән монда тагын бер яңа урам калкып чыгачак. Кайчандыр читкә киткән авылдашлар киредән кайтып йортлар сала башлаган.

– Жәмил абый энә ике атнага дип кенә кайткан иде, инде уллары Риназ белән Рөстәм дә үз йортларын салды. Тәлгать абыйлар Казандагы өч бүлмәле фатирларын сатып кайттылар. Сәңлемнең уллары да ике йорт салып куйды, – дип уртаклаша Румия апа авыл хәлләрен. Авылының язмышы өчен шатлану да, авылдашлары белән горурлану да бар бу сүзләрдә.

Авылга кәргәч тә балкып каршы алган яңа йортларның берсе – Энжә белән Илгизнеке. Эчкә эшләре генә калып барса да, күченәргә ашыкмыйлар әлегә. Эти-әниләренәң гомер иткән нигезләрен калдырасы килмәсә, оныкларның дәү эти-дәү әниләреннән аерыласы килми. Яңа йортка күчсәләр, үзе бакчада чакта Камиләнең курчакларын кем тирбәтер? Рәзил белән Диләрәгә шигырьләргә кем ятлатыр?

Менә шулай яшәп ята бүген урман куенындагы 15 кенә йортлы 30 коелы Яңа Әнжәрә. Урамында тәгәрәшәп балалар үсә. Күлләрендә оя-оя казлар йөзә, басуларда иген өлгәрә. Үзәннәргә тутырып атлар чаба... Чын авыл ул энә шундый була.

– Татарстан хатын-кызлары

2007-2024

Гөлзәдә РУДЕНКО, Алабуга дәүләт музей-тыюлыгы генераль директоры. «Хатын-кыз – мәдәният һәм рухият» номинациясе жинүчесе (2007)

Мин 1994 елдан бирле Чаллы хатын-кызлар оешмасын житәклим. Бу конкурсны үзәбезнең шәһәрдә оештыру, уздыру хезмәт вазыйфаларымның берсе иде. Ә аннан Алабугага күчтем, һәм ул ижтимагый эшемә әйләнде. Миңа инде дәүләт хезмәткәре дип түгел, ә мәдәният оешмасы житәкчесе итеп карый башладылар.

2007 елда Алабуга үзенең меңьеллыгын бәйрәм итте. Бу зур юбилейны оештыручыларның берсе – безнең музей-тыюлык булды. Шул исәптән, әлбәттә, генераль директор буларак мин дә. «Татарстан хатын-кызлар оешмасы» житәкчелеге, шушы эшемне бәяләп, 2007 ел нәтижеләре буенча мине бу бүләккә лаек дип тапты. Фәрит Мөхәммәтшин кулыннан алдым аны. Инде ничә еллар бәйгенең эчендә кайнап яшәсәм дә, никадәр хатын-кызны конкурска әзерләсәм дә, барыбер дулкынландыргыч мизгелләр булды ул. Әлегә диплом бик күп еллар кабинетымда эленеп торды, ике ел элек кенә аны музей фондына тапшырдым.

«Татарстан хатын-кызлары» оешмасының Президиум әгъзасы буларак, ел саен хәзер дә бәйгенең зона турларында катнашам. Минне бигрәк тә район, шәһәр житәкчеләренәң бу конкурска мөнәсәбәтә сөендерә. Алар тарафыннан, хатын-кыз оешмалары тарафыннан бәйгегә мондый игътибар булмаса, ул, бәлки, сүнәр дә иде. Ә конкурс, киресенчә, елдан-ел районнар өчен дә, хатын-кызларның үзләре өчен дә әһәмиятләрәк була бара. Бигрәк тә зона турлары үзләрендә үткән районнар өчен шулай бу. Зур бәйрәмгә әйләнә! Бу, әлбәттә, оешманың лидерына – Зилә Рәхимжан кызы Вәлиевага булган хөрмәтнең чагылышы да. Аның республикада тоткан урыны, дәрәжәсе бәйгегә бик нык тәэсир итә – статусын күтәрә.

Бәйге, һичшиксез, давам итәргә тиеш. Республикабыз хатын-кызларына багышланган бу гүзәл бәйгенең лауреаты булу – зур мәртәбә!

ХАТЫН-КЫЗ ҮЖӘТЛӘНСӘМЕ?!

Башта ук кисәтеп куям. Рецепт түгел бу, дусларым, саклап куя күрмәгез тагын. Уенын-чынын бергә кушып язуюм. Үз гомеремдә иң тозсыз вә иң кирәксез эшләрнең берсе булгандыр бу, мөгаен.

Бер-бер жирең кычытса, Әстерхан да кирәкми, уылдыклы – икралы балык сатып алсаң, шул да җитә икән. Башым авырта дип зарланганда, кемдер ялгыш эч йомшарта торган дару каптыргач, баш икенче планга күчкән кебек булды ул көнем. Бөтен очсыз-кырыйсыз мәшәкатләрем онытылды!

Балык белән дуслыгым юк, тик уылдыгын яратам менә. Кызылын да, карасын да. Яшерен-батырын түгел, карасын күптән ашаган юк инде. Ә кызылын еш алам. Ковид белән авырып, бер ай ач торганнан соң да, көч җыеп ятканда 9 банка (!) кызыл уылдык ашадым. Төннәрен торып! Җиде-сигез бутербродны сыпырып кына куя идем.

Беркөнне ирем белән базардан сигез килограммлы сазан сатып алдык шулай. Чистартырга керешсәм – эче тулы уылдык! Килодан артык чыкты. Балыгын кыздыру юк әле, ә менә уылдыгыннан шунда ук кәтлит ясадым. Арыш ипије җебетеп салдым, бер йомырка, эченә ике-өч кашык көнбагыш мае, сарымсак, борыч, тоз куштым. Яраткан кеше ашамаслык түгел. Тик ирем кагылмады да: «Авызга серкә капкан кебек, шарт-шорт килә», – ди...

Иртән эшкә киттем. Бәхет бер килә башласа, килеп кенә тора бит ул! Коллегам ике килога якин уылдык алып кереп бирмәсенме?! Тагын сазанныкы! «Тозлап кара әле... Ипи өстенә ягып җибәрсәң, шундый тәмле була!» – ди. Биргәннән ничек баш тартасың – алып кайттым.

Менә шунда башланды инде! Юдым бер кат мин моны. Ярыларын кул белән аердым. Аерып бетерерлек түгел... Нишлим икән, дип, өстенә биш минут карап тордым да, телефонга кереп киттем. Гуглга «Как засолить икру сазана», дип яздым да бер сәгатькә видеоларга чумдым...

Интернеттан сазан уылдыгын тозлау буенча яңа белемнәргә баеп чыккач, уылдыкны икенче кат юарга тотындым. Миңа кадәр тозлап караучылар, вак тишекле дуршлаг аша чыгартсаң, ярылары өстә кала, дигәннәр. Чыгартып карыйм – чыкмый: сытыла уылдык. Чәнечке дә, «венчик» та калмады, эре тишекле дуршлаг та эшкә җигелде... Бер сәгатьтән артык маташтым. Әмма максатыма барыбер ирештем – таки бөртек-бөртек итеп чистартып бетердем!

Аннан рассолын әзерләдем. Анысын уылдык өстенә шау кайнар килеш коярга дигәннәр. Ә минем дуршлаглар эре тишекле. Димәк, капрон сөзгеч кирәк булачак. Юк бит, ни челтәр, ни марля юк. Кулларны йөз дә беренче кат юып, шкафлардан эзли торгач (ашыкканда тәртип белән генә карап та булмый бит әле – асты-өскә килде. Тагын үземә эш ясадым!), ун ел элек алган

шифон күлмәк табып чыгардым. Кызык, нәрсә дип шушы көнгә кадәр сакладым икән мин моны – кимәгәнгә бишбылтыр. Юганмын да, эчкә үк тыгып куйганмын. Башка кимәсемне белсәм дә, нигәдер итәк чабуын кисәргә җәлләдем. Күлмәкне чиләк кырыеннан салындырып кына сөздем уылдыгымны. Үзем ашык-пошык җыярга тырышам – ир-егетләрем килеп керсә... Бу базарны күрсә...

- Сиңа кирәк идеме бу?!
- Икра сатып алырлык кына акчаң юкмы?
- Башка эшең беттеме?
- Шулкадәр тилмергән идеңме икра ашарга?

Сорауларны моннан да күбрәк яудырачакларын беләм – беренче көн генә яшәим. Өч дуршлаг, чиләк, кәстрүлләр, табак, шифон күлмәк – барысы да уылдыкта! Һе... «Кайчан шулай икрада йөзәр идең әле, Ирина?! Бер тамагыңа хужа булмагач!» – дип такмаклай-такмаклай юдым, җыйдым...

Кич җиткән. Сизмәдем дә. Берни уйларга, кайгыртырга, эшләргә вакыт та, теләк тә калмады... «Мәчеләргә генә чыгарып биримме икән әллә?» дигән уй ким дигәндә биш-алты тапкыр килде башыма. Тик хатын-кызга гына хас булган үжәтлек комачаулады. Мин моны барыбер булдырам, янәсе... Менә уылдык тозларга да өйрәндем. Тик... алга таба кибеттән әзерен генә сатып алырмындыр – шундый фикергә килдем.

Икенче көнне коллегама рәхмәтләремне әйттем. «Әле кайчан үзем тозлаган уылдык белән тартакеткалар ашар идем», – дидем. Өстенә карап та тамагым туйган иде диеп тормадым инде.

Бу арада базарда балык рәтен урабрак узам әле – тагын уылдыклысы элгә күрмәсен!

Ирина ХАМИДУЛЛИНА.
Чистай.

Фото: ru.freepik.com

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

Кичен яшьләр күңел ачкан
үзәкләрдә чыгыш ясаучы
кавер-төркем солисты ул,
ә көндөз... көндөз
үз дөньясы – фольклорга
чума. Самара татарларының
халык авыз ижаты турында
сәгатьләр бие сөйләргә
мөмкин. Күзләрдә очкын
яна, йөрәгә сикерә, үзеннән
гасырларны колачларлык
энергия бөркелә
бу мәлдә. Бер гасырга гына
сыймый кебек ул.
Шуңа да үткәннәрдә йөрөп,
шул тарихны барлай,
туплаганын киләсе буынга
тапшыра. «Мин шуның өчен
туган, ахрысы. Жирдәгә вәка-
ләтем шул. Әби-бабаларның
энергиясен тоям үземдә.
Тикмәгә генә нәселебезнең
иң хөрмәтле һәм көчле
хатын-кызы исемен
кушмаганнар миңа», –
ди Самарадагы «Заман»
балалар фольклор ансамбле
житәкчесе
Вәсимә ФӘРДИЕВА.

Сәхнәдә – балалар. Кемнәндер кулын-
да самавыр торбасы, кайсыдыр кер-
тактасы тоткан, өченчеләрендә – агач
кашыклар. Араларында скрипкада уй-
науучы да бар. Костюмнары да без сәх-
нәләрдән күрәп гадәтләнгән түгел,
күбрәк көнүрәш тормыш белән бәйлә-
кебек. Менә алар «Сербиянка» жырын
башкара. Ул заманлаштырылмаган,
хәтта диалектларны да саклаганнар.
Киләчәк буын әби-бабаларының рухи
байлыкларын популярлаштыра. Бу –
Вәсимәнең күптәнге хыялы. Ниһаять!

Камышлы районы Балыклы авы-
лында туган Вәсимәнең әбисе мулла
кызы була. Ул төпчек оныгына совет

дәүләте кулак исемә таккан әтисе, төр-
ле кыйтгаларга чәчелгән туганнары,
репрессиягә элгеп, ун ел бие төрмәдә
утырып кайткан апасы Вәсимә турын-
да сөйлә. Ләкин кечкенә кызчык бо-
ларның барысын да аңлап бетерми,
балалыгы белән әбисенә хатирәләре-
нәң кыйммәтен күрми, әмма шулай
да колагына кереп кала. Ул кечкенә-
дән белеп үсә: аңа исемне шул Вәсимә
апага хөрмәт йөзәннән биргәннәр.
Төрмәдән кайтып, гаилә кора алмаган
кыз сөзлесең балаларын тәрбияләргә
ярдәм итә. Икенче әни була ул
аларга. Бик чибәр булган, матур итеп
жылаган. Бу хакта Вәсимәгә әтисе дә

сөйли. Мәктәптә укыганда нәсел-нәсеп турында инша язарга бирәләр. Әтисе белән бергә башкаралар бу эшне. «Ул инша миңа бик нык тәэсир итте. Мин әтигә йөз төрле сорау бирдем. Туганнарыбызны табасым килде», – ди. Узган заманнар белән кызыксынуы энә шуннан башлана да бугай инде. Жиде буыны язылган шәжәрәне ачып сала да нәсел агачыннан чыккан ботаклардан туганнарын эзли башлый. Шул вакытта ул төш тә күрә. «Син туганнарны жырларга тиеш!» – дип әйтүче энә шул Вәсимә әбисе булмады да микән әле? Казан, Мәскәү, Петербург, Үзбәкстан, АКШта көн итеп яткан туганнарын жыеп, мессенджерда уртактөркемнәрен төзеп, аралашып яши башлагач кына жаны тынычлана.

Вәсимә апасының моңы аңа да күчкәнме, жырларга ярата кыз. Мәктәптә физкультура укытучысы булып эшлэгән әнисе дә, житәкче урыннарда эшлэгән әтисе дә жырламый. Апасы белән абыйсы да әнисе кебек спортка мәкиббән. Ярышлардан кайтып кермиләр, ә менә Вәсимә жырларга ярата. Әнисе кызының сәләтен тагын да үстерер өчен 160 чакрым ераклыктагы Кинель-Черкасскига, юлда очраган машиналарга утыра-утыра, сигез ел буге вокал дәрәсләренә йөртә. Вәсимә моңың өчен әнисенә бик рәхмәтле. Мәктәпне тәмамлауга Самарага китеп, мәдәният институтының соло һәм халык жыры белгечлегә бүлегенә укырга керә. Менә шунда ул икенче бер серле дөнья – фольклор белән таныша. Рус фольклорын өйрәнәр өчен экспедицияләргә чыгып китә алар. «Анда бер тапкыр барып кайтуга фольклор белән «авырый» башлайсың. Югыйсә бернинди уңайлылыгы булмаган жырларда куна идек: спортзал, мәктәп идәннәре... Ә менә әби-бабайлар белән сөйләшкәндә бөтен дөньяңны онытасың. Алар – аяклы хәзинә. Үзләрендә күпме байлык-истәлекләр сактыйлар», – ди Вәсимә. Укытучысы Елена Саенко үз халкының ижаты белән кызыксынырга этәргеч бирә аңа. «Вәсимә, син үзеңнекен кара, үзеңнекен эзлә», – дип киңәш итә. Рус традицион мәдәниәте үзгә белән экспедицияләргә чыккан саен юллары татар авылыннан узса, анда кереп әби-

«Мин булмасам – кем?» дигән уй шул вакытта кереп утыра аңа. Әмма ул бу ХЫЯЛЫНА урау юллар белән килә...

бабайлар белән сөйләшеп – «байлык туплап» чыгарга ияләшеп китә. Фольклорны өйрәнгән саен өйрәнәсе килә аның. Өлкәдә татар халык авыз ижатын жыючылар да юк икән бит. Нигә әле мин үз жирле халкымның фольклорын күтәрмәскә тиеш? «Мин булмасам – кем?» дигән уй шул вакытта кереп утыра аңа. Әмма ул бу хыялына урау юллар белән килә...

Институтны тәмамлагач, Самараның «Яктылык» татар мәктәбәндә эшли. Балалар белән төрле концертлар оештыра, өлкәдә үткәрелгән бик күп чараларда, бөйгеләрдә катнашалар. Шул вакытта «Идел» халык ансамбле житәкчесе гармунчы Мидхәт Әминов белән таныша. Аннан соң аны язмыш жилләре Ялтага алып китә. Анда Ренат Ибраһимов исемәндәге халыкара музыка мәктәбәндә педагог булып эшли. Безардан Мәскәүгә күчәнә. Бәлки, шунда төпләнеп калып, бөтенләй башка тормыш белән яшәп тә киткән булыр иде, әмма Мәскәүдә авырып, операция өстәленә ята. Уңышсыз чыгып, операцияне кат-кат ясыялар. Бер аягы йөрмәскә әйләнә. Авырлык килсә, кеше эти-әни янына кайтып егыла. Вәсимә дә авылына кайта. Аягына басар өчен тернәкләндерү курслары уза. «Мин дәрәс яшә-мим, ахрысы. Үземнән соң нәрсә калдырам?» дигән уйлар шул вакытта килә башлай аңа. Тормышындагы кискен үзгәреш тә шушында башлана бугай инде. Моңа кадәр үзен Василиса дип таныштыра торган була. Исеме истәлекле булса да, аннан ояла, кабул итә алмый. Шушы чорда ул үз исемәнең бик сирәк, затлы татар исеме булуын аңлай. Дуслары да аның иске яңа исемән кабул итә. Хәзер аңа барысы да Вәсимә дип эндәшә. Тернәкләндерү курсларын тәмамлаганнан соң аны Самарадагы «The Players» кавер-төркемгә жырларга чакыралар.

Менә шулай, кабат шөһәргә күчәнә. Үзе генә түгел, хыялы белән. Фольклор

ансамбле оештырачак ул. Үзе белгән-нәрне балаларга өйрәтәчәк. Киңәшәргә Мидхәт янына килә. Халык мәдәниәтен саклап калу өчен бөтен жаны-тәне белән янып йөргән үзешчән артист бик шатланып фатихасын бирә. Әле ярдәм дә итәчәк. Аның кебек балалар белән мәш килеп гармунда уйнап йөрүчеләр юк ул хәзер Самарада. «Идел» халык ансамбле каршында «Заман» балалар фольклор ансамбле төзәргә ниятлиләр. Төркемгә исемне үзе бирә Вәсимә. Заман – чор, дәвер ул. Балалар белән бергәләп чорлар коләчләячак алар! Өлкәдә чыгып килгән татар газетасына балалар ансамбле оештыру турында белдерү бирүгә, улын-кызын житәкләп әниләр килә башлай. Күбесенең баласы туган телен начар белә. Әниләр энә шулай фольклор аркылы ул-кызларында милли аң уятырга тели. Аннан соң Вәсимәнең балалар белән ничек эшләве турында хәбәрдар булалар. Елмаеп-көлеп кенә сөйләшсә дә, укытучы апалары таләпчән – куйган максатына ирешми калмый. Вәсимә балаларга жырлар өйрәтә башлай. Бик авырдан өйрәнәләр дә, балаларга ошый. Уен рәвешәндә барган дәрәсләргә яратып йөриләр. Хәзер ансамбльдә барысы 15 бала шөгыйльәнә. Иң кечкенәсенә – 5 яшь. Апасы йөри башлагач, кызыгып, сөңдесе йә әнесе ияреп килгәннәр дә бар. Берсен дә кире бормый Вәсимә. «Аларны энжә бөртәге кебек жыям. Бәлки, киләчәктә мине искә дә алмалар, әмма күнелләрендә мин салган орлык кайчан да булса бер шытмый калмас», – ди ул. Ансамбльгә әле бер елдан артык кына булса да, уңышлары да бар инде. Ел эчендә биш жыр өйрәнәләр. Кайда чыгыш ясарга чакыралар, шунда баралар. Үзләренә дә кызык. «Бер айда ун жирдә чыгыш ясаган да булды», – дип горурулана Вәсимә. Балалар өчен генә түгел, фольклорны популярлаштыруга да сөенә. «Татарстан-Яңа гасыр» каналы

Фольклор эстрада жыры түгел ул, бик үзенчәлекле, шуңа күрә аны күңеле белән яратканнар гына кабул итә ала.

уздырган «Халыклар мирасы» бәйгесендә «Фольклор ансамбль» номинациясендә жиңеп чыкканнар. «Жырларны сүзен-сүзгә аңлап, әкрән генә өйрәнәбез. Авазлар камил булсын, диалектик яңгырашлар да саклансын дип тырышам. Фольклор – эстрада жыры түгел ул, бик үзенчәлекле, шуңа күрә аны күңеле белән яратканнар гына кабул итә ала. Мәжбүри килеп жырлап китә торган урын түгел безнең ансамбль. Күрәм, күп балаларымның, бигрәк тә үсмерләренң күзләре янып тора. Балаларга экспедицияләргә йөрүем турында сөйләдем дә, хәзер үзләренң дә шулай фольклор жыеп йөриселәре килә. Алар белән чыгып китәргә әле берәз куркып торам. Әмма киләчәктә бу эшкә дә барып житәрбез дип уйлыйм. Халык авыз ижатын яратыр өчен күңелләренә орлыклар салам. Жыр гына өйрәтмим, бар белгәнемне сөйлим», – ди Вәсимә.

Ансамбльгә йөргән балаларга костюмнар теккәч, тагын да канатланып китә алар. Ул костюмнар бик үзенчәлекле, башкаларныкына охшамаган. «Безнең коллективта гына шундый

киемнәр, башка беркемдә юк», – ди бит апалары. Әйе, аңа укучылар «апа» дип эндәшә. Чынлап та, башка андый костюмнар Самарада гына түгел, Россиядә дә юк. Моңысы да Вәсимә тырышлыгы. Сәхнәгә фольклор жырлары белән чыгасың икән, эстрада сәхнә киemen кия алмыйсың. «Самарада яшәүчеләрнең халык авыз ижатын башкарабыз икән, киёмнәребез дә, уен коралларыбыз да шул жирлекнеке булырга тиеш», – ди Вәсимә. Төбәкнең милли үзенчәлекләрен торгызу идеясе күптән тынгы бирми индә аңа. Борынгы жирле халыкның көнкүреш киёмнәрен өйрәнәргә ниятли. Белгечләр белән сөйләшсә килә, китаплар эзли. Әмма Самарада бу юнәлештә белеме тирән булган белгечләр таба алмый. Санкт-Петербургда яшәгән иптәш кызы мессенджердагы фольклорчылар төркеменә куша аны. Шунда ул Казанда яшәүче татар милли костюмы коллекционеры һәм реконструкторы Гөлшат Ногайбәкова белән таныша. Бу – зур этәргеч була кызга. Ул әбиләренң дә фотоларын барлый, архив актара. Максатына

ирешә: Гөлшат ханым киңәшләре белән жирлектә яшәгән татарларның киёмнәр эскизын ясаттырып тектерә. Балалар хәзер әнә шул киёмнәрдән чыгыш ясый.

– Безнең костюмнар башкалар өчен башта бик сәер тоелды, – ди ул. – Сөз нинди әбиләр сөң, дип көлемсерәп сораучылар да булгалады. Алар белән сөз көрәштереп торуның мәгънәсә дә юк. Чөнки үз халкының фольклорын, тарихын белмиләр һәм беләргә дә теләмиләр. Татар халкының бары сәхнә костюмын гына күргәннәре булган. Ялтырап торган шул костюмнарны кигәннәренә генә татар дип саныйлар. Ә без татарларның көнкүреш киёмнәрен сәхнәгә алып чыктык һәм аны танытуда үз өлешәбезне көртәбез. Татар халкының көнкүреш киеме турында бик начар күзаллау бездә. Барысын да кайтарасы килә. Шуңа кулга килеп көргән борынгы әйберләренә жыеп барам. Бу үзенә күрә бер чир кебек индә. Рәхәт чир.

Вәсимә әле дә, кайсы авылга юлы төшсә дә, әби-бабайларны эзләп табып, алар белгән жырларны, такмакларны язып ала. Өлкәннәргә соклана. «Новокуйбышевскида очраткан бер бабай һич хәтеремнән чыкмый. 90 яшь идә аңа. Тальянында өздәрәп уйный. Күренеп тора: гармуны индә искәрәп беткән. Әйдәгез, безнең гармунны калдырып торабыз да, сезнекен алып китеп, ремонтлатып кайтарып бирәбез, дибез. Бирмәдә! «Бәләкәй чагымнан үзем белән бергә ул», – ди. Күпме күндәрәргә тырышсак та бирмәс идә, чөнки ул ансыз бер көн дә тора алмый. Гармуны аның өчен хәтер. Тормышындагы күпме матур мизгелләр шул гармуны белән бәйләдер. Минә менә шундый кешеләр рухландыра», – ди Вәсимә.

Сербиянка, сербиянка, / Сербиянка модная, / Кашык тотып ашарга кер, / Йөрмә син голодная... Кара качтүм ак яка, / Кара качтүм, ак яка, / Кара качтүм, ак якага / Без кызыкмыйбыз пока... Сәхнәдә балалар үз әби-бабалары жырлаган жырларны башкара. Бу буыннар бәйләнешенң матур бер үрнәгә түгелме индә?! Буыннар бәйләнеше – заманнар бәйләнеше ул.

УЙНА, ГАРМУН, УЙНА...

Гармунчы, җырчы, биюче... Гомумән, татар сәнгате өчен җан атып йөрүче. Бөтен тормышын шуңа багышлаган ул. Гармунын сузып җибәрсә, күңел кыллары тибрәлә башлый. Балачакка, яшьлеккә кайтып китсәң кебек. Халык көйләрен шулай күңелләрен җилкетеп, самими итеп үзешчәннәр генә уйный аладыр, мөгаен. Мидхәт ӘМИНОВ әнә шундыйлардан. Оста гармунчы булудан тыш, ул менә инде чирек гасырдан артык Самара өлкәсенең «Идел» татар эстрада җырлары халык ансамбле җитәкчесе дә.

Сәхнә юлы биодән башлана аның. Самарага һөнәри училищегә укырга килгәч, «Ялкынлы яшылек» татар халык ансамблендә ут яндырып бии. Үзе биесә дә, иң сокланган кешеләре – гармунчылар. Гармун моңы тынгы бирми йөрәгәнә. Ул чакта ансамбльдә эшләгән, соңрак татар халкына оста гармунчы булып танылачак Рөстәм Вәлиев белән дуслаша. Аның баянда уйнавыннан күзен дә ала алмый. Менә шулай уйнасаң иде ул! Әйе, үзе дә гармун телләренә басып көй чыгара чыгаруын. Самара өлкәсе Кошки районы Иске Жүрәй авылында туып-үскән Мидхәтнең балачак хыялы була ул. Хәер, ул заманда авылда гармун көе яңгырап торган чор. Егетләрнең гармун уйнаганның кәттә саналган чак. Бик уйнарга өйрәнер иде дә, гармуннары юк. Авылда бары икәү генә: берсе – колхоз рәисенекә, икенчесе – клубта. Кечкенә Мидхәтнең теләге шуның кадәр көчле була ки, ял көне клубның тәрәзәсе аша кереп, гармунны алып, сәхнә астына төшеп уйнарга өйрәнергә керешә. Ике мәртәбә шулай качып керә ул. Икесендә дә завклуб тотып, арт сабагын укыта. Соңгысында Мидхәтне күлгә үк илтә сала. 11 яшендә инде ул гармунлы була. Фәния апасы, стипендия акчасын җыеп, энесенә хыялын бүләк итә.

Мидхәтнең бабасы оста биюче була. Бу сәләт егеткә дә күчкән. Гармунда да уйный, бии дә ул авыл клубында. Самарага училищегә укырга килгәч, зур сәхнәгә чыгарга мөмкинлек табыла. Шулай әкрәләп кенә биючедән гармунчыга әйләнә. «Гармунчылар күп, Рөстәм Вәлиев берүе генә. Ул минем дуслык ғына түгел, остазым да булды. Рөстәм Казанга консерваториягә укырга киткәч, минем дә аның артыннан Казанга укырга керәсем килде, әмма теләгем чынга ашмый калды», – дип искә ала ул чакларны Мидхәт. Консерваториядә укыйсы урынга ул автобус паркына эшкә керә. Башта токарь, аннан соң автобус йөртүчесе булып эшли, ә кичләрен репетициядә үткәрә. Аның өчен махсус хромка сатып алалар. Ул инде уйнап кына калмый, хромкасын тотып, сәхнәгә җырларга да чыга. Яраталар аны тамашачылар. Әмма бер очрак аның тормышын әйләндерә дә куя. Шулай бер чыгышыннан соң тамашачы аны кабат сәхнәгә чакырып кул чаба. Мидхәт чыгарга талпына, ә ансамбль җитәкчесе аңа рөхсәт бирми. Ижади күңел кителә – чын-чынлап үпкәли Мидхәт һәм ул ансамбльдән китә. Шулай итеп, соңыннан тормыш мәгънәсенә әйләнәчәк эш башлый: иң талантлы үзешчәннәргә җыеп, ансамбль төзи. Үз ансамблен! Көчле составның исеме дә мәгърур булсын дип уйлый ул: төркемне «Идел» дип атый. Талантлар җыю ғына түгел, әле бит аппаратура кирәк. Озак уйлап тормый:

барысын да кредитка сатып ала. Җырлы-җырлы кредит түли соңыннан. Ансамбль халык күңелен тиз яулый. Ул чаклардан инде 25 елдан артык гомер узган. «Кемнәрдер килде ансамбльгә, кемнәрдер китте... Ансамбль башында торган Лилия, Миләүшә Хәлимуллиналар белән әле дә бергә без. Кызлар төркемдәгә игезәк егетләр Марат белән Ринатка бер үк вакытта кияүгә чыкты. Хәзер инде балалары үсеп, сәхнәдә бергәләп чыгыш ясыйлар. Ансамбль дип әйтү генә аз, без инде бер гаилә булып яшибез. Артистларыбыз балаларын алып киләләр инде. Мәсәлән, әтисе киңәше буенча килгән җырчыбыз Мансур Сафин улы Самир белән җырлы хәзер. Бик матур дуэт килеп чыкты. Менә шушындый энтузиаст дусларым-сәхнәдәшләрем булуына язмышыма рәхмәтлемен», – дип горулана Мидхәт. Төркем оешып биш ел үткәннән соң аларга халык ансамбле исеме бирелә. Эстрада җырларының халык ансамбле алар. Хәзер Самара өлкәсендә «Идел» концерт куймаган татар авыллары калды микән?! Тик кызганыч, Казанга килеп чыгыш ясаганның юк икән әле. Хәер, килми калмаслар. Бүген ансамбльдә 13 кеше: 9 яшьтән 60 яшькә кадәрле үзешчән артистлар. Дәвамчылар үсә! Җырлар язылып торсын да, гармун ғына тынмасын...

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

Фото: Тимур Сафин

Фото: автор архивынан

РӘХМӘТ СЕЗГӘ, ХӘКИМ...

Наил ТАИРОВ,
тарих фәннәре
докторы;
Илһам ТАИРОВ,
табиб

Казан университеты аудиторияләрендә һәм лабораториялә-
рендә алган төпле белем аның студентларын гомер бие озата
бара. Кайларда гына, дөньяның нинди генә почмакларында
эшләргә туры килми аларга?! Әйе, язмыш кемнәрнедер
туган илдән еракларга да алып китә. Арада дәүләт һәм ил
житәкчелеге ышанып тапшырган җаваплы вазыйфаларны
башкарганнары да бар. Әминә Вәлиулла кызы АЛИМБЕК та —
шундыйлардан.

Иң беренче акушер-гинекологларның берсе ул Әминә ха-
ным. Медицинага ул мәгариф өлкәсендә, иҗтимагый-сәяси
тормышта инде шактый тәҗрибә туплаганнан соң килә.

Сембер губернасының Карсун өязе Дракино (Драка)
авылында (бүгенге Ульяновск өлкәсе Инза районы Дракино
(Драка) авылы), халык укытучысы Вәлиулла Алимбеков
гаиләсендә 1894 елда туа. Үз авыллары мәктәбендә укыган-
нан соң Сембер хатын-кызлар гимназиясендә белем ала.
1913–1917 елларда Буа якларында һәм үзенең туган авылы
мәктәбендә укыта.

Октябрь революциясеннән соң Әминә губернада совет
властен урнаштыруда актив катнаша. 1918–1919 елларда ул
Сембер РКП(б) горкомының татар секциясе секретаре булып
тора, кызыл гвардиячеләр отрядларын оештыручыларның
да берсе санала. Татар хатын-кызлары арасында бик зур
иҗтимагый эшләр дә алып бара.

1920 елда Әминә Алимбекның иң зур хыялы чынга
аша — Казан университетының медицина факультетына
укырга керә. Практик дәресләрдә, авыру тарихларын тик-
шергәндә группадашларын һәрвакыт аның төпле җавап-
лары шаккаттыра. Әмма бу уңышлар үзеннән-үзе генә
килми: алар артында тырышлык, үжәтлек ята. Әминә
төннәр бие күренекле белгечләрнең монографияләрен
өйрәнә, ә көндәзләрен авырулар янында үткәрә. Аның
бу вакытта 400 ятим бала тәрбияләнгән балалар йортын
житәкләве дә мәгълүм. 1924 елда әлеге балалар йортында
илнең халык мәгариф комитеты житәкчесе А. В. Луначар-
ский була һәм коллективның эшчәнлегенә зур бәя бирә.

Табиб-гинеколог һөнәрен исә юкка гына сайламый ул.
Авыл укытучысы булып эшләгәндә дә, хатын-кыз хәрәкәте
активисты булып йөргәндә дә хатын-кызларның бала тап-
канда вафат булу очраклары белән очрашырга туры килә

Соғуд Гарәбстанында эшләүче беренче совет акушер-гинекологы була ул.

Әминәгә. Сәбәп һәрвакыт диарлек бер – тиешле медицина ярдәме ала алмау. Атаклы галим, профессор Викторин Сергеевич Груздев лекцияләрен тыңлау да эзсез генә узмый. (Казаннарга шушы галим исемен йөрткән «Груздев хастаханәсе» – Толстой һәм Бутлеров урамнары чатында урнашкан бала тудыру йорты бүген яхшы таныш.)

Университетны тәмамлаганнан соң башта ординатурада, аннан аспирантурада укый. Бу чорда ул шактый катлаулы тикшеренүләр, эзләнүләр алып бара һәм һәрвакыт профессор В. С. Груздевың ярдәмен тоеп эшли.

Ординатурада, аспирантурада укыганда Әминә клиникада яши дисәк тә була. Төннәрен кизү тора, катлаулы операцияләр ясарга алына. Клиника житәкчелегә аңа иң авыр хәлдәге авыруларны ышанып тапшыра... Эше бик күп вакытын алса да, клиникада үзенә йөкләнгән вазыйфалар Әминәгә шатлык һәм канәгатьлек кенә китерә.

Әминә Вәлиуллы кызы командировкаларга да еш йөри. Аларның берсе дә гади генә командировка булмый. 1932–1933 елларда хатын-кызларның оча сөягенә анатомик үзенчәлекләрен өйрәнә, чөнки бала тапканнан соң була торган эренле тирән яралар татар хатыннары арасында ешрак очраган.

1930 елда Татарстан табиблары съездында Әминә Алимбек ясаган фәнни доклад та медицина жәмәгәтчелегендә зур кызыксыну уята. Бу съездда Идел буе милли автономияләренә барысыннан да вәкилләр катнаша.

Әминә ханым медицина буенча белемнәренә халыкка житкерү белән һәрвакыт актив шөгыльләнә. Әйitik, 20 нче елларда аның инициативасы белән университет клиникасында санитар курслары оештырыла һәм уңышлы гына эшләр килә. Татар телендә «Кызамык: дөвалау, аның белән көрәшү юллары» (Казан, 1928) дигән китабы басылып чыга. Фәнни кызыксыну даирәсе шактый киң була аның: «Яман шеш белән авыручыларны ради́й белән дөвалаганда канның морфологик картинасы», «Радий белән дөвалаганда канның торышы», «Аналыктан кан киткәндә күкәйлекләрне өлешчә резекцияләү»... Соңгы тема буенча аның зур гына макаләсе 1930 елда «Казан медицина журналы»ның 7 нче санында дөнья күрә. Аналыктан кан китүләренә оператив дөвалау буенча «беренче карлыгач» дип саны аны галимнәр.

Белемен, квалификациясен күтәрүнең, чит ил табибларының тәҗрибәсен өйрәнүнең никадәрле мөһим икәнен яхшы аңлый Әминә. Бигрәк тә немец коллегалары уңышлары кызыксындыра аны. Аспирантураны тәмамлап, 1932 елның 1 сентябрендә акушерлык-гинекология клиникасы ассистенты булып урнашуга, Әминә медицина институты житәкчелегенә гариза белән мөрәҗәгать итә. Ул анда болай дип яза: «Акушерлык һәм гинекология юнәлешендә үземнең белемнәремне тирәнәйтү, бу өлкәдә дөвалау максатыннан рентгенологияне куллану белән якыннан танышу өчен, мине Германиягә бер елдан да кимрәк булмаган командировкага юллагыгызны сорыйм». Гариза ахырында 1933 елның 14 гыйнвары дип куелган. Аның бу мөрәҗәгатен хуплап, профессор В. С. Груздев түбәндәге юлларны өсти: «Үз ягыбыздан мин шуны әйтә алам: акушерлык-гинекология хастаханәсе каршында заманча аппаратура

белән жиһазланган рентген кабинеты булдыру ихтияҗы бик зур. Аның юклыгы акушерлык-гинекология бүлегә өчен зур кимчелек. Бу кабинет диагностика өчен дә, дөвалау максатларында да зур ярдәмче булыр иде. Әлеге кабинетны оештыру һәм аннан соң эшен алып бару өчен чит илдә, аерым алганда Германиядә рентгенодиагностика һәм рентгенотерапия эшенең торышын нечкәләп өйрәнгән кеше кирәк. Бу вазыйфага без доктор Алимбекны тәкъдим итәбез». Профессор В. С. Груздев белән бергә бу гаризага акушерлык-гинекология клиникасы директоры вазыйфасын вакытлыча башкаручы кеше дә үзенә имзасын куя. (Кызганыч, гаризада аның фамилиясен укып булмый.)

Әмма яшь докторның бу планы чыңга ашмый: Германиядә властың инде нацистлар килә, Алимбек командировкага чыгып китә алмый...

1935 елның язында В. С. Груздев һәм башка коллегалары белән бергә Әминә Алимбек IX Бөтенсоюз гинекологлар съездында катнаша – анда Татарстан табибларын тәкъдим итә. Бәхетә түгәрәк еллар: атаклы татар журналисты Шәриф Байчугага кияүгә чыга, уллары Үзбәк туа. (Соңыннан Үзбәк зур галим булып житешә, филология фәннәре докторы була.)

Күренекле бу татар кызының тормышында 1935–1937 еллар аерым бер юл алып тора: ул совет хөкүмәтенә бик мөһим һәм җаваплы йөкләмәсен үти – Соғуд Гарәбстанында табиб булып эшли.

1935 елның язында бу мәсьәлә инде хәл ителә – Әминә Алимбек табиб-гинеколог булып эшләү өчен чит илгә китәчәк. Гомумсоюз чит ил санитар мәгълүмат бюросы директоры В. Бронер Казан медицина институты директорына хат яза. Үз белгечлегә буенча эшләү өчен, ике елга командировкага киткән А. В. Алимбекның эш урынын саклауны сорый. Институт директоры кул куйган чираттагы карар инде шул хакта сөйли: 1935 елның мартынан Әминә Алимбек ике елга командировкага китә – ул Советлар Союзында булмагач.

Мәскәүдән ул юлга 1935 елның 23 апрелдә кузгала. Юл ике айга сузыла – Жиддә шөһәрәндә урнашкан СССР вәкиллегенә ул 19 майда гына барып житә. Икенче көнне Әминә Соғуд Гарәбстаны хөкүмәте белән контракт төзи. Бар нәрсә дә искә алына: ул бу илгә ике ел хезмәт итәргә тиеш; ике якка да (Мәскәү–Әр-Рияд һәм Әр-Рияд–Мәскәү) юл чыгымнарын Соғуд Гарәбстаны хөкүмәте күтәрә. Әгәр табиб вакытыннан алданрак кайтып китә икән, кире кайту юлы түләнмәчәк. Әминә Алимбек авырып киткән очракта, аны дөвалау өчен тотылган бөтен чыгымнарны Соғуд Гарәбстаны хөкүмәте үз өстенә ала. Табибка ике айлык ял да карала. Бу рәсми документка теркәлгән шартлар буенча, табиб бары тик балаларны һәм хатын-кызларны гына кабул итәргә тиеш була.

Тел белүе аркасында пациентларының ышанычын һәм мәхәббәтен дә бик тиз яулый.

1935 елның 31 маенда Әминә Согуд Гарәбстанының башкаласы Әр-Рияд шәһәренә, үзенә эш урынына юл ала. Юл уңаенда ул король чакыруы буенча Таиф шәһәренә кереп чыга – монарх улларының берсенә хатынын карый.

1935 елның 14 июнендә, нияять, Әр-Рияд шәһәренә килеп житә һәм үзенә вазыйфаларына керешә.

Табибәнең эшен король Абдель-Азиз Ибн-Сауд шәхсән үзе күзәтеп, хәтта тикшереп тора. Әминә Алимбек аның белән килештермичә бер генә житди адым да ясамый. Әгәр корольнең каядыр киткән чагы булса (күрше патшалыкларга яки берәр айга ауга), Әминә көн саен телеграф аша аңа гаилә әгъзаларының сәламәтлеге турында мәгълүмат тапшырып тора. Әлбәттә, гарәп телендә. Әгәр инде хатыннарының берәрсе авырый башласа (кан китсә, баласы төшсә), ул аңа ябык телеграммалар юллый. Король табибка шифрны үзе алдан биреп куя торган була. Үзе булмаганда, табибның эше белән идарә итүне король даирәсендәге якын кешеләре – абыйсы яки апасы үз өстенә ала.

Ерак ул илдә Әминә Алимбек ике амбулатория оештыра: берсе – король сараенда аның халәл жефетләре һәм сарай хатыннары өчен, икенчесе – Әр-Рияд шәһәрендә. Икенче клиникада табиб бала көтүче һәм кулларында сабий балалары булган әниләрне кабул итә. Амбулаторияләр икесе дә 1935 елның 1 июлендә ачыла. Табиб өчен иң авыры – үз тирәсендә урта һәм кече медицина хезмәткәрләренең бөтенләй юклығы: һәммә эшнә дә үзгә башкарырга туры килә. Дөрәс, безардан икенче амбулаториягә техник хезмәткәрләр итеп бер парны билгелиләр. Әлеге пар – ир белән хатын үз бурычларын төгәл башкарырга тырыша. Беренче амбулаториядә техник хезмәткәрләр алышынып тора: кайчакта хәтта үз йортындагы хезмәтченә дә эшкә җәлеп итәргә туры килә.

Шулай да иң авыр эш, әлбәттә, сарай хатыннарын дәвалау була. Алар шактый күп – берничә дистә булалар. Бу пациентларның берсе дә табиб кабул иткән бүлмәгә үзе килми, һәрберсен яннарына барып карарга кирәк. Өчәр катлы бу йортларның берсеннән икенчесенә йөрү өчен табибка күпме вакыт кына кирәк! Соңыннан Алимбек: «Бу – ел буе берөзлексез кизү торута тиң булды», – ди.

Стационар бүлек булмау да эшнә бик авырлаштыра. Ашыгыч операцияләрнең күбесен (аналыктан кан китүне туктату, соңгылыкны төшерү, бала тапканнан соң жөй салу...) урында – ком өстендә эшләргә туры килә. Операция вакытында наркоз бирергә кирәк булса, башка берәр табибны чакырта торган була: алар Әминә ханым кушкан һәр эшнә төгәл үтәп барырга тырышкан.

Ул балаларны дәвалауга, булачак әниләрнең һәм яңа туган сабийларның сәламәтлеген саклауга да зур игътибар бирә. Соңыннан Әминә Алимбек үзе язганча, аның бу тырышлыгын король аеруча югары бәяли.

Лаборатория булмау да аның эшендә зур кыенлыklar тудыра. Ярый әле кечкенә операцияләр ясау өчен инструментларны, бала тудыру өчен акушер сумкасын, зур булмаган аптчеканы үзе белән алып килгән була. Дарулар белән булган проблеманы хәл итү юлларын да табарга тырыша: аның бер өлешен Советлар Союзыннан ук алып килә, кайберләрен юлда килешли сатып ала, ә кайбер даруларны СССРның Җиддә шәһәрендәге вәкиллегеңнән король сараена бүләк рәвешендә ала. Әминә ханымның микроскоп һәм кан басымын үлчәү өчен аппарат, кечкенә һәм зур операцияләр ясау өчен инструментлар сатып алуы да мәгълүм, димәк, боларның берсе дә моңарчы аларда булмаган.

Әминә Алимбекның ил җитәкчелегенә язган отчетында мондый юллар бар: «Амбулатор кабул итү бүлегенә бинасында даруханә дә оештырдым. Операция өчен кирәк булган инструментларым һәм акушер сумкам да шунда сакланды».

Сарайның үзгә 15 урынлы акушерлык-гинекология бүлеген ачу мәсьәләсен ул король каршында бөтен җитдилеге белән куя: 5 урын – акушерлык, 10 урын гинекология өчен булырга тиеш, ди. Король табиб белән килешә һәм аңа стационарга жиһазлар алу, штат булдыру буенча чыгымнарны санап, смета төзәргә куша. Әминә ханымның авырып китүе (кайбер мәгълүматлар тропик бизгәк йоктыруын сөйли), бу эшнә ахыргача җиткерергә комачаулый.

Йогышлы авыруларның күплегә, балалар арасында үлем очраклары еш очравы, дин тәэсире артык көчле булу, әлбәттә, табибның эшен катлауландыра. Совет табибы ул чакта ярдәмне үз белгечлеге буенча гына күрсәтеп калмый, аңа трахома, дерматовенерологик чирләр белән авыручылар да еш мөрәҗғәгать итә. Аларны да дөваларга туры килә: гарәп хатыннары бары тик хатын-кыз табибка гына күренәләр.

Әминә Вәлиулла кызы француз телен ныклап өйрәнә, чөнки даруханәләрдә француз яки гарәп телендә язылган рецептлар гына кабул ителә.

Башка табиблар аны үзләре өчен зур көндәш итеп күрәләр: дарулар бирмәскә яки бирүне гел тоткарларга тырышалар. Шуңа күрә дә Әминә ханымга шәхси даруханәсен оештырырга туры килә. Ярый әле гарәп телен бик тиз өйрәнә – эшендә шул ярдәм итә. Тел белүе аркасында пациентларының ышанычын һәм мәхәббәтен дә бик тиз яулый. Аны яратып һәм хөрмәт итеп «хәким» дип йорталар.

Әминә Алимбекның эшчәнлегенә гарәп дәүләтенә рәсми җитәкчеләре тарафыннан да югары бәяләнә. «Безнең илнең элеккеге вәкаләтле вәкиле Хәкимовка минем турыда король биргән кыска характеристикада болай диелгән: «Без – олылар да, кечеләр дә – барыбыз да аны яхшы доктор булганы, көнкүрешбезне белгәнә, кануннарыбызны ихтирам иткәнә өчен яраттык. Бигрәк тә чын мөселман булганы өчен якын күрдәк!» Анда ирешкән уңышларым турында бу юллар күпне сөйлидер...» Әминә Алимбекның И. В. Сталинга язган хатыннан бу юллар.

Авыруларны дәвалау белән беррәттән, Ә. Алимбек анда фәнни-тикшеренү эшләре дә алып бара: бәдәви хатын-кызларның оча сөяге төзелешен, аларның женски тормышын өйрәнә. Женски яктан аларның бик иртә – 10–14 яшьтә ук

өлгереп житүлөрөн, ә 30–35 жашта инде сүнүлөрөн, алар арасында инфантилизм – физик һәм психик яктан үсешнен тоткарлануы, житлекмөгәнлек еш очравын ачыккый.

Атаклы совет дипломаты Кәрим Хәкимов көн саен туып торган яңа, бер-берсенә охшамаган проблемаларны хәл итәргә булыша табибка. Икенче бер атаклы дипломат һәм галим Назир Түракулов биргән киңәшләрнең дә кирәге чыга. «Әлеккегә вәкаләтле вәкил Назир Түракулов миңа корольдән һәм аның гаиләсеннән бүләкләр бирәселәрән һәм аларны алырга туры киләсен әйтте. Бүләкне кире кагуны король үзен мыскыллау дип кабул итәчәк, диде. Түракулов хатынына король бүләк иткән алтын сәгатъне, сарайдан бүләк булып килгән берничә гарәп костюмын да күрсәтте. Дөрес, үземә бирелгән бүләкләрнең күп өлешен мин шунда ук кул астымда эшләүче персоналга бүләк итеп бардым. Корольнең бүләген – сәгатъне, мәсәлән, шоферыма бирдем, үземә исә үз акчама сатып алдым. Бүләкләрнең бер өлеше миндә калды, алар бүгенгә көндә багажымда (НКВД складында) саклана», – дип яза Әминә. Бу хат 1938 елның 26 февралендә язылган. Анда телгә алынган кешеләрнең берсе хакында да табибә инде ниндидер яхшы сүз әйтәргә жөрҗәт итә алмый, чөнки һәркайсы репрессияләнгән була.

Моңа кадәр күрмәгән, ияләшмәгән шартларда көннө-төннә белми эшләү Әминә Алимбекның сәламәтлеген какшата – 1936 елның ноябрендә ул авырып китә.

Үзенең авыруы турында ул болай дип яза: «Бизгәк авыруы эләктердем... Эр-Риядта, Согуд Гарәбстаны короле сараенда авырып яттым. Хәлем авыр иде. Температура 40,1 гә кадәр житкән: төш белән өнне бутый, саташа башладым...» Терелүгә таба бармагач, аны Мәккәгә озаталар.

«Мәккәгә гыйнвар азагында китереп житкәргәннәр. Шунда ук СССРның Жиддә шәһәрәндә урнашкан вәкаләтле вәкиллегенә авырып китүемне, Эр-Риядтан Мәккәгә алып килүләрән әйтеп телеграмма сукканнар. Шул хәлемдә мине Жиддәгә илтәләр, анда тагын ике ай ярым авырып ятам. Монда инде бизгәк янына ревматизм да өстәлә: югары температура һәм көчле авыртулар миңа урыннан торырга ирек бирми», – дип яза ул.

Шушы авыруы аркасында аңа туган илгә вакытыннан алда кире әйләнеп кайтырга туры килә. Аның гомере өчен күренекле табиблар айлар буга көрәшә. Мәскәүдә Әминә Алимбек Кремль хастаханәсендә, хирургия бүлегендә ята. Шушы хәләндә ул ЦК ВКП(б)га һәм И. В. Сталинга Согуд Гарәбстанында башкарган эшләре турында үзенчәлекле отчет яза. Бу хат-отчет аның кыскача биографиясен дә үз эченә алган.

Кызганыч, илнең иң яхшы клиникаларында дәвалану да нәтижә бирми, булышмый: 1938 елны Крымда, Евпаториядә ул вафат була.

Әминә Вәлиулла кызы Алимбекның гомере чагыштырмача бик кыска була, әмма шул вакыт эчендә дә ул үзен талантлы оештыручы, күпкырлы галим, педагог итеп күрсәтергә өлгәрә. В. С. Груздевның иң талантлы шәкертләре арасында аның үз урыны бар.

Фото: Әминә Алимбек укучылары белән.

Әминә ханым ире Шәриф Байчүра һәм улы Үзбәк белән.

Луиза СӨНГАТУЛЛИНА,
«Кайбыч таңнары»
газетасының
баш мөхәррире.
«Хатын-кыз – лидер»
номинациясе җиңүчесе
(2013)

Конкурста катнашырга тәкъдим иткәч тә, шунда ук «Һөнәр – язмышым» номинациясен сайладым.

Бу – гомерлеккә сайлаган һөнәр, дип исбатлау өчен, журналистикага ничек килүемне, ничек эшләвемне, ирешкән уңышларымны – барысын да күрсәтергә тырыштым. Сәхнәдән күбрәк матбугатның тәэсир көче турында сөйләдем. Аны аерым бер очрак, аерым бер язма мисалында ачтым.

Олы Урсак авылында яшәүче фельдшер Асия апа Әхмәтжанова редакциягә ярдәм сорап килде. Без – соңгы өметте идек бугай... 2 яшьлек оныгы Амалия бик авырлык белән туган һәм туганда ук инсульт кичергән: аны дәваларга алып барырга акча кирәк икән. 1 миллион сум! Нәни якташыбыз, чынлап та, безнең ярдәмгә мохтаж иде. Дәү әнисенә барып, бу тарихны тыңлап, бөтен документларны өйрәнеп кайттым да утырып яздым. Газетабызның чираттагы саны чыккач, редакциягә халык агыла башлады. Чират торып акча тапшыралар! Бөтен район кузгалды – кем 500, кем 1 мең, кем 5 мең китерә... Оешмалар күчәрә, аерым кешеләр... Бер атна дигәндә кирәкле сумма җыйлды. Ә Амалиянең әнисе Резедә Галиева белән без шушы конкурсның Буада узган зона турында гына очраштык. Ул сәхнәдә дә шулай диде: «Мин бу ханымны беренче тапкыр күрәм, әмма ул безнең проблеманы үзенеке кебек кабул итте. Йөрәкләргә үтеп керерлек итеп язып, шушы бер язмасы белән бөтен районны күтәрә алды, рәхмәт аңа», – диде... Жюри мине көтмәгәндә... «Хатын-кыз – лидер» номинациясендә җиңүче дип атады. Кеше кайгысына битараф булмаганнар гына башкаларны шулай үз артыннан ияртә ала, диделәр сәхнәдән.

Иң кызыгы: Резедә хәзер үзе волонтерлык белән шөгыльләнә. Кайбыч картлар йортына да еш кайта. Кызы белән бергә! Амалиябез инде мәктәптә укый.

2013–2024

Нəжибә САФИНА

Туры сүзле, тəвəккəл, əйтсə – ɵздєрєп əйтə, язсə – кўнєллəргə ɵтəрлєк итєп язə...

Миллəтєм, туган телєм, халкым дип янып яши, кєрəшə...

Үзє жайлы, йомшак, шаян теллє, кирəк икəн, кырыс, усал да була белə...

Əйє, ул трибун шагыйрь. Ул лирик шагыйрь дə!

Əйє, ул фəлсəфи, сəяси шигырьлəр язə. Аның мəхəббəт шигырьлəрє кемнє дə əсир итə!

Яратып, сагынып, кадерлє хатирəлəргə чумып, кўнєлєгєз тулган мəллəрмє?

Нəжибə САФИНА шигырьлəрєн укыгыз əлє, рəхəт дулкынга кўчəрсєз.

Ə бєз шагыйрəнє 75 яшьлєк матур юбилєє белəн котлыйбыз!

Ижатында уңышлар тєлибєз!

ВАКЫТ ҮЛЧӘҮЛӘРЭ – МӘХӘББӘТТЕР

Тозлы чəй

Килəм, дидєн, кəтəм, дидєм.

Кəтмəскə булган да бит.

Ялгыш сүзнє жанга якын

Итмəскə булган да бит...

Кəттєм, əлє ничєк кєнə! –

Бєтєн дөнъям ۆзгəрдє.

Тəрəздəн карый-карий

Күзкəйлəрєм күгəрдє.

Куелмаган самавырны

Урыныннан кузгаттым.

Каралмаган почмаklarның

Һəммəсєнə күз аттым...

Сəєрсєндє гəллəрєм дə,

Үзгəргəч урыннары.

Искə алдым индє күптəн

Онтылган ырымнары...

Ишєк тоткаларын сəрттєм,

Йөзємə салдым кєршəн,

Яктырак күрєним диєп,

Хəзєр үк килєп кєрсəң...

Өстəлдə кайнар самавыр

Килми, диєп уфтана.

Суынды кыстыбый, жыры

Самавырның туктала...

Бєр тəрəзгə, бєр сəгəтькə

Карыйм, индє килмəдєң.

Ялгыш чəй эчүнəң нинди

Икəнлєгєн белмəдєң...

Ялгыш чəй түгєл, тозлы чəй

Эчтєм, яшьлəрєм тамгач.

Тəрəз пəрдəлəрєн яптым,

Карап күзлəрєм талгач...

Ай килдє тагын тəрəзгə:

Кəтмə, ди, килмəгəннє!

Ник шулкадєр кадерлисєң

Кадєрєң белмəгəннє!

Ə үзє һаман да кəтə

Килəм, дип, киткəн ярын.

Шушы хакта гына аның

Һəр тəн сөйлəгəн зары.

Килмəгєз, кəтмибєз диєп,

Тəрəзəмнəн ай карый.

Вəгьдəлəр бирмəгєз, ямє,

Сєз бєзгə моннан ары.

Барыбер жырлый күнел

Язларда күнел жырлый ул, –

Кушыла сандугач та.

Көзлəрдə ник жырлый күнел,

Яфрак та юк агачта?

Кышларда да жырлый күнел, –

Ак бураннар кушыла.

Салкын жиллəр бəрə йөзгə,

Килсєн диєп нушына.

Язлардан соң тагын жəйлəр, –

Тылсымлы урман шавы!

Кошлар жыры кайтавазын

Китєрə Урал тавы!

Фасылларны танымыйм шул,

Мəхəббəт кєрсə жанга.

Кояшны тартып чыгара

Мəхəббəт жыры таңга.

Соңлаган мəхəббəт

Мин сине барыбер кəтəм,

Килсəң дə, килмəсəң дə.

Шулкадəрлəр кəткəнємнє

Бєлсəң дə, белмəсəң дə.

Бєркємнє дə кəтми гєнə

Үзган мизгеллəрєм жал.

Сəю читлəп ۆттє димəм,

Индє килсə дə əжəл...

Син килмə, сəюєң күптəн

Кєрєп урнашты жанга.

Син əлєгə гєнə шулай

Йєрисєң сукмый санга...

Башкаєна аяklarың

Буйсынмас кəннəр алда.

Əлєгə, «вакыт житмəдє»

Йə «арганмын» дип алда!

Мин сине барыбер кəтəм,

Кəмєш чəчлє ай улы!

Хата – «Бу да ۆтəр» дию, –

Килдє. Китмəс бу юлы...

Китү өчен вакыт та тар,

Кыскарган барыр юл да.

Соңгы туй атлары индє

Килєргə чыккан, юлда...

Нокта гына

Бүген синең йөрәк ни хәлләрдә?
Акылыңа буйсынамы? Юкмы?
Кайсы туктатмакчы – йөрәк? Акыл? –
Сөйләп йөрмә диеп һаман юкны!

Мәхәббәт юк, – монысы акыл сүзе, –
Өтердән соң фикер дәвам итә:
Кадерен белмәгәннәр язмышыннан
Башкаларны эзләп чыгып китә.

Мәхәббәт бар! – Монысы йөрәк сүзе. –
Өтерләр юк йөрәк тибешендә!
Типкән саен бары нокта гына,
Мәхәббәт юк йөрәк юкта гына.

Сагыну

Башларымны кайнар күкрәгең
Салыр идем, бәгърем.
Хисләремне хисләремә кушып,
Кабыныр идем, Тәңрем...

Уйларымны уйларыма салып,
Уелып китәм ялгыз.
Йөрәгемнән ташкан хисләремне
Дәръяларга салыгыз!

Суда батмас, утта янмас хис ул –
Кайнап чыгар дәръя.
Мәхәббәтне мөмкин йөгәнләргә
Бары икәү бергә.

Башларымны кайнар күкрәгең
Куяр идем – кайда?
Жылы эзләп тәрәзегә килгән
Жаны тунган ай да...

Үкенү – үксү-сагыш

Әле яңа май башы бит, –
Әллә кәккүк тавышы?
Кәккүк кычкыра дип уйлау
Күңелдә бер ялгышмы?

Алай дисәң, төгә гөлләр
Сары, сирень төсендә.
Табигатьтә яз халәте
Барыбер үз көчендә.

Кипкән чыбыклар астында –
Зәңгәр гөлләр келәмә! –
Бу гүзәллекнең исемен
Берәрегез беләмә?

Ике-өч көн һәм... салкын төн, –
Булмагандай гөлләр дә.
Бар тереклек яшерендә
Кабат кереп өннәргә...

Әрнүле тавыш минем лә
Жанымны жыртып чыга.
Зинһар, киләчәккә житкер! –
Дип ялварам жырчыга.

Кәккүк! Кәккүк! – мондый әрнү
Юк бер кошта, кешедә!
Табигатьтә кәккүкләрнең
Юк, мөгаен, ише дә...

Юк, мөгаен, бәлки, бардыр? –
Моң-әрнүдән төйнәлгән.
Кәккүк белән татар жаны –
Бер тарихи көймәдән...

Кәккүк тавышы – үкенү,
Кәккүк тавышы – сагыш.
Канатлы булса да, телсез, –
Бу халәт миңа таныш...

Барышлый*Мөдәррискә*

Эндәшәсем килә минем сиңа,
Ишетәсем килә тавышыңны.
Югалтасым килми күңеләмдәге
Бу – язмышым дигән табышымны.

Эндәшәсем, ишетәсем килә,
Уйларыма иш итәсем килә.
Яфрактарның жилдә лепердәвен,
Чикерткәләрнең лә чекердәвен.

Эндәшәсем килә минем сиңа,
Синең караш булып таң беленә.
Сиңа гына дигән серләремне
Үреп жиберәмен таң жиленә.

Серләреңне жилгә салма диеп,
Әйткәннәрен белгән хәлләремдә,
Серләремне һаман жилгә салам
Жаным давыллаган мәлләремдә.

Жилләр булып эндәшсәң дә ярый,
Чәчләремне синең куллар тарый.
Бу галәмнең ае, кояшы да
Миңа синең күзләр булып карый.

Эндәш, ярый, хет вулканнар булып,
Ярларга кайт ташкын сулар булып.
Минем күзләрем лә – мөлдәрәмә
Түгеләргә тора хисләр тулып.

Киләчәккә кайтам дигән идең,
Бу бит вәгъдәң дөнья йөзенә лә.
Уйсыз, хиссез, телсез шагыйрь булмый,
Шагыйрь хужа әйткән сүзенә лә.

Фанилыкта соңлап кавыштык без,
Фанилыкта гына чикле вакыт.
Яшәү утын бакыйлыкка борам,
Күпме калгандыр ла фани ара...

Мин әйтергә тиеш үз сүземне,
Бакыйлыкка гына бара-бара!

Без эзлибез...

Беркемнән дә рөхсәт сорап тормый,
Үз көенә уза вакыт-хәким:
Ә без исә һаман гаеплибез:
Барсына да диеп, вакыт хәким!

Хөкем итми вакыт, безгә тими,
Кагылса да искән жил кебек.
Искәртергә генә телидер ул,
Тормыш диңгезендә син, диеп.

Вакыт башланмый да, бетми дә ул.
Без дә шулай, жаннар – мәңгелек.
Яшәү дигән мизгел фасылында
Шуны аңлау кирәк иң элек.

Кеше Табигатьнең терелеген
Күрсәтүче тирәк шикелле.
Юккамыни тирәк яфрактары
Яшәтүче йөрәк шикелле.

Юккамыни бала аваз салгач,
Шатлыгыннан картлар яшәрә.
Табигатьнең жан авазын тоеп,
Яшәргә дә икән, яшәргә.

Вакытларның чиген эзләмәгез!
Табигатьнең сере – жаннарда!
Санны түгел, жанны дәвам итәр
Киләчәккә барыр жан барда.

Киләчәктә без дә булчакбыз.
Без ул – яшәтүче вакытны, –
Тудыручы хакын хаклап жиргә,
Онытыгыз бөтен ваклыкны!

Яратыгыз бары, яратыгыз!
Мәхәббәттән олы хисләр юк.
Сагыш та юк, сагыну-саргаю да.
Аны гына көткән кичләр юк.

Вакыт үлчәүләре – Мәхәббәттер.
Адымнары – сөю көчедер.
Жиргә килү, яшәү, хәтта китү –
Барысы да сөю өчендер!

Роза ТУФИТУЛЛОВА

Төркиядә 8 Мартны «Гөлсем көне» дип йөрткәннәрен белә идегезме? Ә ул Гөлсем – татар кызы! Петербургның Бестужев югары курсларында укуып йөргән зыялы бу кыз, укуын калдырып, Балкан сугышында яраланган төрек сугышчыларын шәфкать туташы булып дөваларга китә; зур каһарманлыklar күрсәтеп, татар кызының данын еракларга таныта, Төркиядә хатын-кызлар хәрәкәтен оештырып йөри. Роза Түфитуллованың «Язмыш җиле» романы – татарның музасы, XX йөз башында формалашкан татар хатын-кызы идеалы, Чистай кызы Өммегөлсем Камалова-Акчурина турында. Авторның аны Джоконда, ак фәрештә, шәфкать туташы дип атавына да аңлатма бар. Петербургта институт белән танышып йөргәндә, Анна Ахматова Гөлсемне хәтта Леонардо да Винчинин Джокондасына охшата... Тарихи мәгълүматларны лирик чигенешләр, нечкә хисләр белән баеп язылган бу әсәр җәмәгатьчелектә зур кызыксыну уята. Төрек, якут, рус, француз телләренә тәрҗемә ителә. Журнал битләрендә бирелгән өзектә Гөлсемнең атаклы Сембер фабриканты Абдулла Акчуринга кияүгә чыгуы тасвирлана.

ГӨЛСЕМ

(Романнан өзек)

Сембергә юл тоту янә Истанбул хатирәләрен яңартты. Гөлсем, кайта-кайта, күңеленнән «Төрек йурду»нда Йосыф Акчура белән очрашуларын, аның шәфкать туташларын ничек җылы каршылавын, хәл белешеп, киңәш биреп торуларын искә төшерде.

Ул көнне университетка дәрәҗәле ханымнар, принц, паша, бөкләрнең ыспай хәлал җефетләре, язучылар, укутучылар агылды. Низхат ханымның сүзләре Гөлсем йөрәгендә тирән уелып калды.

– Без Европада кырык миллион халкы булган Ватаныбызның көчен күрсәтик! Без асылташ, алтын-нарыбызны болгар солдатты тартып алсынга сакламыйбыз. Аларны дәүләткә тапшырыйк!

Гөлсемнең битләре кызышып куйды. Ул, ялкынлы сүзләрен искә төшереп, моңсу гына елмайды:

– Илне саклап калуда катнашуның юллары күп. Бүген шуларның берсе – ханымнарның бизнү әйберләреннән баш тартуыдыр. Йөрәгеннән кан саркыганда, атлас күлмәкләргә төренеп, алтын, бриллиантлардан йөрү мөмкин хәлме? Кадерләрем минем, миллионлаган апа-сәңелләренң карашы сезгә төбәлгән. Алар сезнең өчен борчу-кайгыда. Алар сезнең тәвәккәллекне көтә.

Гөлсем, шундый сүзләр белән, үзе махсус тагып килгән алтын муенчасын салып куйды. Зал, аягүрә басып, аны көчле алкышлар белән озатып калды. Нич икеләнмичә, кыйммәтле алтыннарын өстәлгә әй бардылар.

Йосыф белән Фатих абыйлары, аның ниләр сөйләгән алдан белсәләр дә, ишегалдында дулкынланып Гөлсемне көттеләр. Йосыф абыйсы, куенынан гына алып, ак чөчкәләр бәйләмен сузды. Чөнки Гөлсем бүген сугыш һәм тормыш сәхнәсенең төп героинясы иде...

Акчуриннар дигәндә, шуңа иң элек аның күз алдында Йосыф Хәсән улы Акчура жанланды. Атаклы Сембер купецлары һәм фабрикантларының күренекле бер вәкиленә, XV гасырның кенәз Адаш Акчуралар ыруының затлы, зыялы дөвамчысына сокланулы күңел күзә белән бакты кыз.

Истанбулдан «төньяк төрекләрен» озатырга күпсанлы татарлар җыйналган иде. Рәхмәт һәм хушлашу сүзен дә йөрәкләргә үтәрлек итеп Акчура әйтте. Килчәктә дә төрки-татар милләтенең югары идеалларына армый-талмый хезмәт итүләрен теләде. Балачактан ук Гөлсем аралашкан даирә дә шундый идеаллар тарафдары иде ич!

1905 елның 20 маенда бөтен мөселман дөньясын шаулаткан, тарихка данлыклы «Чистай туе» булып кергән зур вакыйга – моның искиткеч дәлиле. Ул – Ибраһим абыйсының якын дустан, Мөселманнарның милли азатлык хәрәкәте җитәкчесе, сәясәтче, дин, фәлсәфә галиме, язучы Муса Бигиев белән үзәк акыл һәм гыйлем иясе булган Әсма апасының никахлары. Полиция материалларында «гаят зур туй – митинг» дип мөһөрләнгән мәҗлестә нәкъ менә милләт язмышы хәл ителгән.

...Аннан алар икәүләп фотога төштеләр. Йосыф абыйсы: «Туган илләргә бездән сагынулы сәлам!» – дип, ярда кул болгап озак кына басып торды.

Инде, гомумән, Акчуриннар килгәндә, алар – Россия империясендә татарлардан иң эре фабрикантлар, постаусукно житештерү лидерлары, атаклы Сембер байлары. Сату-алу, сәнәгать һәм хайрия эшчәнлегә дә буыннан-буынга күчә килә. Кемнәр генә юк бу нәселдә: атаклы сәясәтчеләр дә, беренче журналист, рәссам, археолог, мөгаллим-мөгаллимәләр дә. Гөлсем татарның бу мәшһүр затларын күрәп тә, шактый ишетеп тә белә. Хәзер инде аларны туганлык җепләре дә бәйли. Рөстәм Исмаил улы да Акчуралар нәселеннән. Чистайның атаклы ишаны, II гильдия сәүдәгәре Мөхәммәдзакирның кызы Шәмсениса Камалова – аның хәләл җефете. Ничә айлардан бирле Гөлсемнең күңелен биләп торган кечкенә Равил дә – Акчуриннар варисы.

Шәмсениса монда үзен ничек хис итә икән? Казан, Әмирханнар, Тукайлар белән бәйлә яшылек хатирәләре әкрәнләп оныгыла барамы? Гөлсем бик сагынып килә Шәмсенисаны. Бу кадәр шөһрәтләнә нәселгә ярап торулары да, ай-һай, җиңел булмас. Йөрәге ни хәл икән, йөрәге?

Уйлар дәрәҗәсе да Иделләргә тиң, очына-кырыена житәрмен димә. Андый чакта Гөлсем палубага чыгып баса. Әнә дулкыннар, таң атуын ярларга хәбәр итәргә ашыгып, йөгәрешәләр. Озакламый, уң яктагы ярлар сөзәкләнеп, калкулык өстендә Сембер калка. Әнә пристань катында жигүлгә атлар, кешеләр абайлана башлый. Алар арасында Шәмсениса да бардыр. Ул да Идел өстендәге ак пароходны түземсезлек белән күзәтәдер, көтәдер.

...Ә менә Абдулла пароходның бусын гына түгел, инде Идел-Чулман өсләрендә йөзәчәк ак жылкәнләр көймәләренә, бизәлгән пар пароходларын, Сембер пристаньнарын, татар дөнъясын шаулаткан туй тантанасын да күзаллап өлгәргән иде! Гөлсем генә, эсселе-суыкты булып, Абдулла Акчуринның аны иң элек кочып алуына ни диюргә дә белмичә, Шәмсенисага төбәлгән. Ә анысы тик елмаеп торуында. Алай гынамы, Абдулла кызын кочагыннан чыгарырга да өлгерми, ак, йомшак кулын үбеп: «Чибәр каһарман туташ, син минем сөйгән хатыным булырсың!» – дип, бөтенләй телдән яздыра.

Ниһаять, чират Шәмсенисага җитә. Ул, Гөлсемне кочып, балаларча чөчләреннән иркәләп сыйпый да:

– И бала, сине күрер көннәрем бар икән, – дип, яшь аралаш елмаеп, тизрәк таныштыруны мәгъкуль күрә. – Иркә таем, сине хайран иткән бу егетбез Абдулла Акчурин була инде.

Абдулла, Гөлсемнең чак кына җитдиләнә төшкән сөрмәле күзләренә тутырып карап, янә бер мәртәбә кулын үптә һәм шушы серле карашта бөтенләйгә «батты» да. Ул – чын-чынлап гашыйк! Ул бу көнне еллар буй хыялланып көттә. Тик Гөлсем генә әлегә боларның берсен дә белми иде. Чистайда, Шәмсениса белән Рөстәмнең никахыннан соң, Ибраһим аңа араларында иң чибәрә булган кече сеңлесе Гөлсемнең фотосын күрсәттә. Инде Гөлсемне якыннан күрәп, кочагына алу бәхетенә дә ирешкәч, егет бөтенләй башын җуйды. Шәмсенисаның Абдулланы бу кадәр тәэсирләнгән халәттә күргәнә дә юк иде бугай. Жаен ките-

реп, Гөлсемнең дә колагына гына пышылдыйсы итте:

– Канәтем, юкка хафаланма, Абдулла бик акыллы, бик тәрбияле, һәрхәлдә, сине аңларлык, баяларлек кеше.

...Юл бик кыска тоелды. Баскан урыннарында биеп торган атаклы юртаклар, алар утырганын чак көтеп алып, ашкынып юырттылар. Гөлсем белән Шәмсениса, бер-берсенә елышып утырган килеш, сорау арты сорау яудырды: Рөстәм җизнәсә, кечкенә энекәшә ничек? Әнкәсә, туганнары ни хәлдә? Чистай, Казан, Петербург, Төркия хәлләре дә барлап чыгылды. Тарантасның беренче утыргычына утырган Абдулла, әледән-әле борыла төшеп, аңа хас жылы, якты бер елмаю белән кызларның хәлен сорапты: уңайсыз түгелме, туктап алмыйбызмы, ашыйсы-эчәселәре килмиме?

«Рәхмәт»ләре бертавыштан яңгыраганга, кызлар матур итеп көлешеп тә алдылар.

– Чистай чишмәләре шулай чылтырыйдыр инде, – дип, янә борылып елмайды Абдулла.

Ниһаять, Гөлсем дә, телгә килеп:

– Сөз дә шагыйрь, ахрысы, Абдулла әфәнде, – диде.

Шәмсениса сүзгә Тукайга ялгады:

– И-и, татар йөрәгенә бигрәк тирән яра ясап китте дә соң. Ул көн монда да матәм көне дип игълан ителде. Митинглар үттә, укулар булмады. Тукайны сагынып, яратып искә алдылар.

Абдулла тагын борылды:

– Кем белгән тәҗдирнең шулай буласын? Хәсән абый – Тукай иҗатына мөкиббән кеше. Ярый әле вакытында чакырып калды. Бик кунак итсә, сөйләшсә килгән иде. «Барыш» станциясеннән ике тройка белән бергәләп барып алдык, олылап каршыладык. Атнадан артык торып китте. Хөрмәтенә кичәләр оештырдык. Искә алып сөйләр сүзләр күп.

– Кайтып та җиткәнбез ич, әнә безне каршыларга да чыкканнар, – диде Шәмсениса, капка төбәндә улын күтәрәп торган дустаның әллә каян күрәп.

Абдулла аларны тарантастан кул биреп төшерде.

– Кичен күрешербез, сезне кичке ашка көтәбез. Чибәрәм безгә Төркия турында да, Йосыф туганыбыз турында да сөйләр, – дип, Гөлсемнең кулын җибәрмичә торды. Гөлсем дә бу юлы кулын тартып алырга ашыкмады кебек. Абдулланы чөйгә кыстасалар да: «Башка вакытта, әле фабрикалардан да әйләнеп кайтасы бар», – дип, рәхмәт әйтәп, баш тартасы итте. Шулар арада күчтәнәчләр, уенчылар тутырган зур бер тартма биреп: – Тәти энекәшкә, – дип Шәмсенисага тоттырды да, кул болгап, җәһәт кенә китеп тә барды.

Абдулла киткәч, туганнар, үз ирекләрендә калып, ашап-эчәп, сөйләшә-сөйләшә мунчалар кереп, төмам рәхәткә тиенделәр. Равил берәз көйсезрәк булса да, чынлап та тәти малай иде. Гөлсемнең аны кулыннан төшерәсә дә килмәде.

– Иркә таем, үзегә дә уллы-кызы булып вакыт җиткән. Акчуриннар килән булып төшсәң, ким-хур булмасың.

– Эрләмәгән-сукмаган – биатайга күлмәклек дигәндәй, ни сөйләсәң инде?

– Абдулла сүзен җилгә очыра торганнардан түгел.

– Шәмсүк, ә уку?

– Укыган кадәресе җиткән. Абдулла сиңа чын-чынлап гашыйк. Яшь аермагыз да менә дигән. Куенында гына тотар. Бал-майда йөзәрсен.

Гөлсем, Акчуриннарның Россия империясендә татарлардан иң эре промышленниклар, фабрикантлар, Сембернең I гильдия сүздәгәргә, хөрмәтле, абруйлы гражданның икәннән дә, алар житештергән постауларның зур күргәзмәләрдә алтын, көмеш медалыларга лаек булуын да укып, ишетеп белә, билгеле. Хәйрия эшчәнлегендә юмартлыклары, алар төзеткән дистәләргә мәчетләр, мәктәпләр хакында да бихәбәр түгел. Озакламас, бу нәселнең рухи бай мирасын, «милләтем» дип жан атуларын, әлеге юлның бихисап каршылыктардан һәм көрәштән торганын күрер.

...Ә бүген тормыш аңа йолдызлы, айлы, хыял һәм сөю тулы бер кичен, алай гынамы, киләчәген бүләк итәргә тора.

Абдулла бу кичне ничек житкерергә белми гажизләнде. Фабрикада да озак тоткарланмады. Аш-су әзерләүчеләр янына да әллә ничә сугылып үтте. Йорт-жирләрне, ишегалдындагы фонтаннарны, агач-куакларны, кышкы бакчаларны, өй эчендәге жиһазларны, табынга тезелгән чем-ак фарфор савыт-сабаны эчке бер рәхәтлек белән күздән кичерде. Үзенә кияр өчен бик килешле утыртма яккалы ап-ак күлмәген, иң затлы коңгырт казакиен сайлады. Әле бер, әле икенче көзгә янында туктап, килеш-кыяфәтен дә «бәяләтеп» узды. Бүген һәрнәрсә ниндидер яңа мәгънә белән тулы: бу жәйге жылы кич тә, сандугачлар сайравы да, буа буенда яңгыраган авазлар да, ак мунчаның тынга капкан кызуы да, салкын чишмә сулары да бөтенләй үзгә, бөтенләй башкача.

Энә ул хәзер дулкынланып Чистайның апалы-сеңелле данлыклы ишан кызларын көтә.

...Ниһаять капка ачылды. Юк-юк, капка гына түгел, күк капусы ачылды бугай. Энә Гөлсем дә, кәс-кәс кенә басып, бәхет баскычларыннан югарыга атлый. Узышлы, йорт-жирләрнең матурлыгын, жиһазларның затлылыгын, табынның зур зәвык белән әзерләнгәннән, Акчуриннар нәселенең илтифатлы, әмма чак кына сынаулы, горур карашларын да бер күз сирпүе белән тотып ала.

Акчуриннар... Энә бүген аның ничәмә-ничә буынында олпат Тимай байның фәлсәфи акылы, кануннары дәвам итә икән. Алай гынамы, тамырларында унбиш буын ата-бабаларының рух ныктыгын, олутлыгын, милләт сүтүн саклаган асыл нәсел икәннән Гөлсем инде тоярга өлгәргән иде кебек. Шуңа бүгенге миссиясе дә жиңеләрдән түгел.

Абдулла гашыйк! Моңысын биредә көн кебек ачык күрделәр. Хәер, ул аны яшерергә дә теләмәде. Алар шулай ук шәфкать туташының да сылулыгын, чибәрлеген һәм карашының ифрат бер серлелеген абайлап калдылар. Гөлсем һәрберсе белән бик итагатыла, әмма жылы һәм якын итеп күреште. Иң элек әнкәсенең, барлык туганнарының сәламнәрен житкерде.

Аннан, хужалар күңеленә хуш китереп:

– Сембер жирләре, сез яшәгән бу төбәкләр, данлыклы Акчуриннар нәселе безгә әүвәле Шәмсениса аша якын, кадерледер. Аңа булган ихтирамыгыз, яратуыгыз өчен без бик рәхмәтле. Инде менә Абдулла әфәнденең безне шулай иртә таңнан каршылавына да, әлеге күркәм мәжлестә утыруыбызга да ифрат шатбыз. Күңелебез һәрбарчагызга олы ихтирам, ярату белән тулы, – диде.

Гөлсемнең бу кадәр сүз рәте, сүз тәме белән сөйләвеннән мәмнүн булган Абдулла, кыздан күзен дә алмыйча, елма

төшеп тыңлады да тыңлады. Озаграк сөйләсен иде Гөлсем...

– Аннан сезгә бер кадерле әманәт тә тапшырырга теләм. Ул – сезнең кардәшегез, Төркиядә, мөселман дөньясында зур абруй казанган Йосыф Акчурадан туган якка һәм һәрбарчагызга сагынулы кайнар сәламнәр, иң изге теләкләр. Төркиядә Йосыф әфәнденең безгә ярдәмә әйтеп бетергесез зур булды. Ул каршылады, озатты. Менә шул вакытларның бер ядкаре, – дип, Йосыф абыйсы белән бергә төшкән фотосын сузды.

Үз нәүбәтләрендә Хәсән абыйсы да, аның гүзәл, зыялы хатыны – Батыр-Гәрәй кызы, Сөләйман Акчуринның оныкчасы Зөһрә ханым да Гөлсемнең Төркиядәге игелекле эшчәнлегенә, каһарманлыгына ихлас бер соклануларын белдерделәр. Гәрчә алар барлык татар мөселман басмаларын алдырып, «Вакыт» газетасында Кәриминиң «Истанбул мәктүпләре»н укып, андагы вакыйгалардан хәбәрлар булсалар да, сораулар да шактыйга жыйлды. Гөлсемнең җаваплары да хислел-тәэссоратлы хатирәләрдән гыйбарәт иде. Шуңа арада өстәлгә тәгам-ризыкларның ниндиде генә килмәде. «Чибәрен» туктаусыз сыйлавына, кыставына Гөлсем Абдуллага рәхмәт әйтергә, күзенә тутырып карап елмаерга чак-чак өлгереп барды.

Гөлсемнең күп нәрсәләрдән хәбәрлар булуына, сүз-фикер камиллегенә сокланып, канатланып утырды Абдулла. Тукай шигырьләре кичнең йолдызлы таңы булды. Гөлсем аларны кабатланмас бер моң, сагынулы йөрәк тавышы белән укыды. Шигырь тәмамлангач та, Гөлсемнең тавышы жанда яңгыравын дәвам итте. Тәмам әсәрләнгән Хәсән агалары: «Афәрин, афәрин, тагын укыгызчы?!» – дип, Гөлсем янына ук күчеп утырды.

– Бик теләп, Тукай – минем иң яраткан шагыйрем, – дип, чак кына көрсенеп алды да укун дәвам итте:

Кая барсам, кайда торсам, нишләсәм дә,

Хәтеремдә мәңгә калыр туган җирем.

Әллә каян гына бер ут күбәләге очып керде. «Тәгаләм, Тукай жаныдыр бу», – дип юрап, авыр сулап куйдылар.

Билгеле, нәселнең затлы дәвамчылары да Тукайның күп шигырьләрен яттан белә, әмма Гөлсем укуында алар бөтенләй яңача мәгънә алдылар. Мәжлестән төн уртасы житәрәк кенә таралыштылар. Кучерның жигүле аты инде Гөлсемне әллә кайчаннан жилдереп кенә илтергә әзер тора. Абдулла гына бар вәжүдә белән бу кичнең гомерлек дәвамын тели. Хәсән абыйлары да нык дулкынланган, кичәнә ул иртәгә музейда дәвам итәргә чакыра. Һәркем аңлый: бу – бик зур ихтирам билгесе.

...Абдулла, шактый арыган булса да, тиз генә йокыга китә алмады. Колагында һаман Гөлсем тавышы яңгырады.

...Мондадыр безнең бабайлар түрләре, почмаклары;

Мондадыр дәртле күңелнең хурлары, оҗмахлары.

Аһ, ничек итеп әйткән адаш шагыйрь! Бу юллар – борын-борыннан биредә гомер сөргән бабалары, иле, дине, милләте, теле, ыруы, мәгърифәте дип жан аткан, үзеннән соң яхшы исем-ат, дан-дәрәжә калдырган Акчуриннарның да туган төбәге турында лабаса. Бабалары Абдулла, Курамша, агалары Сөләйман, Әсфәндияр, Йосыф, Ибраһим, этиләре Тимербулат, уллары Хәсән, Якуб, Абдулла үзе дә буыннан-буынга васыйять ителгән меңләгән дисәтинә биләмәләренә

үзлөренен туган жире итеп, киләчәк буыннар өчен ăманат буларак саклылар. Абдулла бələкăйдән менә шул жырләр-дә аунап-тəгэрəп үскән. Ул да өй шартларында атаклы мөгалимнəрдән яхшы белем алган. Кечкенəдән фабрика тормышы белән кызыксынган. Этисе Тимербулат һәм абыйлары житəкчелегендә постау сənəгатенен катлаулы серлəренə өйрəнгән. Омтылышы, максатчан үжəтлөгө белән барысын да хайран калдырган. Хезмəткəрләр дə, эшчелər дə аңарда легендар этисенен күп сыйфатларын күрəләр. Ул – чын мəгънəсендә Тимай байның лаеклы варисы. Гурьевка фабрикасының директоры, ширкəтлəрнен төп житəкчесе, иң бай Акчуриннарның бер вəкиле Абдулла Тимербулат улы бүгөн шундый уйлар, хатирələr эчендә йөзə. Алла боекса, ул, ниһаять, йөрək мəсьələсен дə хəl итər. Аның балалары да шушы ата-баба жирендә туар һәм яшər. Аның бүгөн хыялына һәм бəхетенə иң якын торган көнə идє.

...Хəсən дə бүгөнгə хиссияттән тиз генə арына алмады. Хəтерендә яшүсмерләр төслə курач гөдələ, əмма рухы, шигырьлəрə белән олпат Тукай жанланды.

«Кем инкяр итər синен «Үз-үзəм» дип язганың безгə дə кагылмый дип?! Əмма миллəтнə саклау, күтəрү юллары бертөрлə генə була алмый, шагыйрем.

Курамша бабам, əнə, татарның кемлеген күрсəтер өчен, 1833 елда Департаментка гаилəсə өчен 8 мең 200 сум акча түлəп, үзлəрен «Сембер мещаннары» итеп рəсмилəштергән. XIX гасыр уртасында Сембернен I гильдия сүдəгəрə булып саналган.

Акчуриннарга мал-мөлкəт, байлык, абруйлы исемнər ни-нəрсə өчен кирək, дисеңме? Татар миллəтенен данын еракларга яңгыратыр өчен! Миллəтнə динлə, мəгърифəтлə итər өчен! һәм, бəлкəм, иң мөһимедер – башка миллəтләр алдында мескен булып, бил бөгеп сөйлəшмəс өчен. Үз хисабына ак мəчəтләр, мəктəпләр салдыру, ятимнəргə, талантлы яшылəргə үсəргə булышу, кыскасы, татарның син əйткən «жанлылык вактын», бəхетен, килəчəген күрер өчен. Шагыйрем, болар – Акчуриннар каменен күнел кыйбласы!

Ә син, кəбəм – туры Тукай, бөек Тукай, Алла рухыңны шат кылсын! Син һаман да миллəтнեն даны, байлыгы, горурлыгы булып каласың. Гөлсем туташ бүгөн кабат безне шуңа инандырды. Рəхмəт аңа! Боларны «Үз-үзəм» исбатлау да лязим булган, күрəсəң», – дип, уйларына нокта куйды һәм, үзə дə сизмəстән, таң алдының татлы йокыга чумды.

Гөлсем дə Шəмсəнисага «Мен дə бер кичə» төслə серлə озын кичнен дəвамын сөйли. Кечкенə ағач караватта, төшлөнөп елмаеп, Акчуриннар нəселенен иң нəни дəвамчысы йоклый. Ә Гөлсемнен, нигədер, аңа карап елыйсы килə.

– Син инде безне Акчуриннарның башкалары белән чагыштырма. Тауга карап, тау булып булмый. Əгər дə син миңа якын яшəсəң, бəхəтлə булсаң, шул житкən. Ә Тукайлы, Əмирханлы Казан – алар йөрək түрендə урнашкан килеш. Тик минем йөрəkнə үзəң белəсəң.

Алар, кочаклашып, рəхəтлөнөп бер елашып алдылар. Аннан, сөйлəшə-сөйлəшə чəйлər эчеп, тынычланып, тагын Акчуриннарга күчтөләр.

– Хəсən əфəндə – нəселнен алтын баганасы. Гаять зирək акылы, киң күнеллə гыйлем иясə кешə. Данлыклы коммерсант, мəшһүр меценат. Татарның бай мирасын, ислам

тəгълиматын өйрəнүгə, тарихи-мəдəни истəлеклəрен барлауга, жыюга гомерен багышлаган фидаи зат. Ул искиткеч музейны, бай китапханəнə үз күзлəрен белән күрү кирək.

...Үз күзлəрен белән күрү... Əмма күргəннəрнə тиз генə акылга, аңга сыйдырып бетерү мөмкин түгел. Татарның «Эрмитажы»! Бу дəрəжəдə галим, əтрафлы, тəэссоратлы бəян итүченə Гөлсемнен беренчə күрү бугай. Бар вөжүден татар-төрки дөньясының шанлы дəвəрлəрə, гүзəллөгə, байлыгы, мəдəнилөгə, хиссиятə чорный. Гасырлар түрен, йөрək түрен хан-солтаннар, падишахлар булып Хəсən Акчурин били. Тарихның сер булып төрелгән рун, туз, тирə, күн һәм кəгазь битлəренə язылган тылсымлы кайтавазы яңгырап ала. Бар шəркый кыйтгаларның алтын-көмеш акчалары, чулпы, тəңкəлəрə чыңлап куя. Гөлсем күнеленнən шушы тиндəшсез мираска, олуг хезмəтлəргə бəрəбər асыл сүзләр эзлəгən арада, Хəсən аларны үзенен хыял дөньясына алып кереп китə.

Рəсем: Идея авторы – Регина Яфарова («Миллиард.татар» проекты)
Фото: Рамил Гали

Ул милләте горуранырдәй әлегә хәзинәне киләчәк буыннар белән бүлешергә, татарның тарихи музее, бай китапханәсен рәсми рәвештә төзеп калдырырга тели. Рәхсәт кенә ала алсын... Әмма рус дәүләте аны берничек тә бирергә жыенмый. Моңы күптән белсәләр дә, Хәсәннән узып, аның жанына бәрәбәр бу теләк-ниятләренә күлгә төшерергә, нидер әйтергә берәү дә жөрәт итмәячәк. Шулай һәммәсә дә аңа иярәп, хыял канатларында очмакта. Ә Зөһрә ханым – иренә пар ак канаты. Әнә чак кына урнашкан тынлыкны да Хәсәннән һәр тарихи бәһалә табыл-дык өчен мөлкәтен бирергә әзер торуын нинди гору, яратулы сөйләмә белән тутырды. Берочтан үзләренә Германия, Франция, Австриягә сәфәр-сәяхәтләрен дә, Европа шәһәрләренә күзәллеген, бигрәк тә Венаның архитектура-сына гашыйк булуларын, анда нумизмат Хәсәнне балаларча сөендергән табылдыкларны да искиткеч матур итеп ялгап куйды. Аны ничек итеп тыңлауларын гына күр! Мәскәүдә коммерция институтында укучы студент уллары Гомәр дә, аннан кечерәк Мәхмүт тә, икесе ике яктан әтиләрен кочкан хәлдә, әниләренә мәкиббән, бәхетле бер елмаю эчендә йөзләләр, һәм искәрмәстән барысының да йөзләренә шул жылы елмаю йөгәрә.

Биредә соклануларның чиге юк. Форсат һәрдаим чыгып тора. Ул зур-зур бүлмәләрдә урнашкан бай китапханә кемне дә «аһ» иттерерлек. Ибраһим абыйларының да төрле ил-жирләрдән жыйган, ә кызларның «су кебек эчкәй» татар, рус, француз, алман, гарәп, фарсы, төрек һәм тагын кайбер башка жыентыкларга күз йөртеп чыгуга, китап дөньясы «телгә» килде. Барысы да шау-гөр килеп, берничә телдә аралашып алдылар.

...Бүгенгә гаять гыйбрәтле, жаннарны төрле гамьнәр белән баеткан очрашу ахырына якынлашып килә. Алар хәзер Корьәннән бик борынгы нөсхәләре һәм мәселман илләрендә басылган барча Корьәннән сакланган иң илаһи тарафка юнәлчәк. Гадәттә, гасырларга сәфәр шушыннан башлана яисә шушында төгәлләнә. Уртада яшел постау япкан түгәрәк өстәл, бәрхет тышлы бәләкәй мендәрләр тезелгән, аркасына гажәеп тамбур чигешле намазлыктар, йөзле дисбеләр эленгән озын кәнәфи. Идәнгә зур, затлы бохар келәмнәре жәелгән. Биредәгә рух югарылыгынан бер мизгелдә жаннар чымырдап, тетрәнәп китә.

Хәсән «хәзрәт» бүген дә Корьәннәннән берничә кыска аять укып, кыска гына шәрехләп үтүне дә мәгъкуль күрдә. Укыганның гаять тәэсирле итеп, кыскалык һәм осталык белән багышлап та куйды. Хикмәти Хоода, жаннарның бу гажәеп мәкамнан, бу догалардан шулай тиз генә аерыла-сы да килми икән. Ишан кызларының күңелләре мөлдәрәп түгелде...

– Илтифатыгыз өчен һәрбарчагызга рәхмәт! Очрашудан гаять мәмнүнмен. Инде һәммәгезне дә Макай чишмәсенә суы белән тәмләп чәй эчәргә чакырам.

– Хәсән әфәнде, «Макай» ул – сездәгә изгеләр чишмәсе-ме? – дип кызыксынды Гөлсем.

– Менә моңысын хәзер Абдулладан сөйләтәбез, яме, – диде Хәсән, төрле сый-нигъмәт, мич ашлары белән тулы табынга дәшеп. – Хәер, кунак кызы башта чәйнә эчеп карасын, аннары әйтерсең.

Юка ак фарфор чәшкеләрдә хуш исле чәй килде. Чәй дә, ризыклар да тәмле һәм затлы иде. Гөлсем дә, рәхмәт әйтеп, нәкъ шулай диде.

– Абдулла, хәзер су-чәйнә серен ачсаң да жарыйдыр, – дип, Хәсән абыйсы чынаягын тәлинкәсенә каплап куйды.

Абдулла дулкынлана иде.

– Чишмә тикле чишмәләр изгедер инде алар. «Кешене эчәр сулар йөргә», – диләр бит. Тимербулат әткәбезнең безгә ядкарь булып калган сүзләре бар – ул ниндидер сәбәпләр белән моннан китәргә жыенучыларга иң элек шундый сорау биргән: «Син Макай чишмәсенә суын эчеп карадыңмы? Моннан да уңайрак жирне тапмассың, уйла!» – дигән... Бу тирән мәгънәле сүзләргә мин бүген Гөлсем туташка юламак келим. Атам урынына калган олы агам Хәсән Акчуринның хәер-фатыйхасын алып, Гөлсем Мөхәммәдзакир кызының гомерлеккә минем сөйгән хәләл жефетем булуын сорыйм. Үтенәм. Мин бу көнне еллар буена көттем. Юк, гомер буена дисәм, дөресрәктер.

Абдулла шулай диде дә, куен кесәсеннән бриллиантлар белән бизәлгән алтын муенса алып, күз ачып йомган арада Гөлсемгә кидереп тә куйды.

Гөлсем бу көтелмәгән борылыштан бөтенләй югалып калды. Битләре алланып янды. Хәзер аның йөрәк тибешен бар дөнья ишетәдер төсле тоелды. Ишетмиме соң, аны иң элек мәгърур Хәсәннән күзәл Зөһрәсе тойды.

– Изгә сәгәтгә булсын! Абдулланың төкәдими бәхетәң итеп кабул ит! Котлыбыз, Гөлсем канәтем, – дип, кызының күңелен тәмам ярларынан ташытты.

Барысы да: «Изгә сәгәтгә, бәхетле булыгыз!» – дип күтәлделәр. Якуб абыйлары да: «Бәхет-сәгәдәт сезләргә», – дип котлап, кәләшкә нәни генә тартма сузды. Гөлсем тагын да ныграк каушады. Шәмсениса кулын катырак кыса төшкәч кенә үз хәленә кайткандай булды.

– Зинһар, кичерә күрегез, мин бөтенләй каушап калдым. Рәхмәт! Барысы өчен дә, һәрбарчагызга олы рәхмәтем, олы ихтирамым. Ләкин бит әле минем институтны тәмамлыйсым бар.

– Язган булса, анысы да хәл ителер. Шәмсениса килен, син безне иртәгә кияү коймагына чакырасыңдыр ич? Рәстәм дә иртән кайтып житәргә тиеш. Калганның шунда киңәш-табыш итәрбез, – дип, сүзен йомгаклады Хәсән агалары.

Шәмсениса да сүзен тиз тотты:

– Иртәгә барыгызны да төшке ашка көтәбез. Хәсән ага, Алла боерса, коймак та пешәр, бәләш тә. Чәйләр дә эчәрбез, сөйләшербез дә.

– Хуш, күркәм жавап, Шәмсениса. Шатланып күрешергә язсын, – дип, Хәсән аталарча бер жылылык белән озатып калды.

Шәмсениса әлегә кунак төшерүләргә күңеле белән әллә кайчаннан әзер иде. Шуңа бүгенгә табын аеруча затлылык, күркәмлек белән аерылып торды. Биби-фатыйманың кызла-ры, аш-су әзерләргә дигәндә, осталарның остасы. Ялт-йолт китерделәр. Тәңкә зурлыгы гына «кияү коймаклары», уймак тикле генә «кияү пилмәннәре», Чистайча каз бөлешләре,

каклы катламалар, балга катырган бавырсаklar – барысы да нәзакәтле иде. Кунаklar үзләре дә күп күчтәнәчләр, зур бүләкләр белән килгәннәр. Көн генә болытлабрак китте, аның каравы, Абдулла балкыды. Тәти улы белән кунаklar каршылап торган Рөстәм дә бүген гажәеп ачык йөзле иде.

Сөйләшүләр аерым бер күркәмлек, итагатылек белән барды һәм бер атнадан Чистайга кыз сорарга кайту, никах укыту, бер айдан туй дигән карар белән тәмамланды. Язмыш дигәнең өч көн эчндә Гөлсемне Акчуриннар килене итеп тәгаенләп тә куйды.

Инде туйларга килгәндә, тирә-якта аларның тиңе юк иде кебек. Гажәеп зиннәтле, купшы, мул һәм бик тантаналы үтә Абдулла белән Гөлсемнең туйлары. Күпсанлы туганнары һәм якыннары бирегә Чулман һәм Идел буйлап Сызраньга хәтле пароходта, аннан махсус поездда киләләр. Туйны тәэмин итү өчен, Сызраньнан югары класслы белгечләр, пешекчеләр, официантлар, чәчтарашлар, фотографлар һәм тынлы оркестр чакырыла. Туй тантанасы мылтыктан атулар, фейерверклар, салютлар балкышы белән таң калдыра. Аннан да бигрәк, күпләрне кәләшнәң күз явын алырлык ак, затлы туй күлмәге, йөзектән үтәрлек сылулыгы, чибәрлеге, серле карашы, эчке бер жылы нуры сокландыра һәм көнләштерә дә иде бутай. Бу әкияти матур туйда чакырылган күпсанлы дәрәжәле кунаklar гына түгел, Гурьевка, Карасун өязе һәм башка төбәкләрдән килүчеләр дә бәйрәм итә.

Матбугат битләреннән Акчуриннарның 1913 елның 15 июлендә узачак дәрәжәле туге бар мәселә дөньясына мәгълүм була. Атналар буена Идел-Чулман киңлекләрендә оркестрлар белән пар ак пароход йөзә. Атаклы Акчуриннарның оныгылмас һәм кабатланмас туй манзарасын яр буендагы эреле-вакылы шәһәр-авыллар, тирә-як халкы хәйран калып күзәтә. Кыскасы, мәхәббәт тантана итә.

Гөлсемнең тормышына, язмышына ак жылкәннәр, ак пароходлар белән килеп кәргән Сембер егете шәфкать туташының күңелен акыл, зур ярату белән били. Жан шагыйре булган Тукайны югалту кайгысы да, Төркиянең фажиғале көннәре дә әкрәнләп томан артына күмелә бара. Абдулла кызының йөрәгенә укмашкан борчу-сагышларын бүлешерлек, киңәш-табыш бирерлек, жылкәсенә башын куеп ял итәрлек ир була. Болар өчен ул Абдуллага әйтеп бетергесез рәхмәтле.

Биредә яшә киленне көн саен йә берәр шатлыклы яңалык, йә берәр сәяхәт көтә. Абдулла беркөнне Гурьевкадан (Барыш) алып Сембер, Сызрань, Сенгилеев өязендәге Акчуриннар тарафыннан ачылган һәм алар акчасына көн күргән мәктәп-мәдрәсәләргә, мәчетләргә күрсәтеп чыкты. Ул төнне Гөлсемнең күзенә бер тамчы йокы кермәде. Сөенү катыш соклану, искитәрлек фидакарлык! Менә кайда ул татар рухы, тел, дин өчен жан ату, милләтне үстерү, укымышлы итү, тәрбияләү. Акчуриннар – игелекле, олат нәсел. Хәзер инде Гөлсем дә – аларның бер вәкиле. Аның да күптәнге хыялы тормышка ашачак: ул кызлар мәктәбендә мөгаллимлек итәчәк, балаларның яраткан укытучысы булачак...

**Гүзәлия ӘХМӘДИЕВА,
«Хатын-кыз – лидер»
номинациясе жиңүчесе
(2016)**

28 яшемдә Әлмәт коммуналь хужалык идарәсенә өлкән инженеры идем инде. Әлмәт шәһәре администрациясендә аппарат жиңәкчесе, шәһәр башлыгы урынбасары булып эшләдем. Берничә чакырылыш район советы депутаты булып тордым. Һәрберсе искиткеч җаваплы вазыйфа! 1995 елдан башлап 2005 елга кадәр Әлмәт шәһәре һәм районы хатын-кызлар советы рәисе булып та тордым. Иң авыр вакытларда эшләргә туры килде миңа. Кибетләрдә бернәрсә юк, барысы да талонга бирелә. Авыр хәлдә калган гаиләләргә, тормыш сынаулары белән очрашкан хатын-кызларга ярдәм итү юлларын эзләдек һәм таптык! Хатын-кыз хәрәкәтенә шулай кереп киттем...

Аннан Казанга, «Татэнерго»га эшкә күчтем. Анда кадрлар бүлеген жиңәкләдем, эшләр белән идарә итү начальнигы булдым – һәрвакыт халык белән эшләдем. Әлмәт белән дә элементлар өзелмәде – хатын-кызлар советын жиңәкләвемне дәвам иттем. Инде 20 ел Минзәлә коррекцион мәктәп-интернатының Попечительлар советы рәисе булып торам. Бу мәртәбәле бәйгедә нәкъ шушы номинациягә тәкъдим ителүем һәм жиңүем шушы эшләремнең нәтиҗәседер.

Ә аннан «Татарстан хатын-кызлары» оешмасының Президиум әгъзасы итеп сайландым. Районнарда узган бик күп зона турларының жюри рәисе булдым. Аңарчы республиканы инде бик яхшы беләм кебек тоела иде. Ә зона турлары миңа Татарстанны, төбәкләрдә гомер итүче хатын-кызларыбызны яңа яктан ачты: алар ни белән шөгыльләнә, нинди уй-хыяллар белән яши... Тыйнак кына кебек күргән хатын-кызлар сәхнәгә күтәрелә, ә аларның эшләре! Кайдан ала ул көч, ничек барысына да жиңешә дип шаккатасың. Андыйларның гаиләсендә, гадәттә, ким дигәндә, өч бала. Өндә тәртип, ул-кызлары тәрбияле.

Бу бәйгенең кирәклеген аңлаган республика жиңәкчеләренә рәхмәт! Һәр очрашудан ел буена жиңәтәрлек энергия алып кайтабыз.

2016-2024

ҺӘРКЕМНЕН ҮЗ КӨЙМӘСЕ БУЛСЫН

Эльмира
ЗАКИРОВА

Ул куйган спектакльләр – бөтенләй башка! Чын бәйрәм! Рәхәт дулкында якты хисләр кичереп утырасың... Көтелмәгән бер жиңел халәткә күчеп, күз яшьләре аша елмаясың... Жаннарны айкаган хыял, яшьлек, романтика күңел кылларына кагылып, чып-чын эйфория тудыра! Сәхнә бизәлеше, музыка, катнаш жанрлар, артистларның уены, гажәеп образлар... Затлылык та, заманчалык та, миллилек тә, халкыбызның күңел байлыгы, гореф-гадәтләре дә сыйган аларга. Талантлы режиссер зәркән нәфислегә белән энә шулай жаннарны сафландыра. Һәм бу сихри тылсым дөньясын тудыручы ул берәү – Г. Кариев исемендәге Казан татар дәүләт яшь тамашачы театрының баш режиссеры, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россиянең атказанган артисты Ренат Мирзахәсән улы ӘЮПОВ. Ике театраль мәктәп юнәлеше – М. Щепкин исемендәге Мәскәү югары театр училищесының актерлар бүлеген һәм Б. Щукин исемендәге югары театр училищесының режиссерлар бүлеген аны тамаша һәм кичерешләр остасы итеп әзерләгән.

ТАМЫРЛАР Мин чыгышым белән Питрәч районы Шәле авылыннан. Шәле – Казаннан ерак түгел, 35–40 чакрым нибары. Ләкин, шә-

һәргә якын булуына карамастан, ул ничектер аерым бер ут-рау шикелле. Анда яшәүче халыкның күплеге, республикабыз-дагы иң зур авылларның берсе булуы үзе үк күп нәрсә сөйли. Мин үскән вакытта Шәленең даны бөтен төбәкләрдә яңгырап торуын үзбезнең Вахитов исемендәге колхоз рәисе Фәйзи абый Сафин исеме белән бәйли идек. Ул шушы зур авылның һәр кешесен яратып, олысын-кечесен кайгыртып, житәкче буларак, 50 ел Шәлене саклап, барлап яшәгән шәхес! Безнең хужалык гел беренче урыннарда иде. Һәм менә бу атаклы авылда, Зәйтүнә Гайнетдинова һәм Мирзахәсән Әюпов гаилә-сендә мин туганмын. Әтием – Шәле егете. Мелиоратор булгач, табигать белән бәйле иде эше. Бодай, арыш чәчүдән кала, печән үстерү икенче зур эш исәпләнгән бездә. Республиканың ул еллардагы мелиорация министры Минтимер Шәймиев ясалма яңгыр яудыруны иң беренче безнең Шәледә сынап караган. Минтимер абыйның безнең авылга килеп, бу эшне ничек башлап жибәргәннәрен әти гел сөйли торган иде. Әтием бу эшнең башында була. Безнең авылда гына булган бер кызык йола турында да әйтәсем килә. Күзәң төшеп йөргән кызны урлап кайтыш Шәледә! Хәзер дә бар ул, бүген инде килешенеп урлылар. Әти дә, арбалы ат жигеп, әнине урлап кайта! (Кәлә.) Ул мажаралы вакыйганы әни кызык итеп сөйли хәзер дә. Әни ун яшькә яшәргә әтидән. Кара, хатыным белән дә яшә аермабыз шундый бит! Язмыш кабатлана...

Әнием Шәле урта мәктәбендә директорның хужалык эшләр-ре буенча урынбасары иде. Ике катлы мәктәп, бала-чага күп: өчәр параллель класс. Мәктәпнең 35 миченә ягар өчен утын-ны жәйдән үк әзерләгәннәр. Алма бакчасында төрле агачлар, жиләк-жимеш үстерүгә дә, кипкән утыннарны урманнан алып кайтып, ярып өеп куюга да әни җаваплы булган.

Бабам, әнинең әтисе урман карагаччысы иде. Ишле гаилә булганнар. Үзләренә гаиләсенә ятим балаларны да сыендыр-ганнар. Чөнки урман ул вакытта авылны гына түгел, шушы ятимнәргә дә туендырган. Әбиеннең тамырлары исә дингә барып тоташа. Шушы чыбыкның очын, тамырның башын хәзерге вакытта Мәскәүдә яшәүче туганыбыз Равил хәзрәт Гайнетдин дөвам итә. Әнием һәм аның әтисе – бертуганнар.

Без биш бала үстек: Мәгъсүм абый, Гөлсинә апа, Жәүдәт абый, мин – дүртенчесе һәм төпчек энекәш Илнур. Гөлсинә апам Казанда гомер буге трамвай йөртте. Мәгъсүм абыйның да эше автомобильләр, техника белән бәйле иде. Алар икесе дә юк инде арабызда. Жәүдәт – төрле төбәкләрдән, ерак ара-лардан товар ташый торган шофер. «Дальняк» дип йөртәләр аларны. Төпчек – төпчек инде ул! Әтинең «Беларус» тракто-рына утырып чыгып китә Илнур. Тимер белән дә, автомеха-ника белән дә әти аркылы танышты ул. Үскәч тә жир кешесенә әйләнде. Шәледә төп нигездә гаиләсе белән яшәп ята хәзер. Зур хужалык, бакча анда. Балта остасы да, менә дигән итеп мич тә чыгара – авыл егетенә таныш бөтен эшне белә!

БАЛАЧАК Бәләкәйдән үк абыйлар, апа башка эшләргә җаваплы, ә мин өйдәге эшләргә башкара идем: ишегалды себерәм, мал-туарны карыйм, утын ярам. Әти-әни эштән кайткан-

чы идәнне дә юып куям. Су да ташыйм, ат та жигә беләм...

Безне 1 нчедән 3 нчегә кадәр Котдүфә апа Гайнетдинова укытты. Ул Казан кызы иде. Шундый чибәр, затлы... Безне – 30 баланы үз балалары кебек яратты ул! Һәр баланың яхшы якларын күрә, сәләтен үстерә белә иде! Мин мәктәпкә баруны ничектер кунакка йөрү кебегрәк кабул иттем. Жит-мәсә, әнием дә мәктәптә эшли. Әле әни класс идәннәрен юарга да җәлеп итә иде мине. Бер классны юып чыккан өчен директор 12 тиен акча түли. Шул вакытта ук акча эшли башла-дым. (Кәлә.) Чәчрәп чыгып, «мин» дип йөрмәдем. Уртада йә арттарак тора, башкаларга комачауламый торган бала идем. Менә шундый холык. Аннары әнинең гел кабатлый торган сүзләре бар: «Улым, кеше көлдөрмә!» Мин кеше көлдөрмәс өчен... (елмая) хәзер кеше көлдөрәм спектакль-ләрем белән! «Кеше көлдөрмә, чалбарыңны үтүкләп ки!», «Кеше көлдөрмә, ботинкаңны чистартып йөр!» Минем турыда нәрсә әйтерләр, ни уйларлар дигән әйбер һич тынгы бирмәгән инде. Бервакыт совет армиясе көненә багышлан-ган кичәдә чыгыш ясарга булдым. Пионервожатый керде дә, сезнең класстан кем нәрсә эшләргә тели, ди. Күренәсем килгәндер инде... «Мин жырласам буламы?» – дим. «Нинди жыр?» – дип сорады. «Солдатта булган диләр», – дим. Ник риза булдым соң, дип үкенеп тә куйдым кайткач. Әллә ни жырлыг да белмим, тавышым да юк. Жырны кабатлап йөрүм, плас-тинканы кат-кат куеп тыңлыйм... 23 февральдә спортзалда кемдер шигырь сөйли, кемдер бии. «6 нчы класс укучысы Әюпов Ренат жыр башкара – «Солдатта булган диләр», – дип игълан иттеләр. Шул сүзләргә ишетүгә үк баш томалан-ды минем, бөтен тән катып китте, үземне көчкә җыеп, зал уртасына чыгып бастым. Әле анда баян да юк, акапеллага жырлыгым. Бер куплетны жырладым да, каушаудан кушым-таны оныттым... Һәм кул селтәп чыгып киттем. И чабам өйгә! И көлгәннәрдәр инде, дим. Шулкадәр оят миңа! Шулкадәр стресс! Миңа нигә кирәк булды инде дип үземне сүтәм. Артымнан ук Жәүдәт абыем кайтып житте. «Син нәрсә безне мәсхәрә итәсең! Нигә кеше көлдәрәсең!» – дип очып куна... (Кәлә.) Мин инде болай да үземне гаепле тоям. «Мин белә идем бит аның сүзләрен», – дип акланам. «Монда бит жырлыг белү кирәк! Сүздәмени эш!» – дип кычкыра Жәүдәт үртәлеп. Әни дә белгән бу хәлне. Аңа да житкәргәннәр. Ә ул: «Улым, борчылма! Бу адымың үзе батырлык!» – дип тынычландырды. Һәм шунда «Моннан соң беркайчанда сәхнәдә курыкмая-чакмын! Бу куркуны жиңчәкмен!» дигән оеткы салынды күңлемә. Авылга «Сары чәчәк ата көнбагыш» спектакле белән Кәрим Тинчурин театры килү ул оеткыны тагын да көчәйтте. Спектакльне таң калып карадым. Театр сәнгатенә күчен шушы спектакль аша күрәп шаккаттым. «Кара ничек уйныйлар! Үзләрен иркен тоталар! Артистлар кыю халык икән!» – дип сокландым. Шушы спектакльдән соң артист булам дигән жил күңлемә кереп урнашты. Ләкин артистлык юлын сайлавым турында әти белән әнигә дә, туганнарга да әйтергә курыктым. Белеп торам: ошамаячак!

УКУ 5 нче класска кадәр отличник булып бардым, ударник булып унны бетердем. Авыл хужалыгы техникумына керәм дип йөрүм инде. Өйдәгеләргә шулай дип әйтеп Казанга китәм. Ләкин ул

техникум миңа кирәк түгел. Газетада Казан театр училищесы укучылар кабул итә, дип язганнар, адресын да күрсәткәннәр. Үзем дә белмичә курчак бүлегенә документлар тапшырдым. Педагоглар: «Тукта, сиңа нәрсәгә курчак уйнатып утырырга! Әйдә актерлар бүлегенә!» – диләр. Фирдәвес Әхтәмова, Шамиль Бариев, Фирдәвес Хәйруллиналар... «Театр училищесына килгән идем, курчак бүлегенә ялгыш бирдем, дип әйтерсең», – дип, мине актерлар әзерли торган бүлеккә кодалыйлар. «Его величество случай», диләр бит. Очраклылык гомер буге юлдашым булды. Миндә беркайчан да аерым бер калып-кысаларга салынган әйбер юк иде. Табиғат, Аллаһы Тәгалә нинди юлны бирә, шулай килеп чыга. Мин бит өйдән авыл хужалыгы техникумына дип чыгып киткән бала. Театр училищесына кереп кайттым. Сентябрьгә кадәр әйтмәдем. Авылдан техникумга дип озаттылар инде. Ә мин – училищегә! Соңрак әти дә, әни дә белде, әлбәттә. Анда да һәрвакыттагыча әни яклап калды. «Сиңа нәрсәгә ул мелиорация! Хет беребез сәнгатьтә булсын», – дип тынычландырды ул. Артист булудан да бигрәк, үз-үземә мин кыю, мин көчле, булдыра алам дигәнне исбатлыйсым килде. Фәридә Сафина, Хәния Фәрхи, Дилбәр Әбүнәгыймова, Сөембикә Минһажевалар белән бер төркемдә укый башладык. Шамиль абый Бариев мине – авыл малаен аеруча ярата, миндәге тырышлыкны күрә иде. Бер курсны укып бетердем. Алда армия көтә иде инде. Повестка килде. Германия: Потсдам, Альтенграбов. Армия күп нәрсәгә өйрәттә. Элемтә гаскәрләрендә Морзе алифбасы белән эш итәргә туры килде. Аннары радист итеп күчәрделәр. Бер дивизияне икенчесе белән тоташтырам, командирлар, генераллар минем коммутатор аша сөйләшәләр. Армиядән отпускка бер генә мәртәбә кайталар гадәттә, ә мин ике тапкыр кайттым! Бөтен нәрсәне төгәл үтәгәнәме командирлар да күрә иде. Шуңа күрә яллар да эләкте инде. Армия – үз-үземне расларга, табарга өйрәткән өченче мәктәп ул.

УҢЫШ Минем иң беренче уңышым – театр училищесында Шамиль Бариев курсына элгү булды! Армиядән кайтып, училищегә килсәм, группадашлар инде 3 нче курста! Алар инде артист булганнар! Һәм минем бәхетемә – тагын бер очрак. Кирәк бит, шул елны Малый театр каршындагы Щепкин исемендәге югары театр училищесы милли студия жыя. Теләүчеләр бик күп! Шундый зур конкурс: бер урынга 137 кеше! Комиссия әгъзалары – Мәскәүдән килгән укытучылар. Празат Исәнбәт, Әнвәр Гобәйдуллин, Марсель Сәлимжановлар да алар арасында. Мәртәбәле комиссия каршында имтихан тотарга кирәк. Мине икенче турдан соң шундук алдылар. Марсель Хәкимович житәкчелегендә Мәскәүгә киттек. Бу курста Илдус Габдрахманов, Раушан Шәрипов, Айрат Арсланов, Мәрһәм Йосыпова, Илсәя Гайнуллина, Әнисә Сабирова, Фердинанд Хафизовлар... Без 19 кеше идек. 1984–88 елларда Щепкин театр училищесында укуымны икенче уңышым дип саныйм. Кайткач, жидебез Камал театрына эләкте. Күмәк сәхнәләрдә уйный башладык. «Зәңгәр шәл»дә, «Ахырмаман»да, «Галиябану»да... Төп рольләр юк иде инде, урта һәм кечкенә рольләр дә юк, чөнки труппа зур иде. Театр директоры Шамиль Закиров, безне кайгыртып, бу егетләр-кызларга берәр спектакль кирәк, дип, икенче режиссер Дамир Сиражи́ев белән сөйләште.

Дамир абый махсус безнең өчен «Жәһәннәм биюе»н сәхнәгә куйды. Уңай характерлы Марик – беренче драматик роле булды. Әсәрдә – яшьләр, группировкалар... Әмир Камалиев группировка башлыгын уйный. Марикны чәнчеп үтерә... Ул вакытта Казанда да группировкалар иде бит! Спектакль бер сезон гына барды да – тыйдылар! Репертуардан алып аттылар! Ә Дамир Сиражи́ев кебек режиссерга элгүем – тагын бер уңышым. Марсель абыйда да бер узгынчы роле бар. «Хужа Насретдин»да – Равил Шәрәфинен чәчтарашы мин. Ай... миңа шулкадәр авыр бирелде ул! (*Уфтанып куя.*) Празат абый спектакльләрендә күбрәк күмәк уеннарда булдым. Күрәм бит инде: артистлар кемнәндер ихтыярын башкаралар. Әнә Марсель абый Сәлимжанов нинди көчле шәхес. Мин аның эшенә шаккатам, сокланам, ул репетиция үткәргәндә кереп, балконнан качып карап утырам... Шунны аңладым: артист һөнәре ул режиссерга бәйле профессия. Режиссер эшенә тартыла башладым. Кече залда балалар өчен спектакльләр куярга керештем. Нәкый Исәнбәтнең «Былтыр кысты» әсәрен режиссер буларак сәхнәләштердем. Сәлимжанов ошатты. Һәм бу спектакль өч сезон уйналды. Марсель абыйның мине күрәп алуы шулай ук очраклылык. «Балалар өчен әкият куя белгән кеше олыларныкын да куя ала», – дип, миңа башка әсәрләрен дә бирә башлады. Гафур Каюмов «Һинд кызы» комедиясен язган, Шамиль Зиннурович бик ошаткан, режиссер эзләп йөри, Дамир абыйның башка эше бар... Марсель абый: «Әнә Әюпова әйттегез!» – дигән. Мин моны эшләп чыктым. Шамиль Бариев, Дания Нуруллина, Илдус Әхмәтжанов, Рәшит Шамкаев, Нәжибә Ихсановалар уйнады. Шундый көчле команда! Алар үзләре үк мине рухландырып торды! Мин инде тоям: миңа нидер кирәк, нәрсәдер эшли алам, ләкин актерлар белән эшләү осталыгым житми. Вахтангов театры каршындагы Щукин исемендәге режиссерлар әзерләү институтына жыялар икән дип ишеттем. Анысы читтән торып уку иде. Барып кара, ди Марсель абый. Алдылар! Биш ел укыдым. Параллель рәвештә Әмир Камалиевның «Әлепле артистлары»н, Флорид Бүләковның «Ташлама мине» мелодрамасын, япон әкиятләре буенча «Кара пута серләре»н куярга туры килде. Шуль чакта Әзһәр Шакировны өр-яңадан ачтым – көчле артист! Аның да, минем дә яшь чак. Эшлибез, энекәш, эшлибез, дип, мине дә үсәндереп тора. Мине Камал театры артистлары һәм режиссерлары гына түгел, башкалар да күзәтә, сыный икән. Яшьләр театры студиясе артистлары да күрәп алган. Үземә әйтмиңә генә Марсель абыйдан мине сорарга килгәннәр. Студиядә Фәрит абый Хәбибуллин үзе режиссер, үзе директор булып утыра, ләкин күбрәк хужалык эшләре белән шөгыльләнә. Марсель абый барырга кирәк, ди. Мин шок хәләнә. «Менә нәрсә, Ренат. Һәр кешенең үзенең кечкенә генә көймәсе булырга тиеш. Син үзең юл табарсың. Сине баш режиссер итеп чакыралар. Бар син анда», – диде Марсель абый. «Булдыра алмасам...» диюемә, «монда кайтырсың», дигән жавап яңгырады. Эшли башладым. Авыр группа. Артистлар төрле жирдән жыелган. Житмәсә, Фәрит абый һәр әйбергә отчет сорый, артык каттый... Кая эләктем, дим. Ләкин... Мин моны булдыра алам, жиңеп чыгам дигән үжәтлек тә бар эчтә... Һәм мин калдым. Тажи Гыйззәтнең «Башмагым» музыкаль комедиясен, Шиллерның «Мәкер һәм мәхәббәт»ен, Нәзифә Кәримованың «Үп мине, Зөйтүнә!»сен куярга өлгердем. Ә бер

көнне мәдәният министры Илдус Тарханов чакыра. «Чаллы театрына баш режиссер кирәк. Син инде эшләп күрсәтгән. Хәзер әйдә Чаллы театрын күтәрергә!» – ди. Менә ничек кирегә тәгәри: академия театры, студия, Чаллы... Регресс бара. Минем беркайчан да кешечә түгел. Гадәттә, провинциядән башлылар, ә мин Камал театрыннан аска таба... Аннан яңадан кайтам Казанга, әлбәттә. Ләкин анысы бүтән тарих. Чаллыга укучыларымны да ияртеп бардым мин. «Йосыф», «Галиябану», «Кәләпүшче кыз», «Сөннәтче бабай»ларны куябыз... «Сүнгән йолдызлар»ны ике планда эшләдем. Мин үзем дә ике мәктәп баласы: Щепкин театры – реалистик мәктәп, ә Щукин режиссерлар мәктәбе – барыннан да бигрәк тамаша, бәйрәм, шоу! Ике мәктәпнекен дә берләштереп куя идем спектакльләрен. Әгәр дә шуларның берсен генә белмәгән булсам да, уңышка ирешә алмас идем. Щепкинда осталык мәктәбенә өйрәткән укытучым Владимир Константинович Смирновка, Щукин исемендәге театр училищесындагы остазым Михаил Борисович Борисовка бик рәхмәтле мин.

МӘХӘББӘТ Чаллыда мин үзем өчен зур байлык – булачак хатынымны, Гөлшатымны таптым! Анысы да очраклы гына килеп чыкты.

Тулай торакта бер артистыбызның туган көне иде. Шунда чакырдылар. Торт күтәреп киләм. Табын әзерләгәннәр. Шулу ук тулай торакта китапханәче кызлар да яши икән. Чем-кара күзлә чибәр бер кыз әйберләр ташый, булышып йөри. Минем күз бу кызны күрәп алды. Сөйләшәбез. Кайда эшлисез, үзек кай яклардан дип сорашам. Шулай танышып киттек. Телефон номерын алдым. Тиз киләм дигән идем, бер ай үтте: һаман барып чыга алмыйм. Аннары китапханәгә шалтыратып, Гөлшатны чакыртып, менә шундый китап кирәк иде дигән сәбәп табып... Ул кирәкле китапларны әзерләп куя иде. Бер киләм, ике киләм китапханәгә. Әкрәләп якынайдык шулай. Мин аны спектакльләргә чакырам. Бервакыт театрга чакырып та, каршыларга онытканмын... Театр мине суырып алды тәмам. Инде китәргә кирәк иде. Бер уйласаң, Чаллы театры белән эш бетте минем. Эшлисен эшләдем, куясын куйдым. Әмма Гөлшат бар, ул Чаллыда кала... Нишләргә? Туктале, башта урнашып бетим Казанда, дим. Яшылар театрында эшли башладым. Ярты ел узганнан соң Гөлшатны алып килдем. Никах укытып кавыштык. Гөлшат мине спектакльләрем аша белеп, минем дөньяма белән танышты. Һәм шул спектакльләр аркылы ул миңа гашыйк булгандыр.

ДУСЛАР Безнең профессиядә дуслар юк. Иңат кешеләрендә дуслар була алмый.

Ләкин шулай да театр эчендә берничә кешене билгеләп узасым килә. Болар – Лилия һәм Илнар Низамиевлар, Энже һәм Илфат Камалиевлар, Гөлнара Абитова, Алия белән Фәнис Кәлимуллиннар, Гөлнара Фазылжанова, Әминә Галиева... Курсташ дуслардан – Раушан Шәрипов. Абыем Равил Гайнетдин туганлык ягыннан гына түгел, рухи яктан да бик якин миңа. Сәнгать ягыннан ул гел ярдәм итеп тора. «Йосыф» спектакленең – әдәби, «Сөннәтче бабай»ның фәнни киңәшчәсе булды. Дөньяви киңәшләре белән дә рухи дөньямы баета ул. Чөнки үзе дә сәнгать кешесе: Казан театр училищесын тәмамлаган. Гаилә тормышы, жәмгыятьтә тоткан

урыны буенча да абының тәжрибәсе зур. Равил абый үзе дә, хатыны Зөһрә жиңги дә һәрчак киңәшләрен биреп торалар. Равил абый якин туган да, чын дус та минем өчен.

МАВЫГУ Сандыклар жыям. Алар бик күп инде хәзер, өйгә дә сыймыйлар. Ул сандыклар – үзе бер тарих, тылсым дөньясы.

Аларны реставрациялим, буйыйм, күргәзмә дә оештыра алам. Балачакта куянар үстөрергә ярата идем. Улыбыз да куяна со-рады әле энә. Улымда үзем кабатланам дип уйлап куйдым. Әрләннәр, ташбакалар – кечкенә бер зоопарк безнең өйдә. (Кәлә.) Этидән йоккан автомеханикык та бар миндә. Тотылган Форд Фиеста автомобилен унжиденче ел инде карап, саклап йөрим, кирәк икән, ремонтлыйм. Бакчага да, театрга да барабыз шул машинада. Шәлегә әни янына да кайтабыз.

АКЧА Акча миңа беркайчан да жиңел генә килми. Әйтеп торам бит, мәктәптә идән юып та акча эшләдем... Акча миндә тормый: булган

акчамны кешеләргә биреп бетерәм. Эти белән әнигә Мәскәу конфетлары алып жибәрер өчен, Щепкинда укыганда ресторанда идән юып та акча эшли идем. Акча миңа керә, ләкин бик тиз чыгып та бетә. Булган акчамны бирәм, ләкин ул һаман кайтып тора. Артистларга һәрвакыт әжәткә биреп торам. Берәздән кире кайтаралар. Акча керә–чыга–әйләнеп йөри, ләкин сакланмый. Әмма мин беркайчанда акчага мохтаж да булмадым, акча колына да әйләнмәдем. Акча ул үзеннән–үзе килә, Аллаһы Тәгалә ничек бирсә, шулай.

БАЛАЛАР Улыбыз Нурлан көттереп кенә туды. Бүгенге көндә ул 155 нче гимназиядә 7 нче класста укый. Репетиторларга да, студияләргә дә йөртәбез. Төрле программалар төзәргә ярата. Айти программалар белән мавыга. Пайтондагы билгеләр, символлар, кодларны исендә калдыра. Әнисенә охшап, хәтерә яхшы. Миннән фантазиягә бай булу, миһербанлылык кебек сыйфатлар күчкән. Гуманитар булса да, математикага һәвәсләге бар.

КУРКУ Иң нык курку тамашачы каршында булды. Өйдә мин үземне иркен тотам.

Тавышымны да күтәрергә, кычкырып сөйләшергә дә, бернәрсә дә эшләмәскә дә мөмкинмен. Гөлшат һаман әйтеп куя, син театрда үзеңне алай тотмыйсың, ди.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА Тәмле ашарга яратам. Публичный кеше булсам да, гаиләдәге тыныч мохит ошый. Өч сутый бакчамда казынырга

яратам. Артистлар белән эш дәверендә тиз кабынып китәм, шундук суынам да: әниң «кеше көлдөрмә» дигән сүзе искә төшә. Татар әдәбиятын, классиканы укыйм.

Үзәбез дә сизмәстән без билгеле бер яшыкә житәбез. Миңа – 60, юбилеимны апрель аенда үткәрергә жыенам. Бу юбилей кичәсенә мин «Тау битендә Сабантуй» дигән махсус пьесага заказ бирдем. Мәскәу сценаристы Ренат Абязов яртысын яза, икенче яртысын Илфак Хафизов эшли. Сабантуй йоласын күздә тотып, шундый этно-мюзикл тәкъдим итәргә теләм. Тамашачыларымы Сабантуйга жыйрга әзерләнем.

Кадрле
«Сөембикә»
редакциясе!

Гомер узган саен, күңел
түрөндә мәңгелеккә урын
алган хатираләр әледән-әле
йөрәкне телгәләп,
үткәннәргә алып кайта.

Мин янә газиз әниемнең жылы-
якты нурына коенып, дөньямы
онытам. Бер мәлдә барысы да
күз алдына килеп баса.

Әнием Зөлхәбирә Габдрахман кызы
Латыпованың бакыйлыкка күчкәнөнә
дә ундүрт ел булды. Ул 1928 елны Арча
районының Носы авылында дөньяга
килгән. Гаиләдә өч бала үскәннәр.
Апасы Фатиха, ике кызын калдырып,
бик яшлы үлеп киткән. Абыйсы
Шамил сугышта хәбәрсез югалган.
Әни берүзе калган. Шуңадырмы, ул –
ун балага гомер биргән Герой ана.
Авылның иң матур һәм оста гармун-
чысы Мөхәммәткамил исемле егет
белән 1949 елда гаилә коралар. Әтине
шул елны армия сафларына чакыралар.
Апабыз Гөлзәмирә 1950 елны – әтибез
армия хезмәтендә чагында дөньяга
аваз сала. Шуннан бер-бер артлы тагын
тугыз бала дөньяга килгән. Мәктәпне
тәмамлагач, кайсыбыз кая укырга
китеп бардык. Арабызда кибетче дә,
хисапчы да, табиб та, авыл хужалыгы
белгече дә, укытучы да бар. Сеңлем
Хәлимә, медицина көллиятен тә-
мамлап, онкология диспансерында
инде 39 нчы елын хезмәт куя. Әти-
әниебезнең һәркайсыбызны һөнәрле,
жәмгыятькә кирәкле кеше итеп тәр-
бияләве, әлбәттә, мактауга лаек.
Ул балаларга укуны дәвам итәргә мөм-
кинлек тудыру жиңел булмагандыр
аларга. Өстәвенә, һәрберебезгә никах,
туй уздырасы...

Әниебез бик булган кеше иде.
Ашау-эчү, өйдәге пөхтәлек – бар да
искитәрлек. Әтибез дә тырыш-эшчән
булды: комбайнер, балта остасы, кыс-
касы, житмеш төрле һөнәр иясе.
Өйдәге йорт жиһазлары бар да аның
кулы белән эшләнгән. Төрәзә йөзлеклә-
ре, көянтәләр, хәтта трактор һәм ат
каналары, арбаларга кадәр ясый иде.
Уңган-булган әти-әни белән юклыкта
үсмәдек. Әни бар нәрсәгә өлгәрә иде.

Әнинен тагын бер гажәеп гадәте:
безне орышканын һич хәтерләмим.
Ярамаган эшебездән ике жөмлә белән
туктата: «Әтигезгә әйтәм», «Әтигез
кайта». Без шым булабыз. Өстәл ар-

тында 11 кашык, әни ит бүлә. Тавык
ите булгандыр инде ул. Шулай истә
калган. Иң элек әтигә алып куя, анна-
ры китә сорап: «Кызым бу кискәне
ашыйсыңмы?» «Юк», дисәк, икенче
кискәне күрсәтә. Шундый сабырлык
белән сорый, исең китәр. Үзенә кал-
дырганмы-юкмы... Хәзер искә төшсә,
йөрәк әрнеп куя.

Авылда – Сабан туге. Кеше бәйрәмгә
жыена, ә безнең әни: «Сабан туген
яратмыйм», – дип, жыенга чыгудан
баш тарта. Нигә шулай иткәнөн үскәч
кенә аңладым: кешелеккә кияргә
күлмәге булмаган бит аның, акчаны
үзенә тотарга кызганган. Һаман бала-
лар, дигән. Ә безгә күлмәге дә, санда-
лие да кирәк, әнигә генә өлеш калма-
ган.

Без йокларга ятканда ул әле аяк
өстендә, без торганда – мич янында:
ашарга пешерә. Ничек барына өл-
гергән? Зур гаиләгә күпме бияләй,
оекбаш бәйләргә дә кирәк. Кул белән
утын кискәбез, кул белән кер юабыз,
кодан су ташыйбыз – барысы да әни
белән бит! Жәй көне «уфалла» арбасы
белән печән ташыган чаклар да күз
алдынан китми.

Әниебез кайналасын һәм әтинен
гарип апасын тәрбияләп, соңгы юлга
озаткан кеше дә бит әле. Бер анага
никадәрле эш йөкләнгән булган.
Беркайчан да әнинен, эш күп, арыдым,
дигәнөн, йокым туймады, дип зарлан-
ганын ишетмәдек.

Әти белән әни бер-берсен хөрмәт
итеп, бик яратышып яшәделәр. Әни
ишегалдында берәр эш белән мәшгуль
вакытта әти эштән кайта. Алар күптән
очрашмаган кебек, озак кына сөйлә-
шеп торалар. Бер-берсен яратулары
әллә каян күренеп тора. Менә шул
олы мәхәббәттән без туганбыз!

Эти белән әни 46 ел бергә гомер иттеләр. 1995 елда 65 яшендә әти-нең гомере өзәлдә. Аны соңгы юлга озатканда әни: «Әтигездән соң өч көн дә яшәмәсәм иде», – дип елады. Шундый зур югалту, ачы кайгы булды ул безнең өчен. Бигрәк тә әнигә! Ярый әле сәңлебез Гөлбәгдә төп йортка күченеп кайтты. Әнине бик тәрбияләп, тату гомер иттеләр. Әле дә сәңлебез төп нигезне саклап яши. Без аңа барыбыз да рәхмәтле.

Каты авырудан соң әниебез 81 яшендә вафат булды. Йөзеннән елмаю китмәгән киң күңелле, изге жанлы, йомшак сүзле кадерле әниебезнең урыны жәннәт түрәндәдер. Аллага шөкер, аның өчен дога укып торучы балалары бар.

Пауза КАМАЛЕТДИНОВА.

Яшел Үзән районы, Осиново бистәсе.

Еллар узса да, укучылары күңелендә жылы хатирәләргә өртәләр сакланган, бары матур хисләр белән генә искә ала торган укытучылар була. Әгерҗе районы Ләбиб Айтуганов исемендәге Девятернә төп гомум белем бирү мәктәбендә фидакар хезмәт куйган, 36 ел балаларга татар теле һәм әдәбияты укыткан ветеран укытучы Шәрипова Гәлия Мәгъсүм кызы – әнә шундый мөгаллимнәрнең берсе.

1963 елның 6 апрелендә, апасы Газиләдән соң гаиләдә икенче бала булып дөньяга килгән ул.

– Әти-әнием – колхозчылар. Өлкән яшьтәге әбиәм һәм бабам бар. Соңрак, көттереп кенә, энем Марат туды, – дип искә ала Гәлия Мәгъсүмовна балачак елларын. – Безнең чорда туганнарда бакчага йөрү элек-мәде, ул елларда балалар бакчасы юк иде әле. Ярты ел әзерлек дәрәсләренә йөргәч – яшем житеп беренче сыйныфка укырга кердем. Октябрят, пионер булдым, соңрак комсомол сафларына кабул ителдем. Без чын патриотлар булып үстек.

Девятернә сигезьеллык мәктәбендә укыганда «Беренче адымнар» әдәби-ижат түгәрәгендә каләм чарлый Гәлия ханым.

– Түгәрәк житәкчебез Әлфирә Фәтхетдинова күңелләребездә шигърият дөньясына, ижатка мәхәббәт тәрбияли алды, – ди ул. – Шигырь, хикәя, нәсерләребез «Жиңү юлы» (хәзерге «Әгерҗе хәбәрләре») газета-сында басылды.

Язучылар, шагыйрьләр белән очрашулар күңелендә якты истәлек булып саклана аның. Разил Вәлиев, Рәдиф Гатаулин, Роберт Миңнуллин кебек шагыйрьләр кулыннан алган автографлы китапларының урыны әле дә китап шкафының иң югары киштәсендә.

Кадыбаш урта мәктәбен тәмамлаганнан соң Казан дәүләт университетының филология факультетына – татар теле һәм әдәбияты бүлегенә укырга керә ул. Флера Сафиуллина, Хатыйп Миңнегулов, Диләрә Тумашева, Флера Ганиева кебек галимнәрнең лекцияләрен тыңлау, Хәсән Туфан, Әмирхан Еники кебек язучылар белән очрашу, язучы Мөхәммәт Мәһдиев лекцияләрендә утыру насыйп була аңа.

– Яшьлегемнең иң матур чоры булып күңел түрәндә уелып калды ул еллар. Укудан соң «Каз канаты» бию ансамбленә йөрәп, илебездә төрле шәһәрләрендә гастрольләрдә булып кайтуларны мәңгә онытасым юк, – дип, жылы хатирәләрен күңелендә яңарта Гәлия ханым. – Студент еллары төрле практикалары белән дә кадерле булды. 1 нче курсны тәмамлагач, фольклор экспедициясендә Пенза татарлары белән аралашырга туры килде. Халык телендәге фольклор әсәрләрен жыеп кайттык.

Кичләрен авыл халкына концерт куя идек. 2 нче курстан соң гарәп теле укытучыбыз Жәмил Зәйнуллин Ташкентка диалектологик практикага алып барды. Максатыбыз: анда яшәүче татарлар телен өйрәнү иде. Һади Такташның улы Рафаэль Такташны күрү, атаклы рәссам Чыңгыз Әхмәров остаханәсендә булу үзе генә дә ни тора!

4 нче курстан соң музей практикасын Ленинград шәһәрәндә уздык. Сихри ак төннәргә сокланып, данлыклы Эрмитаж, төрле музейлар аша рухи яктан баеп кайттык... Университетны тәмамлагач, юлама

белән туган авылым Девятернәгә татар теле һәм әдәбияты укытучысы булып эшкә кайттым. Балаларда туган телгә, туган жиргә, аның тарихына мәхәббәт тәрбияләргә тырыштым. Сыйныф житәкчесе буларак, укучыларымда әхлак сыйфатлары тәрбияләүгә өстенлек бирдем. Колхозлар яшәгән, радиоузеллар эшләгән вакыт. «Тамчылар» дигән радиотапшыруымны авыл халкы көтеп ала иде. Анда авыл һәм мәктәп яңалыклары, хөрмәтле шәхесләр белән әңгәмәләр, котлаулар урын алды. Соңрак укучылар белән тапшырулар эшләп, мәктәп яңалыкларын чагылдырып тордык.

Башкарган эшләребез күп булса да, артык зур дәрәжәләргә омтылмадым. Район мәгариф бүлеге, район башлыгы, Татарстан Мәгариф һәм фән министрлыгы Грамоталары минем өчен зур бүләк. Мин – гади укытучы. Авыл укытучысы. 2020 елда «Авыл укытучысы» республика бәйгесендә «Белемнәрнең көнкүрештә чагылышы» номинациясе буенча жиңүче булдым. Укучыларым онытмыйлар: бәйрәм саен котлаулар юллылар, очрашкан вакытта мәктәп хатирәләре белән уртаклашалар. Үзләре дә әти-әни булган элекке укучыларымнан жылы сүзләр, мактаулар ишетү зур бәхет! Бәхетле шул мин: хезмәт юлым бушка узмаган! – ди фидакар укытучы.

*Гүзәлия ГАББАСОВА,
Девятернә мәктәбе укытучысы.
Әгерҗе районы.*

**Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuim@yandex.ru**

«УЛЫ-Ы-М!..»

Гөлнур САФИУЛЛИНА

– Суыткыч янына, идәнгә барам да утырам, барам да утырам... Ярты ел шуннан тормадым да, ахрысы. Нигә нәкъ менә анда утырганымны белмим... Уйлап-уйлап та исемә төшерә алмыйм. Бәлки, суыткычка аркамны терәгәч янган йөрәгемә жиңелрәк булыр дип уйлаганмындыр... Ә бәлки... Урам яктан, ишәктән кергән-чыккан кеше аннан шунда ук күренә – мин бертуктамай Рәмисне көткәнмендер... Юклығына берничек тә ышана алмадым...

Таң йокысы – иң татлы йокы.

Ул төнне алар икесе дә нәкъ менә төнге сәгать өчтә уяналар. Рәмзия ишегалларын әйләнеп керә. Тирә-юньдәге тынлыкны тыңлап, бер мәл басып тора. «Бигрәк тын – хәерлегә булсын», – дип юрый... Рәдифе: «Аягым авырта», – дип йокыдан бүленә.

2016 елның 28 июле була ул.

Төшке ашка кайтканда исә капка төбәндә аны кызы Эльвира каршы ала. Янында ят кешеләр дә бар, авылның шәфкать туташы да алар белән басып тора. «Кунаклар белән икән... Бәби ашы китергәннәр, ахрысы. Шөкер, табынга куеп сыйларлык бөтен нәрсәм житәрлек! Хәзер мунчаны да элдереп жибәрәм...» Икегә бүленгән тормышның теге ягында калган соңгы үй бу.

Ә бу ягында... Бу ягында...

«Әни, безнең Рәмис...»

«Ярый, кызым...»

«Әни, син һаман да берни аңламыйсыңмыни?!» – монысы да кызы Эльвира тавышы. «Аңлайм, нигә аңламаска?! Тик...» – монысын үзе әйтә. Кызы инде Рәмиснең хезмәттәшләре белән басуда булырга – әтисенә бу авыр хәбәрне житкерергә өлгергән. Рәдифе инде юлда икән...

Соңыннан медэкспертиза биргән белешмәдә барысы да төгәл азылган: «Гомере төнге сәгать өчтә өзәлгән...» диелгән. Әнисе уянып тынлыкны тыңлаган мизгелдә, әтисе: «Аягым авырта», – дип сызланганда... Рәмзиянең көче житә – карый: улын шактый газаплаганнар, иң зур жәрәхәтләр аягында, бигрәк тә тезендә.

Ә өч көн элек... 25 июль көнне Рәмис авылга кайта – көтү чираты житкән була. Туп-туры сыерлар янына килә – әнисен алыштыра. Икенче көнне дә көтүдә була ул – әле ике сыер асраган чаклары. Апасы Эльвира да кызы белән авылда вакыт: кичен бергә көнбагыш басуына барып, Амелияне фотога төшерәләр. Рәмиснең кулында алты айлык яраткан сөңдесе. Икенче фотосурәттә – барысы бергә. Әтиләре комбайн белән яңа гына өй янына кайтып туктаган. Тормыш түгәрәк! Бәхетле икәнәңне нигәдер күп вакыт бәхетле мизгелләр узгач кына аңлайсың шул...

– Мин үзем Шекә дигән авылдан. Моннан турыдан 13 чакрым... Жырчы Гөлзадә Сафиуллинаның туган авылы ул, йортларыбыз кара-каршы диярлек. Рәдифнең иптәш малае Римнур безнең авылга бер кыз янына үзен мотоцикл белән алып менәргә сораган Рәдифтән. Шулай таныштык... Биш ел очрашып йөрдек без! Әни аны шундук яратты. Рәдиф өч яшь ярымнан үги әни белән үскән. Әни исә аның мәрхүм Фирая әнисен белгән – шуңа да якын тоелды бугай.

Фото: Анна Арахамия

Эти дә: «Тәрәзә кагып йөрмә, улым, туры өйгә кер», – дия иде. Рәдифнең әтисе бөтен Арча районына данлыклы комбайнчы икәннән белгәнә дә бик теләп бирде мине эни аңарга. «Аларга барсаң, бездәге кебек печән әзерләү мәшәкатеннән котылырсың, кызым», – диде.

Әйе, Мәмсәгә – әтиле-уллы атаклы комбайнчы Хәбибуллиннар нигезенә килен булып төшә Рәмзия. Әмма кайната-сы Рәссам ага дүрт елдан мәрхүм була – көтмәгәндә яман чир алып китә аны. Штурвал Рәдифкә генә кала. Комбайнчы ярдәмчәсе булып ире янына ул чакта... Рәмзия үзе чыга. «Дон-1500» комбайнында ашлык суктыралар. Әмма әллә кай арада уллары Рәмис үсеп житә: әтисе янына кабинага ук үрмәли. Хәер, Рәмзия дә ашлык, иген тирәсеннән әллә ни ерак булмый – 27 ел ыңдыр табагында эшли. Орлык чистарта, чәчүгә симәнә әзерли, агүлй...

Син газизләрдән-газиз балаңны салкын кабергә салдың дип кенә тормыш туктамый. Рәмисне жирләп берничә көн узуга капкадан «Ташкичү» хужалыгы рәисе Марат Кәнәфиевич килеп керә: урып-жыю вакыты бит, комбайнны тик тотып булмый. Иреннән алда Рәмзия сүз башлый: «Чыгар эшкә, тик янында бик ышанычлы кеше булса гына...»

– Рәдиф тә ул чакта үз хәлен үзе генә белгәндер. Ир-ат күп сөйләми, безнеке бигрәк тә аз сүзле. Мин аны кырга ялгыз жибергә курыктым. Аңа ярдәмче итеп ул елны Әнвәр абыйны куйдылар. Минә дә амбар мөдире Вәгыйз абый Шакиров эшкә чакырып алды. Кырдан кайткан ашлыкны үлчәп торырга куйды. Аннан отчетны да эшләргә кушты. Гомердә дә бу эшне берәүгә дә ышанып тапшырганы юк иде.

Баштанаяк эшкә генә чумдырып калмый, ул Рәмзиянең һәр адымын күзәтә. «Кайтышлы зиратка керергә уйлыйсың икән, башта шалтыратып әйт», – ди.

– Тиз-тиз атлаганда, безнең өйдән ыңдырга кадәр жиде минут. Эш көне сәгать сигездә генә башланса да, мин инде жидедә үк чыгып китә идем – зиратка керәсем бар бит. Рәмис көтә! Бер көнне кабере янында дога кыла башлаганымны беләм, калганын хәтерләмим... Вәгыйз абый шуңа минем өчен борчыла иде. Хатын-кызга зиратка йөрергә ярамый, дип тә карадылар. Хәзрәтебездән сорадым. «Кермә дип ничек әйтим?! Ул бит синең балаң... Аллаһы Тәгалә үзе кичерер», – дип җавап бирде ул. Бер туктыйсың син анда йөрүдән, диде. Биш ел йөрдем... Зиратка кермичә туры китсәм дә, Рәдиф кайтканчы капка төбәндә утырам. Үзем генә ишекне ачып керә алмыйм – өйдәге ялгызлыгымнан куркам. Кайнанам да юк иде бит инде: улыбызга кадәр бер ел элек кенә жирләдек аны. Эни белән килен-кайнана булып 27 ел бергә яшәдек...

Рәмиссез озын-озак бер ел уза. Кабат урак өсте житә. Беркөнне аны хужалыкның агрономы Фәрит абый туктата:

– Сеңлем, ирең янына үзең чык – Рәдиф янында бул. Эш белән хәсрәтне дә жиңәрсең... – ди.

Рәмзия бу кинәшнә тыңлый: урак өсте житүгә аның кабат комбайнчы ярдәмчәсе булып китүенә инде алты ел.

Урып-жыю вакытында көннәре бик иртә башлана аларның: сәгать жиде тулырга ун минутта инде заправкага кереп басалар. Комбайнга көне бие туктамыйча эшләү өчен ягулык күп кирәк – 500 литрга кадәр. Комбайнчы кабинадан төшкәнчә, ярдәмчәсе ягулык багына менәр өчен инде баскычны жайлап куярга тиеш. Юк, ул әле комбайн кузгалып киткәнчә үк кабинаны юып-жыештырып, тузаннарын сөртеп чыгарырга тиеш. Су яки чәй әзерләп чыгу да аның вазыйфасы. Иләкне чистарту, көйләү дә... Тагын комбайнчы белән аның ярдәмчәсе генә аңлай торган әллә никадәр мәшәкатләр. Тешне сындырырлык терминнар!

– Әйткәнәмчә, әти – кайнатам да алдыңгылыкны бирмәгән. Ул да техниканы биш бармагы кебек белгән. Рәдиф дә шундый... Махсус югары белеме булмаса да, ул бик башлы. Хужалыкта аны бер дә эшсез тотмыйлар. Теләсә кайсы техниканы ремонтлай ала. Менә бүгенгә көндә без эшли торган Клаас Лексионга (Claas Lexion) утырганына 16 ел. Бер кулда булганга, карап торганга гына комбайн шулай олак эшли ала, диләр. Әле бит икешәр норма суктырган еллар да аз түгел. 35810 центнер суктырып, Рәдифнең республика күләмендә бүләкләнгәне, «Иң яхшы комбайнчы» исеменә лаек булганы бар. Аңа бирелгән Мактау көгазыләр, Рәхмәт хатлары байтак. Яратып эшли ул! Берәр йомыш белән Кенәргә барырга чыксаң та, туктап, басуда үскән игеннәрне карамыйча калмый. «Агроном», дип көләм. «Арпа инде башын салган, уракка төшәргә вакыт», – ди ул. Комбайнны төмам ремонтлап бетермичә, кырга чыкканы юк. Аның каравы, бер ура башлагач, туктап тормыйбыз инде.

Икәү бергә эшләргә рәхәт безгә. Комбайн белән бәйлә нәрсә турында әйтсә дә, беләм хәзер. Кирәк вакытта, рульгә дә утыра алам. Тик рульне биргәнә юк. Ә Рәмискә ышана иде... Ят кеше түгел бит, ачуланганын да уздырып жиберәм. Эштә төрле вакыт була, кайчак өлгермисең. Яки ул уйлаганча эшләмисең. Әйткәнчә түгел, уйлаганча! Мин инде аны яргы сүздән, күз карашыннан үк аңларга өйрәндем.

Басуда рәхәт... Арышның серкә очырган чагын яратам. Аның шулай дуга-дуга булып утырганы – иң матур вакыт бугай. Өч комбайнның берьюлы кузгалып, басу түренә юл алуы да бик матур. Шаулап утырган игеннәр ургычка кереп китәләр дә, тезем-тезем булып артта ятып калалар. Гаҗәеп күренеш! Эш – юаныч, дип юкка әйтмәгәннәр. Кайчан да булса дөньяның матурлыклары да күземә чалыныр, дип уйлый да алмаган көннәрем бар иде. Бер көнлек кенә борчуың булса, эш уйларны оныттыра, әлбәттә. Тик бу хәсрәт ахыргача безнең белән инде. Әмма эш кайгыңны барыбер жиңеләйтә. Мин баламны югалту ачысын эш белән жиндем дия алам... Мәшәкате күп булсын, онытылсын дигәннәрдер инде, хужалыкның ревизия комиссиясе рәисе итеп тә куйдылар. Яз көне орлыкны чәчүгә дә үзәбез әзерлибез – Рәдиф белән бергә агүлйбыз хәзер. Иртән алты тулганчы инде амбарга эшкә менәбез, симәнәне тракторга төйибез. Сыер инде тотмасак та, терлекләр асрыйбыз әле. Кыяр-помидор утыртмыйча калган юк. Эшкә бик иртә китеп, шактый соң

Дуслары күптән гаиләле – балалар үстерәләр,
Рәмис кенә һаман да егерме дүрттә...

Тәкъдир » мин язмышны җиңдем

кайткач, су сибәргә генә авыррак... Ут кебек урак өсте дип юкка гына әйтмиләр...

Комбайн кабинасында өченче кешегә урын юк. Әмма алар гел өчәү! Өченче кеше, әлбәттә, Рәмис. Ул да шушында утырган, шушы кырларны күргән ләбаса. Теләсәң-теләмәсәң дә, телгә аның исеме килә дә керә.

– Басу читен урганда, әрәмәлек яныннан узганда, Рәдиф: «Әнә теге шомыртның шомырты тәмле», – ди миңа. «Каян беләсәң?» – дим. «Рәмис барып ашап карады аны, ул әйтте», – ди. Чикләвек турында да Рәмис исемен кушып әйтә. Комбайннан төшеп калдыммы, басуда Рәмис белән сөйләшә башлыйм. Анда улыма кылган догаларым да тизрәк барып җитә кебек. Нигәдер шулай тоела... Үз хәсрәтенә үзәң бикләнергә ярамый. Дөньяга чыксаң, синәң кебек хәсрәт кичергәннәр очрый – ялгыз түгеллегенә аңлайсың...

Әйе, тормыш бер урында тормый, гел алга бара. Тырышлыкларын, хезмәтләрен күрәләр – бу да юаныч. Узган ел йортка әнә хезмәт хақына 15 тонна ашлык кайткан. Рәдифе үз куллары белән тегермән ясап куйган – сораган кешегә онны УАЗ машинасы белән илтәп үк бирәләр. Тагын ике оныклары туган. Күңел юанычлары! Әмма иң зур юаныч – Рәмис кәргән төшләр. Аларын аена, елына гына түгел, көннәренә кадәр хәтерлиләр! Үлүгә апасының төшенә кереп: «Мин өч елдан сезнең янга кайтам», – дигән булган: нәкъ өч елдан Эльвира Әмилен тапкан... Биш елдан соң 5 сентябрь көнне Рәдифнең төшенә кәргән. Улыбыз исән икән бит, инде моны әнисенә ничек әйтергә дип аптырап торган әтисенә: «Үземне кыйнаганнарын сизмәдем, әти», – дигән... Хастаханәдә әнисен тәрәз шакып уяткан...

– Әйе, ул гел безнең белән инде. Аны озатуга башланды ул моңизалар...

Рәмиснең жидесен үткәргән көнне почтага Амелиягә дип ул заказ биргән күлмәк, туфли кайтып төшә... Икенче елны ук кабере өстенә җир җиләкләре килеп чыга. Ул яраткан җиләкләр! Аннан – борчак тишелә!

Казан метрополитенының полиция бүлегендә бергә эшләгән дусларының һәр елны 11 августта – Рәмиснең туган көнендә җыелып Мәмсәгә кайтуы да бер моңиза кебек тоела әни кешегә. Онытмыйлар! Узган ел әнә капка төбенә 12 (!) машина кайтып туктаган!

...Ул төндә Рәмиснең тулай торактагы бүлмәсендә нәрсә булган – бу серне ул мәңгелеккә үзе белән алып киткән. Фатир алырга җыенган булганнар: уллары кулындагы әлегә акча соңыннан бүлмәсендә табылмаган.

– Аллаһы Тәгалә үзе янына безнең Рәмис кебек тырыш, булдыклы, эчми-тартмый торган яхшы кешеләрне генә ала дигән үй да күңелгә бер юаныч. Иң авыры алты ай булды. Юк, биш елы... Ничә еллар: «Соңгы минутында «әни» дип әйттеме, әллә юкмы икән?» – дип уйладым. Гел шул сорауга җавап эзләдем. Әйткәндер... Күңелемнән гел сөйләшәм, улым, дип дәшәм...

«Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» бәйгесенә Арчада узган зона турында таныштык без Рәмзия белән. «Язмышым – минем һөнәрем» номинациясендә җиңү яулады ул. Сәхнәдә барысы да әйтелмәде: һөнәре – аның юатучысы, коткаручысы, киләчәккә алып баручысы да.

Гөлнара МӨХӘММӘТХАНОВА,
«Бөгелмә урманчылыгы»
дәүләт казна учреждение-
се лесничие. «Хатын-кыз –
ел үрнәге» номинациясе
җиңүчесе (2019)

Бу зур бүләк миңа мәктәп укучылары белән эшләгән өчен бирелде. Урманга сакчыл караш тәрбияләү һәркемгә балачакта ук салынырга тиеш. Менә шуның өчен үзезездә «Яшел патруль» дигән урман лесничие оештыру идеясе белән чыккан идем. Без балалар белән бергә урман-паркларга нигез салабыз – агач утыртабыз (үзе утыртканны кисәргә кемнең генә кулы күтәрелер икән?!), урманны чүп-чардан арындырабыз, алар өчен урманда экскурсияләр оештырабыз, ачык дәресләр үткәрәбез. Укучылар экологик темага спектакльләр әзерлиләр, урман байлыгын саклау темасына әзерләгән проектлары белән республика күләмәндәге конкурсларда катнашалар, кошлар өчен җимлекләр ясыйлар, кул астындагы төрле материаллардан Яңа ел чыршылары иҗат итәләр – яшыл төсләренә һәм өлкәннәргә бәйрәм вакытында үсеп утырган чыршыларны кисү кирәк-мәвен күрсәтәләр... Безнең бу үрнәкне җитәкчелек республиканың барлык урман хужалыкларында оештырырга тәкъдим итте.

Барысы да иста: көтелмәгән җиңү булды ул минем өчен. Үзеңне бит гап-гади хатын-кыз итеп тоясың, гап-гади эш белән шөгыльләнәсең кебек. Һәм көннәрдән бер көнне шундый тантаналы шартларда, шундый зур сәхнәдә бүләк аласың. Үз-үзең каршында баян ничек күтәрелмәсен инде?!

Миңа еш кына илнең башка төбәкләрендә эшләүче коллегаларым белән аралашырга туры килә. Җитәкче буларак, гел үземне үстерергә, камилләштерергә дә тырышам. Күптән түгел «Ораторлык осталыгы» дигән курс уздым. Анда иң элек үзең белән таныштыру кирәк иде. Барысы да нәкъ менә шушы бәйгедә җиңүемә игътибар иттеләр, шуның белән кызыксындылар. Ахыры: «Их, бездә мондый конкурслар юк шул...» – диделәр.

Хатын-кызны, аның уңышларын тану – бик мөһим әйбер икәнлеген тагын бер тапкыр аңладым шунда.

2019-2024

БЕЗНЕҢ ЖУРНАЛГА НИЧЕК ЯЗЫЛЫРГА

ПОЧТА АША ЯЗЫЛУ

«Почта России»ның «Подписные издания» (ПАП) рәсми каталогы буенча
Татарстанлылар өчен бер елга язылу индексы – **П8299**
ярты елга язылу индексы – **П2204**
Республикадан читтә яшәүчеләр өчен индекс – **П0279**

ОНЛАЙН ЯЗЫЛУ

Компьютер аша

Смартфон аша

- 1 Почта России сайтына кереgez:
<https://podpiska.pochta.ru/>

- 1 QR-код буенча кереgez

- 2
-
- Төбәкне/шәһәрне үзгәртеgez
- «Сююмбикэ» дип язып, журналны эзләп табыгыз

- 2
-
- Менюга кереп, төбәкне/шәһәрне үзгәртеgez
- «Сююмбикэ» дип язып, журналны эзләп табыгыз

- 3 Тәкъдим ителгән алгоритм буенча барыгыз

- 3 Тәкъдим ителгән алгоритм буенча барыгыз

РЕДАКЦИЯДӘ ЯЗЫЛУ

Килеп алу шарты белән
ярты елга язылу бәясе – **360 сум.**
Теләсә кайсы айдан язылырга мөмкин.

Яртыеллыкка язылырга өлгерми калучылар һәр айның 15 енә кадәр язылып, журналны киләсе айдан алдыра ала.

Хәзер «Сөембикә» журналын Wildberries, Kazan Express, Ozon, «Татмедиа» онлайн кибетеннән дә сатып алырга була.

БЕЗНЕ УКЫГЫЗ
Сайтта: www.suuyumbike.ru
ВКонтактеда: vk.com/suumbike
Телеграммда: <https://t.me/suumbike>

РЕКЛАМА

16+

ӘНИНЕН КҮЗЛӘРҮ, ӘТИНЕН СҮЗЛӘРҮ

Бу жыр иң кадерле кешеләребезгә – әниләргә, әтиләргә багышланган. Күз алдында һаман бер картина: туган йорттан, әти-әни яныннан ерак юлга чыгарга әзерләнәбез. Инде жыеласы – жыелган, юл догалары укылган... Күңел каядыр ашкына!.. Сабуллашабыз да хәзер... Тик менә әти белән әни генә моңсулар. Әнинең күзләре яшьләрен яшерә. Әтинең тавышы калтырап чыга... Безгә китәргә кирәген дә аңлыйлар, жибәрәселәре дә килми... Их, әнинең шул күзләре!.. Никәдәр сагыну, ярату аларда! Их, әтинең шул сүзләре!.. Никәдәр жылылык, кайгырту аларда! «Мәңгелек мәхәббәт» жыры әнә шул хис-кичерешләр тәсирендә туган. Шагыйрь Рафис Корбан белән композитор Рим Хәсәнов язган бу жыр Зөһрә Сәхабиеваның күңелләрне иркәли торган моңлы тавышы белән жаннарны актара... Жырның язылу тарихы да үзенчәлекле икән. Шагыйрь Рафис Корбан менә ниләр сөйли.

Мәңгелек мәхәббәт

Рим ХӘСӘНОВ көе
Рафис КОРБАН шигыре

Кайларда йөрсәм дә,
Ни генә күрсәм дә,
Иңемә тау хәтле
Басса да авырлык,
Бар ике юлдашым
Жанга көч алырлык –
Әнинең күзләре,
Әтинең сүзләре.

Ул күзләр күңелнең
Сафлыгын күзәтә,
Юлыңда ялгышсаң,
Ул сүзләр төзәтә.
Күк булып төбәлгән
Әнинең күзләре,
Жил булып пышылдый
Әтинең сүзләре.

Хәерле юл теләп
Қалдылар кул изәп.
Йөргәндә еракта
Юлларда ил гизеп,
Беркайчан онытмам
Жанымны жылыткан
Әнинең күзләрен,
Әтинең сүзләрен.

«Мәңгелек мәхәббәт». Октябрь ахырларында Рәшит Ваһапов фонды үткәргән «Шәрык базары» төрки эстрада фестивалендә Башкортстан жырчысы Идрис Газиев Рим Хәсәновның шушы жырын башкарды. Бу жырны башка жырчылар башкаруында да әледән-әле иштергә туры килә. Күбесенчә, Башкортстан жырчылары башкаруында. Тик бу фестивалдә ул башка сүзләр белән жырланды. Рим Хәсәновның үзе язган сүзләргә.

Мәңгелек мәхәббәт
Әнинең күзләре,
Юлларга әйтелгән
Әтинең сүзләре.
Соң гына аңлыйбыз
Күңелнең аклыгын,
Күзләренң сафлыгын,
Күзләренң сафлыгын...

Безнең Татарстан радиосы фондында Зөһрә Сәхабиева башкаруында минем сүзләргә язылган язмасы саклана бу жырның. Сәнгать советы тарафыннан кабул ителгәнә.

Бу язманың барлыкка килү тарихы болай булды. Зөһрә Сәхабиева белән Хәйдәр Бигичевның аеруча популяр чаклары, яшь чаклары. Икесе дә опера театрында эшлиләр. Хәйдәр – операда, Зөһрә театрының концерт бригадасында, әледән-әле икесе бергә төрлө төбәкләргә концертлар белән дә йөрәп торалар. Аеруча Башкортстан якларында күп булалар иде. Еш кына Башкортстан композиторлары, шагыйрьләре иҗат иткән жырларны өйрәнеп Казанга да алып кайталар. Сиксәннәнчә еллар урталары иде бу. Шундый гастрольләренә берсеннән Зөһрә өр-яңа жыр өйрәнеп кайткан. «Мәңгелек мәхәббәт» исемле. Рим Хәсәновның да популярлыкның пигына күтәрелгән заманнары. Безнең Сара Садыйковабыз шикелле ул да Башкортстанда халык күңеленә тирән үтеп керә торган жырларны бер-бер артлы иҗат итеп кенә тора. Моңысы да шундый популярлык яулаган жыр булып чыкты. Зөһрә жырны студиядә яздырды да, сәнгать советында тыңлауга куйдык. Мин ул чакта радиокомитетның музыкаль тапшырулар редакциясендә әдәби редактор, студиядә языла торган бөтен жырларда да сүзләренәң камилләгә өчен җаваплы кеше. Ә сәнгать советында бик таләпчән, жырның көен дә, текстын да, башкару осталыгын да бөтен яктан тикшереп кенә кабул итә торган югары зәвыклы белгечләр утыра. Сүзләрен Сибгат Хәким, Гөлшат Зәйнашева, Фәннур Сафин, Роберт

Миңнуллин кебек шагыйрьләр энә күзеннән үткәрә. Рим абзыебызның сүзләрен дә тәнкыйтьләп ташладылар бит. Югыйсә көе шулкадәр үзәккә үтеп керә торган, әти-әниләрен сагынып яшәүче безнең ише авыл балаларын тетрәндерә торган жыр! Төшөп калса, әрәм була бит! Зөһрәнең генә түгел, музыкаль тапшырулар бүлгә редакторы Рафаэль абый Ильясов белән минем дә кәеф кырылды.

– Рафис, яңа сүзләр язып бир әле, әниләр турында жыр бит. Башкортстанда жырладым, бөтен кеше ис китеп, яратып тыңлады, – ди Зөһрә. – Көеннән бигрәк, сүзләре үзәккә үтеп керә.

– Шигырь буларак эшләнеп бетмәгән бит, – ди Гөлшат апа. Сәнгать советы әгъзасы бит: аның сүзендә дә хаклык бар.

Жырны саклап калыр өчен, минем шулай берничә композиторга яңа текстлар язып биргәнәм булды. Бу юлы да шулай эшләргә туры килде. Рим абый әйтергә теләгән фикерне саклап, шул ук исем белән өр-яңа шигырь яздым. Зөһрә яңадан студиядә тасмага да яздырып алды яңа сүзләргә. Рим Хәсәновка телефоннан шалтыратып, язманы тыңлатып күрсәттем. «Бездә инде бу жыр таралды. Сездә Зөһрә жырлаган варианты булсын алайса», – диде Рим абый.

Менә шулай итеп бер үк көйгә бер үк исемдәгә ике жыр туды. Игезәкләр кебек. Икесен дә жырлый халык. Әйдә, жырласын. Жырның ертыгы юк, диләр бит.

Рафис КОРБАН, шагыйрь.

Фотоларда: Радиокомитетның тавыш яздыру студиясендә – уңнан сулга: Рафаэль Ильясов, Рафис Корбан, тавыш режиссеры Әминә Шаһиәхмәтова. 1984 ел.

Татарстанның халык артисты Зөһрә Сәхабиева.

**Сорауларга Казан шәһәренең
21 нче студентлар сырхауханәсе
неврологы Лилия ВӘЛИУЛЛОВА
җавап бирә.**

Бармак очларым кычыткан чаккан кебек чемердәп, оеп тора. Кайчак бармакларымның сизгерлегә дә югала, берни тоймаган кебек була. Бу нинди чирнең билгесе икән?

Тикшеренүне нидән башларга?

Санап үткән билгеләр буенча гына диагноз куюы кыен. Озакка сузмыйча, неврологка күренергә киңәш итәм. Тикшеренүне нидән башларга һәм нинди анализлар тапшырырга кирәген ул билгеләр. Бу очракта кан анализын тикшерү һәм кандагы шикәр күләмен ачыклау мөһим. Шулай ук умыртканың муен өлешенә рентген да ясату таләп ителә.

Вакыт-вакыт беләзектән кулым тотмый башлый. Кинәт кенә мускуллары йомшара да хәле китә. Кулымдагы эйберем дә төшеп китәргә мөмкин. Нилектән шулай була икән?

Моның сәбәпләре күп булырга мөмкин. Бәлки, умырткалыкның муен өлешендә үзгәрешләр бардыр. Протрузия, арка мие бүсере булып, арка миенең нерв җепселләре кысылганда шундый билгеләр күзәтелә. Жилкә, кулбашы мускулларына көч килгән вакытта да шулай була ала. Кайчагында бу билгеләр шикәр чире, төрле сәбәпләр аркасында килеп чыккан полинейропатия турында сөйли. Төгәл диагнозны ачыклар өчен невропатологка күренергә һәм тикшеренү узарга кирәк.

Бер урында озак басып торсам, билем авырта, аягымны кузгата да алмыйм. Иелеп бер эш эшләп булмый. Рентген узган идем, «косвенные признаки протрузии», диделәр. Бу процессны берәр ничек тоткарлап буламы?

Кызганыч, гәүдәбезне вертикаль хәлдә туры тотуыбыз белән без һәрдаим умырткалыкка көч китерәбез. Бер урында озак басып торганнан арка, бил мускуллары арый, аларда спазмнар барлыкка килә. Шуңа сәбәпле, умырткалыкта арка мие бүсере, протрузия кебек үзгәрешләр башлана. Болар барысы да – туры басып йөрүбез өчен түләү. Бу процессны тоткарлау һәм арка мие бүсерен булдырмый калу юлы, әлбәттә, бар. Ул – гимнастика. Арка, бил мускулларын йомшарту өчен махсус күнегүләр ясарга кирәк. Андый күнегүләрне табибтан да сорый аласыз, интернеттан да табарга була.

Кайчагында башым эшләми башлый. Фикеремне туплый алмыйм, әйтсә сүзем исемә төшми, агрессия барлыкка килергә дә мөмкин. Баш миенең эшчәнлеген берәр ничек яхшыртып буламы? Бәлки, махсус витаминнар бардыр?

Әлеге билгеләр баш миенең аруын күрсәтә. Акыл эшчәнлегә белән озак шөгыльләнгәннән яки бик көчле тәэсирләрдән дә шулай булырга мөмкин. Иң элек баш миегезгә ял бирегез. Саф һавада йөрегез, гаджетлар кулланмый торыгыз, йокыгызны туйдырыгыз. Әгәр шушы гади генә киңәшләр булышмый икән, неврологка күренегез. Бәлки, баш миен тукландыручы кан тамырларын тикшертергә дә кирәк булыр. Дәвалау чараларын, витаминнарны да табиб кына билгели.

СОРАУ—ҖАВАП

Казан шәһәренең 21 нче студентлар сырхауханәсе баш табибының гаммәви сәясәт буенча урынбасары
Зөһрә Гыйбадуллина ярдәме белән әзерләнде.

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып жиберә аласыз.

Сорауларга Казан шәһәре 1 нче балалар хастаханәсенең бүлек мөдире Ольга НАУМОВА җавап бирә.

3 яшьлек балабызның эче кибә. Өчәр көн тышка чыга алмый. Хәзер тәрәтнең көн дә булмавы норма санала дигәнне ишеткәнем бар иде.

Өч көнгә бер генә тышка чыгу берничек тә норма була алмый. Балаларның тәрәте көн дә булырга тиеш. Эч кибүен булдырмас өчен, аның рационына клетчаткага бай ризыклар – яшелчәләр, солы, карабодай ярмалары кертергә кирәк. Суны җитәрлек күләмдә эчмәгәндә дә эч кибү күзәтелә. Кайчагында әлеге проблема баланы чүлмәккә утырту тренингы белән бәйлә була. Әгәр гади генә ысуллар белән тышка чыгуны көйләп булмаса, баланы педиатрга яки гастроэнтерологка күрсәтегез.

12 яшьлек кызыбызның еш кына борыны каный. Тик торганнан гына да кан китәргә мөмкин. Нәрсәдән шулай булырга мөмкин дип борчылабыз. Ничек ярдәм итик балабызга?

Тикшеренүне лор табибка күренүдән башларга киңеш итәм. Еш кан китүнең сәбәбе борындагы кан тамырлары патологиясе, Киссельбах зонасында жәрәхәт, полип, аденоидлар булырга мөмкин. Бала йогышлы чирләр белән авырган очракта да борыннан кан китү күзәтелә. Кан басымы күтәрелүне дә белдерә ала ул.

Мондый вакытта эти-әниләрнең каушап калмавы, балага беренче ярдәм күрсәтә белүләре мөһим. Башны артка ташлау дәрәжәсиз, болай эшләргә һич ярамый. Борынга өч процентлы водород перексидендә чылатылган мамык кисәге яки салкын әйбер куеп торырга кирәк.

Балабызга 9 яшь. Бик еш эче авырта. Тикшеренгән идек, үт юлы дискинезиясе, диделәр. Туганда андый диагноз куймаганныр иде бит безгә. Каян килеп чыккан ул? Ничек дөваларга, чөнки диета сакламасаң, приступлар кабатлана.

Үт юллары дискинезиясе – үт куыгының һәм Одди сфинктерының функциональ эшчәнлегә бозылу ул. Сәбәпләре гаять күп булырга мөмкин – туклану режимы бозылу, инфекцияләр, стресс. Хәзерге балаларга хәрәкәт җитми, алар күбрәк утыру җаен карый. Үт куыгының эшчәнлеген өчен тиешенчә хәрәкәтләнү бик тә мөһим. Хәрәкәт җитәрлек булмаса, үт сыекчасы куера, кирәкле күләмдә бүленеп чыга алмый. Үт куыгы һәм үт юллары белән бәйлә проблемалар булганда диета саклау таләп ителә. Баланың рационында кыздырган, майлы, тозлы, ыланган ризыклар, яңа пешкән камыр ашлары булмаса тиеш. Шулай ук аның суны җитәрлек күләмдә эчүенә дә игътибар итегез.

Без авыл җирендә яшибез. Өч кечкенә балабыз бар. Кайчагында эчләре авырта. Андый вакытта, аппендицит булмага дип бик куркам, чөнки бала вакытта үземнең шулай булган иде. Эчнәң авыртуы җитдиге, юкмы икәннен ничек белергә? Эч авырта дип зарланган саен балаларны хастаханәгә алып барырга мөмкинлегез юк.

Эч авыртканда, чынлап та, дәрәжәсиз диагнознның үз вакытында куелуы бик тә мөһим. Эч төрле сәбәпләрдән авыртырга мөмкин. Кайчагында ул сәбәпнең бала гомеренә куркыныч тудыруы да ихтимал. Әгәр баланың эче авырту өстенә күңелә болгана, коса, температурасы күтәрелә, бала билгеле бер рәвештә генә ятарга мәҗбүр була икән, кичекмәстән ашыгыч ярдәм чакыртырга кирәк. Эче авырту баланың гомуми хәлен авырайтмаса да, еш кабатланып торса, баланы табибка күрсәтегез.

Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.

ЧӘЧӘКЛӘР ЭТИКЕТЫ

Чәчәкләр – табигатьнең безгә биргән иң матур бүләгедер ул. Алар тормышыбызны ямьли, күзләребезне иркәли, шатлыкка күмә, ләззәт китерә, кәефебезне күтәрә. Чәчәк бүләк итү – мәхәббәт, хөрмәт белдерү, ярату билгесе ул. Чәчәкләр иң популяр ай, мөгаен, март аедыр. 8 Март бәйрәмен матур гөлләмәләрсез күз алдына китерү мөмкин дә түгел. Хатын-кызларга карата иң зур игътибар – чәчәкләр биру. «Букет» сүзе француз теленнән килеп чыккан һәм матур итеп жыелган чәчәкләр дигәнне аңлата. Аларны дәрәс итеп бүләк итә белү – үзе бер сәнгать. Этикет буенча белгеч Айсылу ГАРИПОВА чәчәк этикеты кагыйдәләре белән таныштыра.

Фото: Марина Мартюшева

?

Кемгә нинди гөлләмәләр бирергә ярый?

Чәчәкләрне нинди очракта бүләк итүгә, кешенең шәхесенә, яшенә карап сайлыйлар. Мәсәлән, балаларга зур булмаган гөлләмәләр биру отышлы. Чәчәкләр арасында кечкенә генә бер шоколад йә уенчык булса, алар тагын да куаныр. Яшь кызлар өчен алсу, зәңгәрсу, пастель төсөндәгә чәчәкләр килешә. Бу – пионнар, розалар, ләләләр булырга мөмкин. Хатын-кызларга купшы чәчәкләр бүләк итү килешләр. Мәсәлән, лилияләр, хризантемалар.

?

Чәчәкләрне нинди очракларда бүләк итәргә?

Моның өчен сәбәпләр җитәрлек: күптән көтелгән очрашу, туган көн, 8 Март яки Укытучылар көне. Чәчәкләрне игътибар, хөрмәт яки симпатия билгесе буларак, бер сәбәпсез дә бүләк итәргә ярый. Чәчәкләрне еш биру буенча аерым кагыйдәләр юк. Әмма кызлар фикеренчә, бәйрәмнәр белән генә чәчәкләргә кирәкми. Дәрәс әйтәм бит?!

?

Ир-атларга чәчәк бүләк итәләрме?

Әлбәттә! Аңа бүләк ителгән гөлләмә кыюлыгын, тәвәккәллеген асызыкларга тиеш, шуңа күрә көчле затларга нәфис чәчәкләр бүләк итмиләр. Этикет кагыйдәсе буенча, аларга караңгырак төсмердәгә бөртөрләр, бер сорттагы чәчәкләрдән гөлләмә ясала.

Классик вариант: гладиолустар, гербералар, хризантемалар. Ир-атлар өчен гөлләмәләр гадирәк һәм тыйнаграк, бизәкләрсез булырга тиеш. Төргәгә дә гади булсын. Ир-атка атап алынган чәчәкне бүләк иткәндә янында хатыны булса, гөлләмәне аңа бирегез. Бу – этикет таләбе.

?

Чәчәкләрне кабул итү тәртибе

Рәхмәт әйтеп алып, төргәктән сүтеп, шундук вазага утыртыгыз. Бүләк иткән чәчәкләрне читкә куеп торы, оныту – әдәпсезлек. Берничә букет бирәләр икән, һәрберсен аерым вазага утыртыгыз. Алар бәйрәм барган бөлмәдә торсын. Яхшырак саклансын дип, кунаклар алдында балконга чыгарып кую да этикет кагыйдәләрен боза. Кечкенә гөлләмәне өстәлгә үк куярга була, әмма ул кунакларга комачауларга тиеш түгел.

?

Гөлләмәне ничек дәрәс бүләк итәргә?

Бүләк иткәндә гөлләмә сул кулда булырга тиеш. Уң кул кочаклау йә кул бирешү өчен буш калсын. Чәчәкләрне исән-ләшкәннән соң матур сүзләр әйтеп йә чак кына баш иеп тапшыралар. Ул гаилә исеменнән бирелә икән, аны хатыны янын-да басып торган вакытта ир кеше бүләк итә. Гөлләмәне курьер аша җибәрәсез икән, теләкләр язылган открытка, визитка йә записка язарга онытмагыз.

?

Чәчәкләр «теле» нәрсә сөйли?

Россиядә кызлар яшерен мәгънә салынган чәчәкләр ярдәмендә хисләрен аңлаткан. Мәсәлән, ландыш – кире кайткан бәхет, лаванда – ышанмау, нарцисс – эгоистлык, мак – юату, дөлия – яңалык, ирис – бәхет сәгәте, кызыл роза – сәламәтлек, ак роза – сафлык, сарысы – кыланчылык, ләлә – хисләр аңлату, гладиолус – яшьлек һәм кайгырту, ак сирень – ялгызлык, алма чәчәгә – мәхәббәттә ризасызлык, күкчәчәк – наз, төнгә миләүшә-ләр – мәкерне аңлату.

ЧӘЧӘКЛӘР ТӨСЕ НӘРСӘНӘ АҢЛАТА

Кызыл төс – ярату, мәхәббәт һәм дәрт символы. Мондый чәчәкләрне, гадәттә, хөрмәт һәм соклану йөзеннән тапшыралар. Ак төс – яктылык, чисталык һәм сафлык билгесе. Букет алучының матурлыгына соклануны белдерә. Шулай ук ак төс нейтраль төс санала һәм, димәк, теләсә нинди очракта да килешә. Ихлас, көчле мәхәббәтне белдерү өчен ак розаларны бүләк итәләр. Сирень төсе беренче мәхәббәтне символлаштыра. Сиреньнәрне беренче мәхәббәт билгесе итеп бер генә кызга бүләк итәләр.

КОРЫЛЫК

Еш кына хатын-кызлар аналык жиңсәсендәге корылыктан интегә. Гадәттә, бу менопауза һәм аннан соң организмның гормональ үзгәреш кичерү чорына хас. Ә менә яшърәк хатын-кызларда төрлө авырулар сәбәпчә булырга мөмкин. Моңы игътибардан читтә калдырырга һич тә ярамый. Беренчедән, көндәлек тормышта һәм сексуаль мөнәсәбәтләрдә зур дискомфорт тудыра. Икенчедән, сәбәбен вакытында ачыкламау һәм дәваламау катлаулы хәлләр китереп чыгарырга мөмкин.

АНАЛЫК ЖИҢСӘСЕНДӘГЕ БҮЛЕНДЕКЛӘР КИРӘК

- ✓ дымландыру өчен (шул исәптән, җенси якынлык кылганда);
- ✓ репродуктив системаны саклау өчен (файдалы микрофлораны саклай, аналык жиңсәсенә кергән микробларны бетерә).

КОРЫЛЫК БИЛГЕЛӘРЕ

Аналык жиңсәсендәге корылык – лайлалы тышчаның патологик халәте, ягъни аналык жиңсәсенәң табигый майлануны бүлеп чыгару сәләте кимүе. Аналык жиңсәсә бүлендегә төрлө компонентлардан: су, органик һәм органик булмаган (глюкоза, липидлар, аминокислоталар), эпителия күзәнәкләреннән торган сыекча. Корылык төрлө уңайсызлыklar – аналык жиңсәсенәң тартылуы, авыртуы, кычытуы, шулай ук җенси мөнәсәбәтләр вакытында авырту, лайлалы тышчада кечкенә яралар барлыкка килү белән бергә була.

СӘБӘПЛӘРЕ:

- ✓ **Гормоннар дефициты**
күрем күрүдән туктаган бик күп хатын-кызлар аналык жиңсәсендәге корылыктан иза чигә. Моңың сәбәбе – эстроген гормоны кимү.
- ✓ **Гормоннар үзгәреше**
бигрәк тә авырлы һәм бала имезгән хатын-кызларны борчый. Бу чорда алар җитди гормоннар үзгәреше кичерә, иммунитетлары кими. Болар барысы да аналык жиңсәсендәге микрофлора үзгәрешенә – молочница килеп чыгуга китерә. Нәкъ шушы вакытта корылык та булырга мөмкин.

✓ **Авырга узудан саклану өчен эчә торган төймәләр**

бу препаратны берөзлексез еллар дәвамында эчү дә аналык жиңсәсендәге корылыкка китерә. Чөнки гормональ фон үзгәреш кичерә: «актив» эстрогеннар саны кими. Белгечләр мондый вакытта препаратны эчүдән туктап торырга киңәш итә.

✓ **Антидепрессантлар**

антидепрессантлар эчү дә аналык жиңсәсендәге дымлылыкка начар тәэсир итә. Бу очракта даруны үзгәртү ярдәм итәргә мөмкин.

✓ **Йогышлы авырулар**

аналык жиңсәсендә корылык төрлө авыру аркасында да барлыкка килергә мөмкин: молочница, җенси юл аша кергән инфекцияләр. Шулай ук тире авырулары да сәбәпчә булырга мөмкин.

ДӘВАЛАУ

- Гормональ терапия.
- Микрофлораны тәртипкә китерү.
- Терапияне бары тик табиб билгели.

КОРЫЛЫКТАН НИЧЕК САКЛАНЫРГА

- Йогышлы авырулардан профилактика.
- Синтетик гигиена әйберләре кулланмау.
- Антибиотиклар, гомумән, микрофлораны бозуга китергән даруларны кулланмаска тырышу.

МОНЫ БЕЛҮ МӨҢИМ

- 40–45 яшътән узган хатын-кызлар интим якынлык вакытында аналык жиңсәсендә табигый майлану кимүен сизә башлай. Вакыт узган саен, ул корылык даимигә әйләнә, тагын да көчәя. Бу күренеш җенси гормоннар – эстрогенның организмга җитәрлек дәрәжәдә тәэсир итмәве белән бәйле. 40–45 яшътән соң күкәйлекләренң функциясе әкрәнләп сүнә, ә эстрогеннар азрак эшләнелә башлай.
- Аналык жиңсәсендә корылык булганлыктан, җенси якынлык вакытында авырту сизелә, лайлалы тышча җәрәхәтләнә, озак төзәлгә мөмкин. Хатын-кызлар кайчак моңың аркасында җенси мөнәсәбәтләрдән баш тарта. Ә бу ике арадагы мөнәсәбәтләргә һәм психологик халәткә тискәре йогынты ясый. Моннан тыш, якынлык булмау сәбәпле, җенес органнарында атрофик үзгәрешләр дә күзәтелә: аналык жиңсәсә кыскара, тарая. Шуңа күрә сексуаль тормышны дәвам итү мөһим. Бу хатын-кызның гомуми сәламәтлегә өчен дә кирәк. Аналык жиңсәсен дымландыру өчен, даруханәләрдә төрлө гелъләр, лубрикантлар сатыла. Алар урынына вазелин, балалар кремы йә мае, бигрәк тә төкерек куллану тыела.

Кирәк

700 г чамасы сөяксез ит / 2 телем ак ипи / 1-2 баш суган / 1 стакан сөт / 1 йомырка / 2 аш кашыгы сохари оны (панировочные сухари) / төменчә тоз, борыч.

Әчлек өчен

2 йомырка / бер тотам яшел суган (яки петрушка) / 50 г атланмай / төменчә тоз.

2024 гаилә елы Бәйрәмгә – итле рулет

Без Татарстанның атказанган артистлары Альбина һәм Рөстәм ГАЙЗУЛЛИННАРда кунакта бүген. Рөстәм уллары Рамазан һәм Нурсолтан белән бәйрәм хөрмәтенә әниләренә тәмле сүрприз әзерләмәкче. «Суыткыч тулы ризык булса да, кәефем булганда пешерергә яратам», – дип, аш-суга да осталыгын белдереп үтте гаилә башлыгы. Татар тамашчысы Гайзуллинның Тинчурин театры артисты икәннен белә инде. «Болгар» радиосында ул алып барган «Иртәнгә чәй» тапшыруын да яратучылар күп.

Рөстәм дә, Альбина да театр училищесында бергә укыганнар. Икесе дә сәхнә юлын Яшьләр театрында башлаган. Альбина безгә Кариев театры сәхнәсендә башкарган рольләре аша таныш. «Диләфүзгә дүрт кияү» спектаклен (Альбина анда Диләфүз ролендә) алар республикабызның барлык районнарында, хәтта Казакъстанда да күрсәткәннәр. Киштәдә тезелешеп киткән курчаклар – аның хоббие. Күбесе гастрольләрдән ияреп кайткан, бүләккә бирелгәннәре дә күп.

Тыйнак һәм басынкы Рамазан – Казан политехник көллияте студенты. Футбол белән «женләнгән». Нурсолтан исә тхэквондо буенча кызыллы-каралы билбау иясе. Жырларга да, биергә дә алындырып тормый бу егет. Әтисе кебек, аш-суга да кулы ята. Өчесе бердәм булып, бәйрәмгә әнә нинди тәмле рулет әзерләде алар. Сезнең дә күңелләр-регезгә хуш килер ул.

Эш барышы

■ Ит белән суганны иттарткычтан чыгарабыз. Ипине сөттә жебетеп, фаршка кушабыз. Тоз-борыч сибәбез.

■ Итне юеш тастымал өстенә юка итеп тигезләп жәябез. Жәем читенә буйдан-буйга эчлекне салып чыгабыз.

■ Каты итеп пешкән ике йомырканы чистартып, вак итеп турыйбыз. Угычтан гына да уарга була.

■ Тастымалның читен күтәрәп, жәемне рулет сыман төрәбез. Рулетны пергамент кәгазе жәелгән коры табага күчәрәбез.

■ Яшел суганны юып, ваклап турыйбыз. Яшел суган яратмасагыз, аның урынына петрушка кулланырга була.

■ Бер йомырканы савытка сытып, чәнечке белән яхшылап туглыйбыз. Тугланган йомырканы рулет өстенә пумала белән ягабыз.

■ Тирән савытка туралган йомырка белән яшел суганны салып, катнаштырабыз. Тәменчә тоз сибәбез. Эретелгән атланмай кушабыз.

■ Рулет кызарып пешсен өчен, өстенә ике аш кашыгы сохари оны сибәбез. Ит рулетын 200 градус кызулыктагы мичтә 40 минут пешерәбез.

Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото һәм видео: Анна Арахамия

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз >>

Бәйрәм десертлары

8 Март – гөл-чәчәкле генә түгел, баллы да бәйрәм. Бу көнне күзләр дә, күңелләр дә куанырга тиеш. Күңелләрне тагын да күтәреп җибәрер өчен, без сезгә берничә десерт рецепты тәкъдим итәбез. Аларның тәмле булуы бәхәссез, ә иң мөһиме – бу десертылар сәламәтлек өчен файдалы. Өстәвенә, шулкадәр тиз һәм җиңел әзерләнәләр.

Шоколадлы-бананлы туңдырма

2 кеше өчен кирәк:

- 2 банан (бик өлгергәнә);
 - 50 мл 3,2% майлылыктагы сыер сөте (үсемлек сөте дә мөмкин);
 - 1,5 чәй кашыгы какао порошогы.
- Алдан ук туңдырылган банан кисәкләрен блендерда издерәбез. Сөт өстәп, яхшылап күптерәбез. Какао порошогын кушып туглаган туңдырманы креманкаларга бүлеп салуга, ул әзер!

Чияле десерт

кирәк:

- 15 г желатин;
 - 450 г шикәрсез йогурт (майлылыгы 2,5%);
 - 150 г чия (туңдырылганы да ярый);
 - 50 г кара җиләк (черника);
 - 180 мл су;
 - балландыргыч (подсластитель).
- Желатинны 80 мл суга салып бүрттерәбез. Қалган суны төбе калын савытка салып утка куябыз. Балландыргычны кушып эреткәч, ике-өч минуттан бүрткән желатинны өстибез. Ул тулысынча эреп бетсен. Суны кайнатып чыгармыйбыз, югыйсә желатин тотрыклылык сыйфатын югалтачак. Желатинлы суга йогуртны кушып, яхшылап катнаштырабыз. Форманы майлап, җиләкләрне тезәбез һәм өстеннән желатинлы йогуртны агызабыз. 2,5–3 сәгатә суыткычта тотканнан соң десертыбыз әзер. Кечерәк кисәкләргә бүлеп, табынга куябыз.

Фото: ru.freepik.com

Жимеш конфетлары

6 кеше өчен кирәк:

- 50 шәр г инжир, йөзем, күрәгә, караҗимеш;
- 15-20 шәр г әстерхан, миндаль, кешью чикләвекләре;
- 2 аш кашыгы бал;
- 1,5-2 шәр аш кашыгы мак, көнҗет орлыгы.

Коры җимешләргә 10–15 минутка кайнар суга салып торабыз. Чикләвекләргә мичтә киптереп алып, ваклайбыз. Бүрткән җимешләргә вак итеп турыйбыз яисә блендер белән ваклайбыз. Чикләвек белән җимешләргә кушып, бал өстибез һәм вак кына шарчыклар ясап, мак яки көнҗет орлыгында әвәлибез. Конфетларны тагын да төрләндрәсегез килсә, шоколад валчыгы яки уылган лимон кабыгы куша аласыз. Тәмле һәм бик файдалы конфетлар әзер! Калса, аларны суыткычта сакларга кирәк.

ТАТАРСТАН КИТАП НЭШРИЯТЫНДА БАСЫЛГАН ЯҢА КИТАПЛАР

Мәдинә Маликова.
Сайланма әсәрләр.
5 томда

Мәдинә Маликова исеме «Сөембикә» журналын укучылар өчен аеруча якын. Сайланма әсәрләрнең 1 нче томлыгына кергән хикәяләре дә иң элек «Азат хатын»да басылып чыккан. «Ярлы төкәббер», «Көндәшләр», «Сары тюльпаннар» кебек хикәяләре матбугатта яратып кабул ителгән, беренче жәмләсеннән үк искә төшә торганнарда. Икенче томда авторның «Кызыл гөл» һәм «Фидая» романнары тәкъдим ителә. «Кызыл гөл» – кыю сүзле булганы өчен илленче елларда төрмәгә эләккән, яшерен химия лабораториясендәге галимнәрнең препаратларын сынау өчен тәҗрибә күсесе ролен үтәгән, аннары сөргенгә жиберелгән комсомолка Заһидә турында.

3 нче томда «Тылсым» һәм «Шәфкать» романнары, «Хөкем» повесте урын алган.

4 нче томда «Чәчкә балы» повесте белән «Юкә чәчәк аткан чак иде», «Арыш тәме» романнары бирелә.

«Чәчкә балы» – бала тудыру йортында улларын алмашкан ике гаилә турында.

«Арыш тәме» романында башкалар хақына үзен корбан итә язган кыз бала язмышы сүрәтләнә.

Сайланма әсәрләрнең бишенче томына киеренке сюжетка корылган «Сандугачның күз яше» һәм «Көмеш билбау» романнары, «Оҗмах балалары» трагикомедиясе тупланган. Бу томдагы әсәрләр ата-ана һәм балалар мөнәсәбәтләре турында. «Сандугачның күз яше»ндә Ринат үзен ялгызы үстергән әнисеннән качып, Луганскига сугышка китә һәм... монда калганнар аны суга батып үлгән дип, гүргә индерәләр. Бер айдан Ринат яраланып кайта...

Мөхәррирләр – Г. Мөхәммәтҗанова, И. Ногманов,
Г. Габдуллаҗанова, Г. Гыйльманов, Р. Нуриева.

Бизәлеш мөхәррире – Р. Хәсәншин.

Кучкар. Энергиягез вулкан кебек ташый. Идеяләр дулкыны бөтереп алыр сезне. Бер-бер артлы алышынып торган үзгәрешләргә әзер булыгыз. Яңа эшләр башлар өчен әйбәт чор.

Үзгәбозау. Тормыш аренасына яңа персонажлар һәм яңа хыяллар чыгачак. Тын гаваның калдырып китәргә туры килер. Көндәшлек һәм көрәш чоры. Үз урыныңны саклар өчен тырышлык таләп ителәчәк.

Игезәкләр. Үзегезне жиде юл чатында калгандай тоярысыз. Ымсындырган әйберләр күп булыр. Яктыга очкан күбәләк кебек, килде-китте тәкъдимнәргә алдана күрмәгез. Команда белән башкарган эшләр уңыш китерер.

Кысла. Иҗат, эзләнүләр, ачышлар ае. Моңарчы таныш булмаган өлкәне өйрәнәп, яңа тәэсирләр алырсыз. Шулай да элеккегә тәҗрибә һәм туплаган белемнәр нәкъ менә хәзер кирәк булыр.

Арыслан. Көндәшләрегез үзен сиздерер. Бәлки, кем беләндер уңышны бүлешергә туры килер. Йолдызлар үзегезне яңа өлкәләрдә сынап карарга киңәш итә. Моңарчы сезгә каршы булганнар хәзер дуслык күпере сузарга омтылыр.

Сөмбелә. Өзелгән элементларне ялгар өчен кулай вакыт. Күп кенә хаталарны төзәтә алырсыз. Яңа эшләр башламый торугыгыз хәерле, аларны башкарып чыгар өчен энергиягезнең житеп бетмәве ихтимал. Финанс ягы тотрыклы түгел.

Бизмән. Иркән суларга туры килмәс. Нәкъ менә хәзер тормыш сездән иң күп энергияне таләп итәчәк. Тырышлыкның әжере сөендерер. Иң-иң чыдамнарны карьерада, бизнестә яки башка берәр өлкәдә үсеш көтә.

Чаян. Күңелегездәге яңар ут яңа эшләргә, яңа үрләргә, уңайлы мохиттән чыгарга рухландырыр. Бу ай оны-тылмаслык хисләр, көчле эмоцияләр вәгъдә итә. Хәзер башлаган эшләр уңышлы килеп чыгар.

Укчы. Рухи сыналу чоры. Үзегезне бик нык кулда тотарга, моңарчы күрелмәгән сабырлык үрнәге күрсәтергә туры килер. Кечкенә генә бәхәс тә зур низагга әверелергә мөмкин, сак булыгыз.

Кәҗәмөгез. Язмыш сезне көтелмәгән тәкъдим белән сөендермәкче. Яңа белемнәр алу, яңа шөгыль үзләштерү өчен отышлы чор. Карьера үсешенә омтылган «Кәҗәмөгез»ләр алдында яңа перспектива ачылыр.

Сукояр. Тормышыгызда үзгәрешләр көтелә. «Бәхетле билет» тартып чыгарырсыз. Гомерегезнең уңышлы, бәрәкәтле дәвере. Нинди эшкә тотынсагыз да отачаксыз. Абрueгыз тагын да артыр.

Балыклар. Көчле хис-тойгылар дулкынында тирбәлерсез. Күңелегезгә якын шөгыльгә баш-аягыгыз белән чумарсыз. Яңа планнар кору өчен кулай чор түгел. Хәзер башлаган эшләр озакка сузылачак.

йолдызнамә
апрель

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзәрләде.

ХАТЫН-КЫЗ ДӨНЬЯСЫ ТАСВИРЫ

Аның әтисе Валерий Сержантов гомере бие рәсемнәр ясы, ә әнисе Фәридә – искиткеч зәвыкка ия: матур итеп бәйли дә. «Әбием Сания дә затлы итеп киенүче ханым иде», – ди Олеся. Ул үзе дә бүгенге көндә ижаты белән күпләрнең күңелен яулаган талантлы рәссам. Казанның 1 нче балалар сынлы сәнгать мәктәбен, Казан сынлы сәнгать училищесын, аннары В. И. Суриков исемендәге дәүләт академия сынлы сәнгать институтының графика факультетын тәмамлаган. 1999 елда Мәскәүнең Россия яшләр театрында куелган «Анна Франк көндәлеге» спектакленең костюмнар буенча рәссам вазыйфаларын да башкарган. Соңрак, 2004–2023 елларда, Н. И. Фешин исемендәге Казан сынлы сәнгать училищесында студентлар укыткан. «Хәзер инде мин иреккә рәссам, – ди ул. – Ижатым, нигездә, хатын-кызлар хакында. Киндерләремдәге портретларда алар – шат күңеллеләр яки берәзгына моңсулар, өмет баглаучылар, нәрсәләр беләндер илһамланучылар... Һәм аларның барысы да диарлек үзем кебек үк – һаһвә яратучылар. Болардан кала, кыз һәм ир балаларны, этләрне, ә алардан да күбрәк тыныч холькы, йомшак, йокымсырау пәсиләрне бик теләп сурәтлим. Язу стилемдә декоратив стильләштерү ысулы да бар. Картина сюжетлары балачак хатирәләрем аша туа. Совет чорына туры килгән балачагымда игелекле мультфильмнар, шәп китап иллюстрацияләре дә матурлыкка соклану тәрбияләде миндә.

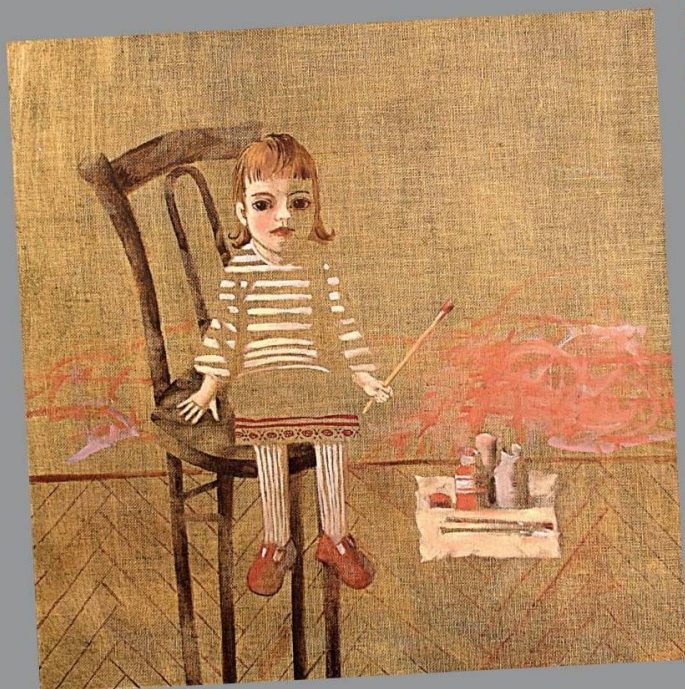
«Әсәрләремнең һәрберсә күңеләмә якин, ә шулай да иң соңгы язылган картиналар – барысына караганда да якынарак». Танылган рәссамның бу сүзләре исә үз ижатына иң дәрәс бәяләмәдер.

Картиналарының үзгә энергетикасы, ясау рәвешен буенча жиңел танылчу бу остабыз 2003 елда уздырылган «Мәскәүнең яшә рәссамнары», 2005 елда Казанда оештырылган «Яңа графика» күргәзмәләрендә катнашты. Ул берничә шәхси күргәзмәсен дә ачты инде. Аның тормыш иптәше Руслан да – талантлы дизайнер. Ижатчылар гаиләсендә кызлары Надежда дизайнер һөнәре сәлләрәнә төшенә. Төпчек кызлары Ая да Яңа ел иртәсен үк рәсемнәр ясап каршылаган, димәк, ул да киләчәктә рәссам булып танылыр, мөгаен.

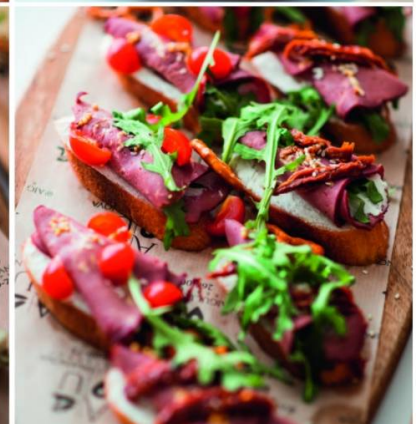
Рәссам ижатындагы төгәл композицияләр, төрлө үзгәчлеккә коллекцияләр, төсләр берләге һәрчак сәнгать югарылыгында. Хатын-кызларның киндерләрдә тасвирланган карашлары йә карлы таңнарда, йә тезмә тауларда, йә ярсу океаннарда яисә эссе Кояшка таба төбәлгән. Әйе, күбесе иртәнге һаһвә эчү белән мәшгуль, уңай һәм жылы атмосферада ни хакындадыр уйлана. Алар ижатчыларга да тартым... Шунлыктан бу әсәрләргә беренче булып нәкъ үзләре дә ижади шәхесләр булганнар игътибар итә.

Олеся Сержантованың бихисап картиналары, акварель эшләре инде күптәннән Татарстан, Россия һәм Европа илләре коллекцияләрен бизи.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

ОЛЕСЯ СЕРЖАНТОВА

AIGUL.USMANOVA
К Е Й Т Е Р И Н Г

МАТУР БЭЙРЭМНЕН ТЭМЛЕ ЮЛДАШЫ

Мәшәкатсез генә ямьле һәм
мул табын. Ризыклар хәлэл

Ашамлыкларны махсус такталарга тезеп,
табынга куяр өчен бизәп китерәбез

Казан, Бакый Урманче ур., 1
☎ +7 (843) 203-45-00
☎ +7 (937) 154-00-16

Заказларны бәйрәм башланырга
2 сәгать кала да кабул итәбез

🌐 kazan.aigul-usmanova.ru
📌 aigul.usmanova_kazan
📍 aigul.usmanova1

*Айгуль Усманова
Реклама. ИП Усманов Линар Марселевич

